yeni Açılım

Aylık Siyasal Dergi

Fiyatı: 2000 TL. *(KDV Dahil)*

YEREL DEMOKRASİDEN GENEL DEMOKRASİYE

- **Tartışmayı Daha da Somutlayabilmek İçin**/ *Z.Dilmen*
- **Yuvarlak Masa: Demokratikleşme Sürecinde Yerel Yönetimler ve Sorunları**/ *A.Atauz, G.Bulut, İ.Tekeli*
- **Seçimler Öncesinde Yerel Yönetimler Üzerine**/ *Z.Aslan, F.Berker*

MART 1989 11

Yeni Açılım

Aylık Siyasal Dergi

İÇİNDEKİLER

Yeni Açılım, Aylık Siyasal Dergi
Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Su Basım Yayın ve Ticaret A.Ş. adına Şefik Çalık ☐ **Yönetim Yeri:** Piyerloti Cad. Dostluk Yurdu Sok. No. 8 Selimbey İş Hanı, K.2 Çemberlitaş-İstanbul ☐ **Dizgi:** EKOL/Basın Yayın Tanıtım ☐ **Kapak Baskı:** Kent Basımevi ☐ **İç Baskı:** Anıl Ofset ☐ **Dağıtım:** Etkin Dağıtım Ltd. Şti. Molla Fenari Sok. No: 5 Tel: 513 77 10 Cağaloğlu-İstanbul
Abone Koşulları: (Yurtiçi) 6 aylık 10.000 TL., 1 yıllık 20.000 TL.; (Yurtdışı) 6 aylık 20 DM, 1 Yıllık 40 DM B. Almanya Temsilcisi: Bahattin Erdem
Hesap No: 2933 Yapı ve Kredi Bankası, Çemberlitaş Şubesi-İstanbul
Döviz Hesap No: 30100/30498 TC. Ziraat Bankası Çemberlitaş Şubesi-İstanbul

SUNUŞ

Dergimizin bu ayki ağırlıklı konusu, 26 Mart'ta seçimleri yapılacak Yerel Yönetimler. Seçimler'de sol güçlerin "gelişmeye, ilerlemeye ve hümanizme açık tüm toplumsal-politik güçlerin diyaloğu ve yapıcı işbirliğini" temel alması gerektiğini öne çıkaran **Ayın Yorumu,** yerel demokrasi ve katılımcılığın güçlendirilmesiyle demokrasi arasındaki bağı vurguluyor.

Bu sayının ilk yazısı, **Zeki Dilmen**'in. "Tartışmayı Daha Somutlayabilmek İçin" başlıklı yazıda, yeni politik düşüncenin gündeme getirdiği konular üstüne farklı sorular ortaya atılıyor. Zeki Dilmen, içinde bulunduğumuz aşamanın solun mücadele biçimlerine etkisini tartışıyor ve eskiye göre oldukça farklı anlayışları biraz daha somutlamış görülüyor.

"Demokratikleşme Sürecinde Yerel Yönetimler ve Sorunları" başlıklı **"Yuvarlak Masa"** toplantımıza katılan **Akın Atauz, Gün Bulut** ve **İlhan Tekeli**, yerel yönetim örgütlenmesi ve katılımcılığın önemini çeşitli yönleriyle ele aldılar.

"Yerel Yönetimler ve Seçimler" konulu soruşturmamıza **Sosyalist Parti'den** yanıt geldi. Bu yazı dış ında, Atina'nın en büyük emekçi semtlerinden biri olan Nea İonia Belediye Başkanı komünist **I.Gotsis** ile, komünistlerin kendi yerel yönetim anlayışlarını yaşama geçirme sürecinde karşılaştıkları sorunlar üzerine yapılmış bir röportaj var.

"Yuvarlak Masa" ve röportajlar dışında yerel yönetim konusunda üç yazı daha var. **Z.Aslan** ve **F.Berker** imzalı ve "Seçimler Öncesinde Yerel Yönetimler Üzerine" başlıklı yazıda, 1980 sonrasında yapılan yasal düzenlemelerle belediyelerin özerkliklerini kaybettikleri, buna karşın belediye başkanlarının ve ona bağlı bürokratların yönetim yetkilerinin arttığı ileri sürülüyor. **M.A.Yener** de incelemesinde, yerel yönetim organlarının sahip oldukları büyük potansiyelle, demokratikleşme sürecinde oynayabilecekleri rolün önemine değinerek, devrimci solun bunun önemini kavramadığına parmak basıyor.

Yerel yönetimler üzerine son yazı **Mikdat Şevki**'ye ait. Yazının konusu "Türkiye'deki metropolitan Yönetim Modeli Üzerine". Başlığından anlaşılacağı gibi, yazıda, gelişmekte olan ülkelerdeki kentleşme olgusu irdelenerek, bilimsel teknolojik devrimin, gelişme süreçleri, bağımsız ve özerk kentsel alanları birbirine bağlı metropolitan merkezlere dönüştürdüğü saptaması yapılıyor.

8 Mart Dünya Kadınlar Günü üzerine iki kısa yazı da bu sayımızda yer alıyor. "Mikro-

kozmos'un Sağlığı İçin" başlıklı yazıda **Dr.Cüneyt Başbuğ**, kadınların toplumda ve örgütlerdeki katılım durumunu sayısal olarak irdeliyor. Komünist partilerin bu konuya sadece uygulanması istenen sözleşmeler çerçevesinde bakamayacaklarını, en azından kadın üyelerin oranının yönetime de yansıması gerektiğini vurguluyor. İkinci yazı **Munise Sökmen** ve **Selma Atabek** imzalı. Bize gönderilen bu yazı, kadınların demokratik mücadelesinin önemini kısa ve özlü biçimde ele alıyor.

İspanya Komünist Partisi'nden bir yetkiliyle geçen sayımızda başlatılan "Yasallaşma ve Demokratikleşme" konusunu kapsayan röportajda Türkiye'yi anımsatan süreçler aktarılıyor. Röportajı okurlarımızın bu konudaki yazıları izliyor. Yer darlığı nedeniyle yayınlayamadığımız İspanya Halkları Komünist Partisi ve Yunan Komünist Partisi yöneticileriyle yapılan röportajları önümüzdeki sayıda yayınlayacağımızı umuyoruz.

Eski komünistlerden **İdris Erdinç**, anılarında, Kocaeli'ndeki 1938-1946 dönemindeki politik ve sendikal mücadeleden söz ediyor.

Dergimizin bu sayısında, **Ali Ergin**'in "Dünya Ekonomisi ve Uluslararası İlişkiler" dergisindeki, "Batı Demokrasisi ve Günümüz Toplumsal Gelişiminin Sorunları" konulu ve G.G.Diligenski başkanlığında yürütülen yuvarlak masa toplantısının metinlerinden derlediği "Demokrasi Üzerine Bir Tartışma" başlıklı yazısı yeralıyor.

"Sosyalist Sınıfsal Konum ve İnsanlık Çıkarları" başlıklı çeviri yazısında **Hermann Aksen**, Erich Honecker'in Almanya Sosyalist Birlik Partisi MK 7. Plenumu'ndaki konuşmasından, hareket ederek, sosyalist sınıfsal konumun, global sorunların çözümünde insanlık çıkarlarıyla birlikte, uyum içerisinde ele alınması gerektiğini vurguluyor.

Dergimizin geçen ayki gecikmesinin tümüyle teknik nedenlerden kaynaklandığını belirterek okuyucularımızdan özür diliyoruz. Bunun ötesinde, dergimizin üç sayıdır toplatılmasını, antidemokratik bır uygulama olarak değerlendiriyoruz. Basın yasaklamalarıyla, sansür ve baskıyla, özgürlükler işlemez hale getirilerek, bu sürecin durdurulamayacağını belirterek, durumu protesto ediyoruz.

Ayın Yorumu

YEREL DEMOKRASİDEN GENEL DEMOKRASİYE

Bu ay ülkemiz yeni bir seçim ortamıyla karşı karşıya: 26 Mart yerel seçimleri. Aslında, önümüzdeki yerel seçimlerin, pek çok bakımdan, "yerel" bağlamda bir önem taşımanın oldukça ötesine geçtiği ortadadır. Birincisi; bu seçimler dolayısıyla, yerel sorunlar ve yerel demokrasi, bir kez daha ve somut olarak, genel demokrasi ve özgürlükler sorununa bağlanıyor; sonuç olarak, antidemokratik uygulamaların gündeme getirilmesi için yeni olanaklar doğuyor. İkincisi; gerek demokratik istemler ve özgürlüklerin kazanılması bağlamında, gerekse yerel sorunların somut çözüm yolları konusunda, bu seçimden gelişmeye, ilerlemeye ve hümanizme açık tüm toplumsal-politik güçlerin diyalogu ve yapıcı işbirliği için nesnel bir zemin oluşturuyor. Böylesi bir ortam, giderek, ülkemizdeki politik güçler ilişkisini de güçlü biçimde etkileyebilir. Üçüncüsü; bu seçimlerde muhalefetin aldığı oy oranını, ANAP'ın iç dengeleri üzerinde, Özal çevresinin politik hesapları üzerinde, gözardı edilemeyecek sonuçlar doğurmaya yol açacak gibi gözüküyor. Dördüncü olarak da, uluslararası finans çevreleri ve AT kamuoyunun bu seçimlerin sonuçlarından belirli ipuçları elde etmeleri mümkün olabilecektir.

Dolayısıyla, seçimler "yerel" bağlamın çok ötesinde bir önem taşıyor. Böylesi bir durumda, genelde solun, özel olarak da marksist solun tutumunun netleşmesi zorunlu oluyor. Bu tutumun, somut durumlara göre belirlenmesi, mutlak genellemelerden kaçınılması ve her şeyden önemlisi, geniş bir diyalog ortamında somutlaştırılması bizce yararlı olacaktır. Bu seçimler, solun tüm potansiyelinin harekete geçirilebileceği koşulları yaratabilir.

Buna karşın, solun bu seçimlerde gerçek bir politik seçenek olarak yer alma şansının oldukça kısıtlı olduğu da bir gerçektir. TBKP henüz yasallık kazanamamış durumdadır, liderleri ağır hapis cezaları tehditi altında ve tutukludur. Sosyalist Parti, sonunda yasal açıdan aklanmış olmakla birlikte, kapatılma tehditiyle karşılaşabilmiştir. Bu, onun çalışma koşullarını iyi anlatan bir örnektir. Özellikle doğu ve güneydoğudaki ağır durum ise iyi biliniyor. Buralarda, bağımsız aday olarak seçimlere katılan ulusal-demokrat kişilerin ağır baskılarla karşı karşıya oldukları kolayca kestirilebilir. Çevreci hareketlerde, özgür bir ortamda seçimlere katılmaktan kuşkusuz yoksundurlar.

Bütün bunlarla birlikte ve bunlara ek olarak, seçmenlerin görüş ve inançlarının özgürce oluşması olanakları da son derece kısıtlıdır. Düşünce ve inanç özgürlüğünü ortadan kal-

dıran hükümler yürürlüktedir. Basın baskı altındadır. İşkence konusu Türkiye sınırlarını aşmış; Amerikan yönetiminin, AT'ın ve Uluslararası Af Örgütü'nün raporlarına dek girmiştir. İnsanlarımızın bilinçleri gerçek olmayan, hayalî amaçlarla, "terörizm" senaryolarıyla baskı altına alınmıştır.

Yine de, geniş bir demokratik diyalog ortamı oluşturulabilir, insan olma bilinci, demokrasi ve özgürlük tutkusu öne çıkarılabilir, yerel demokrasiden ve katılımcılıktan genel demokrasiye ve özgür bir topluma giden yollar açılabilirse, bu çember kırılabilir, etkisizleştirilebilir. Herhalde başka bir yol da yoktur.

TARTIŞMAYI DAHA DA SOMUTLAYABİLMEK İÇİN

Zeki Dilmen

Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de, sol içinde giderek somutlaşan ve genişleyen bir tartışma yürüyor. Tartışmanın ana konusu sol güçlerin, marksist hareketin 2000'li yılların eşiğinde karşı karşıya bulunulan sorunlara nasıl yanıt vereceğidir. Mücadeleye şimdiye kadarki yaklaşımlarla mı devam edilecek? Yoksa yeni yaklaşımlar mı gerekli? Gerekliyse, bunlar nasıl geliştirilecek? Kimilerinin, örneğin TBKP'nin öne sürdüğü yeni görüşler gereksinime yanıt veriyor mu? Bu konuların ülkemizde de tartışılmaya başlaması, devrimci güçlerin yaratıcı bir arayış dönemine girmekte olduğunu gösteriyor.

Böylesi bir tartışmanın bütün dünyada ortaya çıkmasının temel nedeni, bizce komünist ve öteki devrimci hareketlerin son onyıllarda başarılı denilebilecek bir gelişme gösterememiş olmasıdır. Gerek sosyalist ülkelerde, gerekse kapitalist ülkelerde öne konulan hedeflere erişilememesi ilk başta öznel nedenlere, teknik hatalara, politik yanılgılara bağlanmış, ama bu tür analizler temelinde alınan önlemler fazlaca bir işe yaramamıştır. Genelde, bütünde aksayan bir şeyler olduğu fikri giderek güç kazanmaya başlamıştır. Sonuçta şimdi, politik strateji sorunu, teoriye yaklaşım tarzı, çalışma anlayışı, toplumsal gelişme analizi, örgüt anlayışı, hepsi sorgulanmaya başlanmıştır.

Söz konusu olan, uzun sürecek, sürekli gelişecek, düşünce ve davranışımızda hep yeni yeni atılımlara temel olabilecek geniş bir tartışmadır. O nedenle, önemli olan, tartışmada ilk alınan tavırlar, ilk görüş belirtmelerden çok, tartışmaya katılımdır; onun gelişmesini teşvik etmektir. İlk başta, aşırı yenilikçi, fantezi yüklü yaklaşımlar da, geleneksel çizgide ısrar da normal karşılanmalıdır. Türkiye marksistlerinin uzun yıllardan sonra ilk kez ciddi bir tartışma içine girmesi kendi başına önemli bir başarıdır. Bu, Türkiye toplumunun kendine bir gelecek, bir çıkış yolu aradığı koşullarda, marksistlerin bu arayışa yanıt vermede etkili olabileceğinin bir kanıtıdır.

Geleceği belirleyecek etmenlerden biri, tartışmayı kamplaşmadan yürütebilmektir. Bu elbette kolay değil. Yepyeni fikirler öne sürülüyor. Yıllardır tartışmasız doğ-

ru bellediğimiz birçok şey tartışılıyor. Değerler hiyerarşimiz, temel ölçütlerimiz sorgulanıyor. Hepimiz sarsılıyoruz. Böyle olunca, karşılıklı "dogmatik, tutucu—revizyonist, reformist" vb. türünden suçlamalar yapılabiliyor. Ama bunun, tartışmanın gelişmesini engelleyeceği açıktır. Buna karşılık şu önerilebilir: Eğer herkesin söylediğinde belli bir gerçek payı olduğunu kabul edersek, tartışmayı, kamplaşmanın yerine bu gerçek paylarını bütünleştirip, yeni bir düzeye çıkmanın bir aracı haline getirebiliriz. Böylece, herkesin dediğinde şu ya da bu ölçüde var olan hata paylarının ortadan kaldırılması yolunu da açabiliriz.

Özetle, marksist çevrelerde gelişen yeni tartışmaların olumlu bir gelişme gösterebilmesi için, tartışan tarafların her birinin bu tartışmada bir "zafer kazanma", kendi dediğini kabul ettirme anlayışını bir kenara bırakmasını, herkesin tartışma sonunda yeni bir yere varmayı amaçlamasını öneriyoruz.

Elbette, herkes kendisinin doğru bildiğini ısrarla savunacaktır. Önemli olan karşındakinin de doğru olabileceğini kabul etmek, kendi görüşünün yanlış çıkmasını hazmetmeye hazır olabilmektir. Fikirlerin karşı karşıya gelmesi güzeldir, ama sol içinde kişilerin, grupların, partilerin karşı karşıya gelmesine ne gerek var?

Tartışmayı verimli kılacak olan ikinci bir şey, konuların daha da somutlaşmasıdır. Biz bu yazıda, buna yardımcı olabileceğini düşündüğümüz bazı sorular ortaya atmak ve bunları tartışmak istiyoruz.

Solda tartışılması gereken önemli bir konu *Türkiye'deki kapitalizmin perspektifleridir.* Türkiye'deki kapitalist gelişme realist bir şekilde analiz edilmelidir. Soru şudur: *Türkiye'de kapitalist gelişme tıkanmış mıdır, kapitalist sistem bir bunalım içinde midir? Yoksa, kapitalist ilişkiler gelişmekte midir?*

Solda uzun yıllar, kapitalist yolun tıkandığı öne sürüldü. Hep kapitalizmin "can çekişme süreci"nden söz ettik. Bu görüş ne kadar geçerlidir?

Devrimin ve sosyalizmin kaçınılmazlıkla gündemde olduğunu gerekçelendirmek için öne sürülen bu görüş bizce doğru değildir. Türkiye'de kapitalizm gelişmektedir ve daha da gelişme potansiyellerine sahiptir. Kapitalist üretim ilişkileri gelişmektedir. Yalnız devlet-tekel, finans kapitale özgü üretim ilişkileri değil, aynı zamanda uluslararası karakter taşıyan kapitalist üretim ilişkileri de gelişmektedir. Bu gelişme üretici güçlerde de önemsiz sayılamıyacak gelişmelere neden olmaktadır.

Hep belirtildiği gibi, bu gelişmedeki çarpıklıklar, dışa bağımlılık, deformasyon, darboğazlar, istikrarsızlık, 'ileri düzeyin çok gerisinde kalma' tartışılmaz olgulardır. Ama bir tıkanma, süregenleşen bir bunalım söz konusu değildir.

Türkiye'de üretici güçler-üretim ilişkileri ilişkisi şu aşamada bir devrimi ve sosyalizmi kaçınılmazlıkla gündeme getirme durumunda değildir. Böylesi varsayımlar üzerinde kurulacak politikalar, bizce başarılı sonuç vermeyecektir.

Bu söylenen, elbette, şu ya da bu ekonomik, sosyal, politik, hatta ahlaksal bir nedenin ya da nedenlerin yol açacağı ulusal çapta krizler hiç olmayacağı anlamına gelmiyor. Böyle bir bunalım söz konusu olduğunda, bunun ne gibi politik sonuçlara yol açacağı ise, birçok şeyin yanısıra, o andaki politik güçler dengesine de bağlı olacaktır. Altını çizmek istediğimiz, böylesi bir krizin bir kaçınılmazlık değil, yalnızca bir olasılık olduğudur.

Tartışmaya açmak istediğimiz ikinci konu, *Türkiye'nin bütün önemli sorunlarının salt Türkiye çerçevesinde çözülüp çözülemeyeceği* sorusudur. Dünya çapındaki, bütün insanlığı ilgilendiren ve ancak bütün insanlığın işbirliği ile çözülebilecek global sorunlar ve karşılıklı bağımlılık analizleri bu soruyu gündeme getirmiştir.

Bizce, Türkiye'nin kimi önemli sorunları, yalnızca Türkiye çerçevesindeki sosyopolitik ve sosyoekonomik dönüşümler ile çözülemez. Örneğin, ekonominin teknolojik yenilenmesini tek başımıza gerçekleştirebilir miyiz? Üstelik, dünyadaki gelişmeler bu tür sorunların sayısının giderek artmasını getirmektedir. Sözgelimi, ücret düzeyinin belirlenmesinde uluslararası faktörün rolü giderek büyümektedir. Günümüzde ulusal düzeydeki sorunların çözümünde, uluslararası düzeydeki dönüşümlerin ağırlığı hızla artmaktadır.

Bu, elbette, ulusal çaptaki mücadelenin öneminin azaldığı, ulusal düzeydeki sosyopolitik ve sosyoekonomik dönüşümler için mücadelenin bir kenara bırakılması gerektiği anlamına gelmiyor. Yalnızca kimi sorunların çözümünde bunun yetersiz olduğunu söylemek istiyoruz.

Burada söz konusu olan uluslararası düzeydeki dönüşümler, bütün uluslararası ilişkiler alanının demokratikleşmesini, herkesin çıkarına uygun bir işbirliği sisteminin oluşmasını sağlayacak dönüşümlerdir.

O nedenle Türkiye'nin uluslararası alandaki dönüşümlerde etkin rol alabilmesi, buna katkıda bulunabilmesi için çalışmamız gerekmektedir. Bu stratejik bir politik hedef olarak belirlenmelidir.

Aynı zamanda, Türkiye'nin sorunlarının çözümü için çalışan bütün politik güçlerin uluslararası alanda diyalog ve işbirliği içine girmesini özendirmek, desteklemek de gerekmektedir.

Günümüzde, herkesin kendi ülkesinde devrim ve ilerleme için mücadele etmesi ve başka ülkelerde aynı amaçla mücadele edenleri desteklemesi ile sınırlı bir enternasyonalizm anlayışı yetersiz kalacaktır. Global sorunlara uluslararası çözümler sağlayacak bir işbirliğinin düzenlenmesi için çalışmak zorunlu olmuştur. Bizce, her ilerici güç artan ölçüde hem kendi ülkesinde, hem uluslararası düzeyde etkinlik göstermelidir. Yalnızca tek tek ülkelerde ekonomik, sosyal, politik, kültürel, ekolojik gelişme için değil, aynı zamanda dünya barışının, dünya ekonomisinin, dünya ekolojisinin, dünya demokrasisinin, dünya kültürünün gelişmesi için de çaba göstermek zorundayız. Bu, çağdaş bir politikanın vazgeçilmez bir ögesi olmaktadır.

Uluslararası alandaki dönüşümlerin karakterinin demokratikleşme ve insanileşmeyle belirlenmesi nesnel bir süreçtir. Bunu, toplumsal yaşamın her alanının uluslararasılaşması ve global sorunların keskinleşmesi dayatmaktadır.

Dönüşümlerin karakterinin demokratikleşmeyle belirlenmesi, uluslararası alandaki diyalog ve işbirliğinin taraflarını da genişletmektedir. Bu bizden, bütün ilgili taraflarla diyalog ve işbirliği içine girebilecek yaklaşımlar talep etmektedir.

Şuna dikkati çekmek istiyoruz: Bugün dünyada global sorunların çözümüne ilgi duyan güçler oluşmuştur. Yeşilleri, sosyal demokratları, komünistleri, çok çeşitli hümanist çevreleri kapsayan bu güçler giderek genişlemektedir. Öte yandan, son dö-

nemde, Türkiye'nin demokratikleşmesinin iki temel sorununa, yani komünist hareketin yasallaşması ve Kürt sorununun çözülmesine uluslararası alanda duyulan ilginin arttığına da tanık oluyoruz. Bu konularda gösterilen dayanışmanın başlıca taşıyıcılarının yukarıda sayılan güçlerle çakışması bir raslantı mıdır?

Buna, ülke içindeki mücadelenin karakterinin de demokratikleşme ve insanileşmeyle belirlenmesi nesnelliğinin ve zorunluluğunun bir başka kanıtı olarak işaret etmek istiyoruz.

Elbette dünyanın demokratikleşmesi, Türkiye'nin temel sorunlarının çözümü için yeterli olmayacaktır. Ama bu, günümüzde zorunlu bir önkoşul halini almaktadır. Uluslararası alanda bir dönüşüm olmazsa, Türkiye'nin dış borç sorunundan kurtulması mümkün olabilir mi?

Bu bağlamda, bir başka soru daha formüle edilebilir: *Türkiye'nin bütün sorunları salt sınıf mücadelesiyle çözülebilir mi?* Yoksa, sorunların çözülebilmesi için, mücadelenin yanısıra işbirliği de gerekli mi? Örneğin ekonominin ihtiyaç duyduğu ve ilerde de duyacağı dış girdi ve kredileri sınıf mücadelesi ile temin etmek mümkün mü? Ya da Kürt sorununun çözümü yolunda ilk adımların atılması için, farklı sınıfsal ve politik güçlerin işbirliği zorunlu değil mi?

Sınıf mücadelesi nesnel bir olgudur. Kapitalizm çerçevesinde, üretim araçlarının özel mülkiyetinden kaynaklanan adaletsizlik sürdüğü sürece, sosyal adaletin gerçekleşmesi mümkün değildir. O nedenle, kapitalizm sürdüğü sürece sınıf mücadelesi de sürecektir.

Yeni politik stratejinin sınıf mücadelesinden vazgeçmek anlamına geldiğini öne sürmek temelsizdir. Yeni olarak öne sürülen, toplumsal gelişmenin gündemindeki sorunların çözümünde, mücadelenin yanısıra işbirliğinin de zorunlu olduğudur.

Mücadele ve işbirliğinin birliği, politik yaşamda, gelişmenin mutabakatlar yoluyla ilerlemesi olarak yansır. Bu konuya biraz ilerde döneceğiz.

Burada, tarihin motoru sınıflar mücadelesidir şeklindeki ünlü saptama akla geliyor. Bu, geçerliğini yitirmiş midir? Elbette hayır. Ama tarih hep tek motorla mı ilerlemek zorunda? İnsanlığın gelişmesi hala aklı, mantığı, sağduyuyu da bir gelişme kaynağı, bir motor haline getirme düzeyine çıkabilmiş değil mi? Bizce artık fikirler de, toplumsal bilinçteki gelişmeler de maddenin gelişmesi üzerinde etkide bulunabilir; sınıf karşıtlıklarının yanısıra sağduyu koalisyonları da hareketin, gelişmenin temelinde yer alabilir. İnsanlık daha bugünden, tarihini yeni bir tarzda yazmaya başlayabilir. Yeni bir aydınlanma çağı niçin hayal olsun?

Bir başka konuya geçiyoruz. Sol harekette, "Türkiye bir devrime gebedir" tezi, hala geniş ölçüde savunulmakla birlikte, kısa sürede böyle bir gelişmeyi bekleyen, sanıyoruz pek yoktur. Sık sık, küçük hareketlenmeler, kimi grevler, vb. yığın eylemleri gösterilerek, "devrimci bir yükselişin koşulları olgunlaşıyor" denilmesine karşın, şimdi daha çok, "2000'li yıllara hazırlanmak", "sosyalist iktidarın uzun yolu" gibi yaklaşımlar öne çıkmaktadır.

Bu durumda şu soru günceldir: *Devrime kadar, kapitalizm karşısındaki tutumumuz ne olacaktır?* Kapitalist toplumun kurumlarına yaklaşımımız nasıl olacaktır?

"Her şey daha kötüleşsin, baskı artsın, yoksulluk çoğalsın, durum daha istikrarsızlaşsın, bütün bunlar devrimi yakınlaştırır" diye mi düşüneceğiz? Yoksa, kapitalist gelişmeyi etkilemeye, onu emekçi çıkarları, demokrasi, barış vb. sorunlara şimdikinden daha değişik yanıt verilen bir gelişme yoluna zorlamaya mı çalışacağız?

Kapitalizm etkilenebilir mi? Onu, etkilemeye çalışmak doğru mu? Tartışılması gereken soru budur. Dünyada da militarizmsiz, yeni-sömürgeciliğin olmadığı, kısaca emperyalizmden uzaklaşmış bir kapitalizm mümkün müdür, sorusu tartışılıyor.

Dünyada çok farklı kapitalizm tipleri olduğuna göre, bir ülkedeki kapitalist gelişmenin çok seçenekli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Hindistan, İsveç, İran, İspanya, Venezuella, Türkiye, Güney Kore, hepsi ne kadar farklı değil mi? Kapitalizm için demokratik bir alternatif önermek niçin yanlış olsun?

Kapitalizmde demokrasi mücadelesi yalnız üstyapıya ilişkin konularla niçin sınırlansın? Niçin her alanda, ekonomi de dahil, alternatif gelişme teorilerimiz olmasın?

Şu soruyu tartışabiliriz: Günümüzde, *kapitalizmde istikrarsızlık, yoksulluğun artması, baskının yaygınlaşması mı sosyalizme daha yakınlaştırır; yoksa demokratikleşme, emekçilerin entellektüel düzeyinin yükselmesi mi?*

Biz ikinci yanıtı doğru buluyoruz. Emekçilerin entellektüel düzeyinin yükselmesinin ise ancak demokrasi içinde ve demokrasi için mücadeleyle, onların bütün toplumun sorunlarını kendi sorunları gibi görmeye başlamalarıyla, öteki demokratik güçlerle diyalog ve işbirliği içinde olanaklı olabileceğini düşünüyoruz.

Bir başka soru şudur: *Bizim hem kapitalizmde, hem sosyalizmde savunacağımız, her aşamada yaşama geçirmek için çalışacağımız değerler, hedefler var mıdır?* Ya da başka türlü sorarsak, kapitalizmden sosyalizme kalacak değerler olabilir mi?

Bu soru ancak sosyalizm anlayışımızla bağlı olarak yanıtlanabilir. Türkiye solunda netleşmesi gereken bir konu da sosyalizm anlayışıdır. *Nasıl bir sosyalizm savunuyoruz?* Hele bugün, sosyalist ülkeler pratiği artan bir farklılaşma gösterirken, sosyalizmin ne olup olmadığı geniş boyutlu tartışılırken, biz Türkiye için nasıl bir sosyalizm öneriyoruz, sorusu güncelleşmiştir.

Monolitik bir sosyalizm mi savunuyoruz: Tek bir mülkiyet biçimi, tek bir sınıf, tek bir parti, tek bir ideolojinin olacağı bir düzen mi istiyoruz? Geçmişte sosyalizm anlayışımız böylesi bir devlet sosyalizmi ya da kışla komünizmi anlayışına daha yakındı. Ya şimdi? Şimdi çoğulcu bir sosyalizmi savunuyor muyuz?

Ekonomide toplumsal mülkiyetin devlet mülkiyetinden, kooperatif mülkiyete kadar çeşitli biçimlerini, bunun yanısıra, özel mülkiyetin kimi biçimlerini de içeren mülkiyet biçimlerinin çoğulculuğunu verimlilik artışına temel yapacak bir sosyalizm! İşçi sınıfının giderek çeşitlenen katmanlarını, ayrı bir varlık olarak aydınları, kırsal alanın farklı kesimlerini kapsayan toplumsal çoğulculuğa sahip bir sosyalizm! Bütün bu farklı mülkiyet ve çalışma biçimlerinin kendi çıkarlarını ifade edebilecekleri bir politik çoğulculuğa ve bunların ortak paydasının bulunmasına elverişli bir mutabakat sistemine, gelişmiş bir demokrasiye sahip bir sosyalizm! Humanizm temelindeki bütün ideolojilerin yanyana var olacağı, karşılıklı etkileşimle birbirin zenginleştireceği ideolojik çoğulculuğa sahip bir sosyalizm! Ve bütün bu temellerde kendini

çok çeşitli yönlerde geliştirip gerçekleştirebilen, rolünü sürekli artırabilen özgür bireylere sahip bir sosyalizm! Bir çeşitlilik toplumu; çeşitliliğinin zenginlik kaynağı olduğu bir toplum!..

Sosyalizmi, kafamızda şekillendirmeye çalışacağımız bir projeden çok, insanlığın binlerce yıldır özlediklerinin gerçekleştiği bir toplum olarak, genel hareketin doğal gelişmesinin sonucunda biçimlenecek bir toplum olarak düşünmek daha doğru olacaktır.

İnsan haklarının, emekçilerin haklarının, ezilen ulusun ve kadınların haklarının gerçekleşmesi, kültürel gelişmenin sağlanması ve iş, konut, eğitim sağlık ve beslenme ihtiyaçlarının karşılanması için, demokrasi için, savaşsız ve şiddetsiz bir yaşam için sosyalizm gereklidir.

İnsanlar bu hedefleri kapitalizmde de savunuyor. Demokratik alternatif bu hedefleri içermelidir. Bunlar bize kapitalist gelişmeyi hangi yönde etkileyeceğimizi göstermektedir ve kapitalizm çerçevesinde bu hedefler doğrultusunda sağlanacak her iyileşme, her gelişme sosyalizme taşınmalıdır.

Bu söylenenlerin ışığında bugün, kapitalizm çerçevesinde ekonomik, sosyal, politik ve ideolojik çoğulculuğu savunmanın önemi daha da artmaktadır. Çoğulcu yapıları kazanmak, geliştirmek aynı zamanda sosyalizm için de bir hazırlık olacaktır. Bu koşullarda çoğulcu ekonomik yapılar içinde, toplumsal mülkiyetin çeşitli biçimleriyle özel mülkiyete; politik yapılarda, sol politik ve toplumsal güçlerin burjuva güçlere; düşünsel yapılarda, hümanist ideolojilerin gerici ideolojilere, vb. ağır basması, işçi ve öteki emekçilerle, aydınların toplumsal ve politik yaşama katılımının yeni bir düzeye yükselmesi olanakları belirginleşecektir.

Bir başka soru gündeme geliyor: *Daha kapitalizm çerçevesindeyken, politik devrim öncesi, sosyalizme özgü ögeler oluşturmak mümkün müdür?* Emekçilerin kontrolündeki işletmeler, mutabakata dayalı demokratik politik yapılar, özyönetimsel biçimler, humanist ideolojilerin yaygınlaşması... Sosyalizmin kimi ögeleri, böylece, kapitalizm içinde alttan oluşmaya başlayabilir mi? Türkiye'deki mevcut mülkiyet yapısında buna elverişli özellikler var mı? Bunları tartışmalıyız.

Her alanda gelişme çeşitlilik, çok-tarzlılık, çok-boyutluluk yönündedir. Bu, uluslararası ilişkiler için de, tek bir ülkenin iç yaşamı için de, sınıfların iç yapısı için de, örgütlerin iç yaşamı için de, tek bir bireyin kişiliği için de geçerlidir.

O nedenle her şeyi "iyi-kötü", "doğru-yanlış", "evet-hayır", "biz-onlar" gibi ikili bir modelle açıklamaya çalışmak doğru olmayacaktır.

Kaba bir ikili model her şeyi sakatlıyor. Örneğin kapitalizmde olumlu olan, bütün insanlığın sahip çıkacağı ögeleri görmeyi engelliyor. Ne bize, ne karşı tarafa özgü olmayan aradaki yüzlerce rengi yok saymaya yol açıyor. Bizi fakirleştiriyor.

Aradaki çok sayıdaki farklı katmanı bir kenara bırakalım, yalnızca burjuvazi ile işçi sınıfını ele alalım. Gene görüyoruz ki, çeşit çeşit, katman katman burjuva, çeşit çeşit, katman katman işçi var. Hele Türkiye'de!..

Partiler coğrafyasına bakalım: ANAP'ın ve SHP'nin içi kaç kanat? Ya sol güçler kaç grup, kaç parti, kaç dergi?...

Çeşitliliği veri kabul etmeli, onu zenginlik kaynağına dönüştürebilmeliyiz.

Şimdi tartışmak istediğimiz soruya geliyoruz: *Nasıl bir mücadele ya da faaliyet anlayışına sahip olacağız?* Neyi amaçlayacağız? Dayatmayı mı, mutabakatı mı? Bu sosyal, politik, kültürel çeşitlilik ortamında hangisini seçeceğiz? Toplumsal ilerlemenin yolu olarak neyi yeğleyeceğiz? Bir tarafın ötekini yok etmesini mi, yoksa hep birlikte varılan mutabakatlarla ilerlenmesini mi?

Biz şu görüşteyiz: Eğer her alanda, bütün varlık biçimleri ve ilişki tarzlarında çeşitlilik veriyse, insanlık tekdüzelikten çok tarzlılığa doğru gelişiyorsa, politikada dayatmaya, yok etmeye dayalı anlayışlar da terk edilmelidir.

Biz toplumda azınlığız. Modern toplumda, her politik akım azınlıktadır. Hiçbir zaman, tek bir politik akım çoğunluğu uzunca bir dönem kazanamıyor, kazanamaz. Bu durumda "karşıtını yok etme" anlayışına dayalı politikalarla nasıl ilerlenebilir? Kimi yok edeceğiz? Dışımızdakileri herkesi mi? Bu herhalde hayal olur. "En gericiler"i, mi?.. Bunun sonu var mı? Ötekiler, sessiz sedasız sıranın kendilerini gelmesini mi bekleyecek?

Çeşitliliğin giderek arttığı günümüz Türkiyesi ve dünyasında, iki kampa ayrılıp birbirini yok etme ya da kendi görüşünü dayatma yerine, bütün akımların ve güçlerin mutabakatını sağlamaya çalışmak tercih edilmelidir. Bu, istikrarlı bir gelişme sağlayacaktır.

Karşıtlar arasında nasıl mutabakat sağlanır? Politik yaşam yalnız karşıtlardan ve karşıtlıklardan ibaret olsaydı, bu gerçekten sağlanamazdı. Ama öyle değil. Bir kere, politik yaşamın tarafları, sayıca her zaman ikiden fazla. İkinci olarak, iki temel karşıtın politik görüşlerinde bile çakışan yanlar bulmak olanaklı. Üçüncüsü ve en önemlisi, mutabakat, masa başında sağlanacak bir şey değil. Daha çok, kamuoyunun ortalama görüşünce belirlenen bir şey. Her toplumda kamuoyunun ortalama görüşü, nesnel olarak var olan görüş, merkezi politik ortamın belirlenmesinde temel oluyor. Elbette, bu ortalama görüşün demokratik biçimde ortaya çıkmasını sağlayacak mekanizmaların varlığı da zorunludur.

Bütün politik akımların sorunların çözüm yolları konusunda, her alanda izlenecek politikalar konusunda kamuoyunu etkilemesi ve sonra kamuoyunun ortalama görüşünün, görüş merkezinin belirleyeceği çözümün bütün taraflarca kabul edilmesi, mutabakat işte budur. En iyi mutabakat, bütün tarafların benimseyeceği bir çözümdür; en kötü mutabakat ise, hiç kimsenin karşı çıkmayacağı bir çözümdür.

Bizce mutabakat yöntemi her yerde (örgüt içinde, sol güçler arasında, ülke politikası düzeyinde, dünya çapındaki sorunlarda, nükleer-uzay çağının politika anlayışında) sorunları çözüp, ilerleme yöntemi olarak benimsenmek durumundadır. Yeni, demokratik bir politik kültürün yaratılmasının temel ögesi bu yöntemin benimsenmesi olmalıdır.

Bunun benimsendiği koşullarda ilerleme nasıl olacak? Kamuoyunun görüşler ortalamasınca kabuledilebilir görülmeyen uygulamaların, anlayışların reddedilmesiyle! Bu yolla; gerici uygulamaların toplum dışı kabul edileceği, militarist formüllerin onay görmeyeceği bir ortam oluşabilir.

Mutabakat yöntemi, çoğulcu yapıların (ki bizce, her toplumun geleceği çoğulcu yapıların artmasıdır), en elverişli işleyiş tarzıdır. Görüş çoğulculuğu, yaklaşım çoğulculuğu koşullarında, bir görüşün ötekiler üzerinde egemen olması savunulamaz, bu olanaklı da değildir. Tek çare, her görüşün kendini özgürce ifade etme ve kamuoyunu etkileme olanağına sahip olması, mutabakata varılan çözümün gerçekleştirilmesinin herkes tarafından kabul edilmesi, ama herkesin 'kendisi olarak' kalmaya da devam edebilmesidir. Bu, hareket birliğini sağlar, bir bütün olarak ilerlemeyi garanti altına alır. Hareket, herkesin görüşlerini gözden geçirmesi için olanak da sağlar.

Görüldüğü gibi, "kendi görüşümüzü kabul ettirme" şeklindeki geleneksel çalışma anlayışımızın yerine, "kendi görüşümüz doğrultusunda kamuoyunun etkileme" anlayışını öneriyoruz. Bunu örgüt içi yaşamdan, sol güçler arası ilişkilerden politik mücadeleye kadar, her düzey için geçerli kılmak gerekir, diyoruz.

Ama unutmayalım ki, ancak ilişkimiz olanları etkileyebiliriz. Bizim bir köşede kendi başımıza konuştuklarımızdan kim etkilenir? Karşılıklı etkileşim için, geniş bir ilişkiler sistemi gereklidir.

Sonuç alıcı tek ilişki yöntemi ise diyaloğdur. Politik süreçte yer alan bütün taraflarla diyalog içinde olmak gerekiyor. Kendi başımıza (kendi tabanımıza) konuşmak, monolog yalıtlanmaya, kendi içine kapalı yapılara yol açmaktadır.

Sonuçta, şöyle farklı iki yöntem, mücadele anlayışı, çalışma tarzı belirginleşiyor:

Birinci tarz	İkinci tarz
monolog	diyalog
kamplaşma	ilişki
kendi görüşünü dayatmayı amaçlama	etkilemeyi amaçlama
yok etme, tasfiye etme	mutabakata varma

Solda, şimdiye kadar birinci tarzın ağır bastığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu konu uzun boylu tartışılmalıdır. Biz kendimizi yenilemeden, ikinci tarzı benimsemeyi anlıyoruz.

"Türkiye'de çelişkiler çok keskin, bu anlayış tutmaz" diye düşünülebilir. Ama şunu sormak gerek: Sosyoekonomik, vb. çelişkilerin politik yaşama yansımasını düzenlemek, insana en yaraşan şekli getirmek değil mi? "Karşı taraf bunu nasıl kabul eder?" "Burjuvazi demokrat olur mu?" diye de sorulabiliyor. Kendimize, halkı karşı tarafı yok edecek duruma getirecek kadar güveniyoruz da, karşı tarafı kontrol altına alacak, politik olarak etkisizleştirecek duruma getirmeyi niçin amaçlamıyoruz?

Burada şuna da işaret etmek gerekiyor: Birinci anlayış politikaya askeri bir anlayışla yaklaşmakla, politikanın sorunlarını askeri işlere özgü yöntemlerle ele almakla bağlantılıdır. Politik mücadelenin ordular savaşına benzetilmesini artık bir kenara bırakmalıyız. Politika gönüllü bir katılıma dayanmalı, özgürce yürütülebilmelidir.

Devrimci solda tartışılması gerektiğini düşündüğümüz bir başka konu da, *evrim ve devrim süreçlerinin içiçe geçmesi sorunudur.* Geçmişte bu görüşü Mahir Çayan getirdi. O, bunu, "artık her durumda silahlı mücadele verilebilir" tezini gerekçelendirmek için savunuyordu. "Silahlı propagandayla suni dengenin bozulması", hemen devrimi gündeme getiriverecekti. Devrim uzaktan çıkmış gelmiş, evrimin içine

bu kadar derinlemesine girmişti. Sorun onu açığa çıkarmaktı.

Mahir Çayan'ın yaklaşımı aşırı iyimser olmakla eleştirilebilir; ama burada, konumuz açısından önemli olan, onun da evrim ile devrimi kesin hatlarla ayıran eski şemanın artık işlemediğini görmüş olmasıdır.

Günümüz ve önümüzdeki dönem için şöyle düşünmek acaba daha doğru değil mi: Toplumsal gelişme sürecini evrim aşaması-devrim aşaması diye birbirinden kesin hatlarla ayrılan aşamalara ayırmak yerine, "evrim içinde devrim" ve "devrim içinde evrim" kategorilerine başvurabilir miyiz? Bu, olayların nesnel gidişine daha uygun olmuyor mu?

Örneğin, kapitalizm çerçevesinde militarizmsiz, kaba şiddetsiz, ekolojik, kültürel vb. bir gelişme yolunda atılan her adım, kapitalizmi "kapitalizm" olmaktan çıkaracak yanlar da taşımayacak mı? İşçi sınıfının, aydınların, öteki emekçilerin, sistemi etkileme yönünde gösterdikleri faaliyetlerle güçlenen politik konumları politik iktidarın adım adım dönüşmesinin olanaklarını oluşturamaz mı?

Öte yandan, mülkiyet ve iktidar yapısında ağırlık emekçilerden yana geçtikten sonra da, "sıçrama döneminde de mutabakat yöntemi kullanılacağı için, gelişme adım adım, doğal bir süreç içinde olmayacak mı?

Biz bu yaklaşımları öncelikle modern toplumların (Türkiye de, yavaş da olsa, giderek modernleşiyor!) çeşitlilik toplumları olması, insanların yaptıkları işleri gönüllü olarak, bilerek, anlayarak yapmaya eğilimli hale gelmekte olması, toplumsal yaşam mekanizmalarının artan ölçüde karmaşık, keskin kopuşları kaldıramaz hale gelmesi, vb. gibi faktörlere dayanarak öne sürüyoruz. Bunları, "devrimci mücadele yükselirse nükleer savaş çıkar sanılarak, devrimden, sosyalizmden vazgeçiliyor" gibi kaba gerekçelerle reddetmek yerine, somut tartışmak daha yararlı olacaktır.

Devam edelim: Günümüzde reformlar için mücadele ile devrim için mücadeleyi birbirinden ayırmak ve birinciyi ikinciye bağlamak mümkün müdür? Yoksa asıl sorun reformun, reform hedefinin içinde devrimi, devrimci unsuru ifade edip, gündeme getirmek mi? Bu, kapitalizm çerçevesinde, içinde sosyalizme özgü ögeler taşıyan reformlar gerçekleştirmek mümkün müdür, sorusuyla bağlıdır.

Son olarak bütün bu konularla bağlı olarak şu soruyu gündeme getirmek gerekiyor: *Politikamızın, programımızın, propaganda ve gündelik çalışmamızın ağırlığı nerede olacak?* "Karşı" olmakta mı, "yandaş" olmakta mı?

Geleneksel görüş "karşı" olmaya ağırlık veriyor. Terminolojide bile bu belirleyici oluyor: Antifaşist, antiemperyalist, antişovenist, antitekel... Bu ise, politikaya, önce mutlak antihükümet olma ve sonra da bütün öteki politik güçlere karşı olma şeklinde yansıyor. Devrimciler "kimseyle birlikte bir iş yapamayan" güçler haline geliyor.

Oysa ağırlık "neden yana" olduğumuza, olumlu hedeflere verilirse, politik kimliğimiz olumlu, halkın özlemlerini ifade eden hedeflerle belirlenirse, hem ilerletici ve yapıcı bir rol oynamak olanağına, hem de bu hedeflere karşı çıkanlara karşı olma hakkına sahip olabiliriz. Hükümetlere, bizim olumlu programımıza ters uygulamalar yaptıkları ölçüde karşı çıkarak, muhalefet etmeye çağdaş bir içerik kazandırabiliriz.

Karşıtımızın zayıflıklarına, hatalarına dayanarak mı güçlenmeye ağırlık vereceğiz, yoksa kendi görüş ve önerilerimizin üstünlüğüne dayanarak mı? Bu ayırımın çok önemli olduğunu düşünüyoruz.

Burjuva toplumunun geleneksel politika anlayışı, daha çok, karşıtın hata ve yanlış uygulamalarından başarı çıkarılmasına dayanır. Muhalefet partisi, iktidar partisinin yanlış ve eksikliklerinin doğrudan kendisine yarayacağı üstüne politikasını kurar. Muhalefet etmek o nedenle yıpratmak haline gelir. Bu anlayış solda da etkilidir. Ama bu yaklaşım kaçınılmazlıkla muhalefet güçlerini beklemeye, hareketsizliğe, antipropagandayla yetinmeye iter.

Bizce, sol güçler olumlu programlar oluşturmalıdır. Bunu oluştururken, kimden gelirse gelsin, toplumdaki bütün olumlu görüşlerden yararlanmalıdırlar. Bu programı yaymak, kamuoyunu bunun doğrultusunda etkilemek, onun şu ya da bu yanını uygulaması için kamuoyunun iktidara baskı yapmasını sağlamak ve sonuçta halkın bilip tanıdığı, benimsediği, oluşmasına katıldığı bir programı bütün hatlarıyla ve halkla birlikte yaşama geçirmek için iktidara aday olmak... Böyle bir çizgi sola sürekli aktif olma, kendi konumlarını sürekli geliştirme, halkla diyalog içinde kendini yenileme, gelişmelere aktif müdahalede bulunabilme, durumu etkileme olanağı verecektir.

Sol içindeki tartışmanın somutlanması için önerdiğimiz bu tartışma konularıyla aynı zamanda kendi görüşlerimizi de açıklamaya çalıştık. Bu görüşlerin tartışılıp eleştirilmeye gereksinim duyduğu açıktır. Ama şunu belirtmek istiyoruz: Biz bu görüşleri geliştirmeye çalışırken, dünyanın İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana büyük ölçüde değiştiğini ve ayrıca, sınıflar ve sistemler arası mücadele ile dünyanın global gelişmesi üzerine marksistlerin ve öteki sol güçlerin birçok öngörüsünün doğru çıkmadığını kabul ediyoruz. Sayısız sorunun marksistlerce kuramsal açıdan gözardı edildiğini görüyoruz. Bu nedenlerle, yaklaşımlarımızda önemli değişiklikler yapmak, kendimizi çağdaşlaştırmak gerekiyor.

Yeni dönemde, marksizm-leninizm adına eski söylenenlerin yetersiz olduğunu düşünüyoruz. Mutlaka yeni görüşlerin zorunlu olduğunu savunuyoruz. Bu, eski görüşlerin tümden terkedilmesi anlamına gelmiyor elbette. Ama, solda verimli bir tartışma için bizce herkes yeni görüşler öne sürmelidir. Birbirimizin görüşlerini de eski konumlardan değil, yeni olguları, somut dünya ve ülke koşullarını temel alarak ve geçmiş pratiğin dersleri ışığında eleştirmeliyiz. Başka türlü, olayların gerisinde kalmaktan kurtulamayacağız.

YEREL YÖNETİMLER VE DEMOKRATİKLEŞME

Katılanlar

Akın Atauz, Gün Bulut, İlhan Tekeli

Yöneten
Arif Gülöksüz

☐ **Günümüz koşullarında yerel yönetimlerin işlevi nedir? Çağdaş ve demokratik bir yerel yönetim konsepti sizce nasıl tanımlanabilir?**

G.Bulut: Ben önce, demokratik bir yerel yönetim konsepti konusunda bir tanım vermekten çok yerel yönetimlerin birkaç belirgin özelliği üzerinde durmak istiyorum. Bunlardan bir tanesi ve önde geleni, yerel yönetimlerin, "hemşehri" diye niteleyebileceğimiz halka en yakın yönetim kademesi olmasıdır. Bu, onlara önemli bir potansiyel sağlıyor. Yerel yönetimlerdeki yapılar aracılığıyla halk, hemşehriler aktifleşebiliyor, kendi somut sorunları üzerinde düşünebiliyor, hatta karar oluşturma süreçlerine katılma olanağına sahip oluyor. Dolayısıyla, yerel yönetimler katılım açısından önemli potansiyeller, olanaklar taşıyor. Öncelikle, bu özelliğini vurgulamak istiyorum.

Yerel yönetimler, bu özellikleriyle, kamu yaşamının çok önemli odakları niteliğinde. Dolayısıyla, genel (ulusal) ölçekteki genel demokrasi sorunlarıyla da çok sıkı, onu önemli ölçüde etkileyici olanaklara sahip. Ben, tanım vermekten çok, yalnızca bu özellikleri vurgulamak istiyorum.

A. Atauz: Söylediklcriniz, aslında genel bir yerel yönetim kavramı açısından doğru, ama gördüğümüz uygulamalar gözönünde tutulacak olursa, Türkiye'deki yerel yönetimler açısından, pek geçerli olamıyor. Çünkü, ben Türkiye'deki yerel yönetimlerin, halka en yakın yönetim kademesi olduğuna pek inanmıyorum. Ben, Türkiye'de yerel yönetimlerin halka, devlet kadar uzak olduklarını düşünüyorum. Esasında burada, kuşkusuz bir ayrım yapmamız lazım: Birincisi, küçük yerleşimlerdeki yerel yönetimlerle, büyük kent yerel yönetimleri arasında bir ayrım yapmamız lazım. İkincisi, yerel yönetimin kendi içindeki kademeleri de ayırt etmeliyiz. Bu söylediklerimi daha çok büyük kentlerin yerel yönetimleri için geçerli sayabilirsiniz (büyük kent derken de, nüfusu 100 binden büyük olan kentleri kastediyorum.) Bu, yerel yönetimlerin halka yakın olma gibi bir özellikleri yok. Halkın da, yerel yönetimlerin herhangi bir kararına katılabilme imkanı yok ve gerçekte bu katılım mekanizmalarının, bu durumda, bir potansiyel olarak bile var olduğunu düşünmüyorum. Çünkü, bugün için Türkiye'de, Türkiye'nin toplumsal pratiğinde, katılımın nasıl sağlanabileceğine dair geliştirilmiş hiçbir şey yok: Hiçbir şey bilmiyoruz. Büyük kentlerde insanlar, herhangi bir şekilde yerel yönetimlerin alacağı kararlara ya da uygulamalara nasıl katılabilirler? Bu konuda ne uygulamalı, ne teorik hiçbir birikim yok. Dolayısıyla, yerel yönetim kamu yaşamında bir odak noktası belki; ama bana bu odak noktası, merkezi yönetimin sahip olduğu fonksiyonlara benzer bir odak noktası olarak gözüküyor. Demokrasinin geliştirilmesinde de, ancak parti politikaları çerçevesinde demokratik eğitim kurulları ya da eğitim verecek mekanizmalar olarak, çok sınırlı bir işlev görmüş olabilirler. Bunun dışında toplumun gerçekten demokratikleşebilmesi açısından, büyük kentlerdeki yerel yönetimin, hiçbir kademesinde, yani, ne belediye meclisleri, ne belediye başkanları (başkanlık mekanizmaları), ne il özel yönetimleri, ne de muhtarlar düzeyinde, böylesi bir özellik taşımadıkları kanısındayım. Hatta, gerçekte "yerel olmadıkları" kanısındayım ben. Benim ilk tepkilerim, ilk söyleyeceklerim bunlar.

İ. Tekeli: Yerel yönetimin formel anlamdaki (yani kitaplardaki) tanımına göre onun ilk işlevi şu: "Bir toplulukta yaşayanların gereksinme duydukları, 'birlikte tüketim' konusu olan mal ve hizmetleri ('birlikte tüketim' yerine, kamu malı da diyebilirsiniz) üretmek." Ama ikinci bir özelliği, daha var. O da bu örgütün o toplulukça seçilmiş kişiler tarafından yönetilmesi koşuludur. Şimdi, bu iki özelliğini bir miktar açarsak, bunlar hangi noktalarda aksıyor, hangi noktalar da aksamıyor, belki, buna ilişkin ipuçları elde edebiliriz. Birinci, olarak şöyle bir soru sorabiliriz: "Acaba bugün Türkiye' deki mevcut belediyeler yahut diğer yerel yöne-

timler, o topluluğun gereksinme duyduğu, yeterli sayıda mal ve hizmet üretebiliyorlar mı?" Hizmetlerin çeşitliliği, çağdaş bir toplumun gereksinim duyduğu nitelikte mi? İkincisi, seçilmiş karar organları denilen organlar, bizim demokratikliği ölçme kriteri olarak kullandığımız katılımı sağlamakta, yeterli oluyorlar mı, olmuyorlar mı? Bu iki açıdan irdelersek, eksikleri yakalamamız mümkün olabilir.

Türkiye'de merkezi yönetim çok güçlü olduğu için 1930'lardaki kanundaki (1580 sayılı Belediyeler Kanunu, 1930'da çıkmıştır), bazı hizmetleri merkezileştirmiştir, kendi denetimine almıştır. ANAP (son ANAP hükümeti) bazı yetkileri, (yalnız imarla ilgili) belediyelere vermeye çalıştı. Yine de, çok fazla bir yetki devretmedi. Ürettiği mal ve hizmetler açısından, Batı ülkeleriyle karşılaştırırsak, bu mal ve hizmetlerde önemli bakımlardan, eksiklikler görüyoruz. Mesela eğitim konusunda, Batı toplumları büyük ölçüde, eğitimi yerel yönetimlere bırakmışlardır. Ama bizim toplumumuzda eğitim yerel yönetimlere bırakılmamıştır. Bunun tabii, tarihsel gelişimle ilgili bazı nedenleri var. Ama net bir eksiklik olarak görünüyor. Bunun ötesinde, başka eksiklikler de var. Geçmişte, sağlık ve sosyal yardım hizmetleri konusunda yerel yönetimin daha çok yetkisi vardı. Bu, zamanla ortadankalktı. Son zamanlara kadar (1981'e kadar) elektriği kent içinde o dağıtıyordu. Son zamanlarda bu, TEK'in elinde toplandı. Ve yerel yönetim, böylece önemli bir olanağını kaybetti. İlk bakışta bu, belediyeye bir angarya gibi gözüküyordu. Halbuki bence, belediyelerin sosyal adaleti sağlamada kullanabileceği en önemli araçtır.Şimdiki belediye seçimlerinde, bazı belediye adayları şöyle diyorlar: "Biz otobüsleri bedava yapacağız, hiç olmazsa belirli saatlerde bedava yapacağız." Bir hizmet, bir kaynak olmadan bedava yapılamaz. Ama elinizde TEK olsaydı, yani elektriği satmayetkisi sizin elinizde olsaydı, bunu yapabilirdiniz. O zaman, elektriğin üstüne bir de otobüs payı eklerdiniz. O zaman, yüksek gelirli grupların (yani otobüs kullanmayan grupların) elektriğinden sağladığınız değerleri diğer gruplara transfer edebilirdiniz. Yani, belediyenin hizmet alanının küçülmesi, çok önemli bir sübvansiyon mekanizmasının kaybına neden oldu. Burada bir noktaya daha dokunmak istiyorum. Belediyenin mal ve hizmetleri üretmesinden söz ediyoruz. Son dönemlerde belediyeler içinde bir özelleştirme modası çıktı. Bu özelleştirme "modası" da belediyeleri küçültüyor. Aynen, liberal felsefenin devleti küçültme yaklaşımı gibi, belediyeyi küçültme yaklaşımı da var. Belediye'nin küçültülmesi şöyle bir sorun ortaya çıkartır. Siz bir piyasa malı değil, bir kamu malı üretiyorsunuz (yahut 'birlikte tüketim' malı üretiyorsunuz). Halbuki, özelleştirdiğiniz zaman bu hizmetler, piyasa malı olarak üretilmeye başlanacak. Piyasa malı olarak üretilenler, sosyal adaletçi niteliğini kaybedecekler. O nedenle, bunların fiyat mekanizmasıyla dağıtılması söz konusu olamaz. Eğer, fiyat mekanizmasıyla dağıtılması söz konusu olsaydı, bunlar, zaten yerel yönetimlerin yetkisi içinde olan mal ve hizmetler olmazlardı.

Çok dağıtmadan, ikinci konuya gelmek istiyorum. İkinci konu da, seçilmiş organlar eliyle yönetilmesi. Bu da yetersiz oluyor. Seçilmiş organlar gerçekte, sağlıklı bir biçimde karara katılma sağlamıyor. Bunu sağlayamamasının çeşitli nedenleri var. Bir tanesi şu: Türkiye'de genel olarak siyasete katılma sınırlandığı için, yani esnaflarla emeklilerin eline bırakıldığı için bu meclislerde toplumun tüm kesimlerinin temsil edilmesi söz konusu olamıyor. Yalnız, kentte tüketici aleyhine rant oluşturacak gruplar, yani yapsatçılar, esnaflar temsil ediliyor yüksek oranda. O zaman da, bu grupların

karar sürecine katılması, belki katılmamasından daha kötü oluyor. Çünkü yani bu karar sürecine kentte yaşayanlar eşit olarak katılamıyor. Eşit olarak aday olma hakları yok. Mesela memurlar aday olamıyor. Niye? Temel bir tüketici grubu değil mi? Bu yerel yönetimleri bir siyasi parti sorunu gibi, yerel seçimleri de merkezi hükümetteki seçim sorunu gibi düşünmemek gerekir. Dikkat ederseniz, Avrupa'da yabancı işçi de oy veriyor. Yabancı işçi belediye meclisine seçilebiliyor. O ülkenin vatandaşı değil. Yerel yönetimin katılımı bu genişlikte. İkinci engel, partilerin kendi iç yapılarının bu katılıma olanak vermemesi. Partilerin iç yapılarındaki, delege sistemine dayanan seçim mekanizması, halkın temsilinden çok, delegeler arası çıkar dağıtımının temsiline neden oluyor. Ve bir çıkar dağıtım dengesi temsil edilmiş oluyor. Bunun pek çok örneğini biliyoruz.

Bu noktada başka bir şeyi daha söylemek istiyorum: Biz katılıma önem veriyoruz ve katılımın genişletilmesini istiyoruz. Ve bunu kimlerden bekliyoruz? Siyasal partilerden bekliyoruz temelde. Oysa, siyasal partilerin yapıları, yerel yönetimlerin katılımını engelleyecek nitelikte. Öyle ki, bir siyasal parti içinde merkezi kadrolar, geleceklerini ancak yerel politikayı kontrol ettikleri sürece sağlıyorlar. Bu ise, şöyle bir sorun çıkarıyor: Katılımı örgütleyen belediye başkanı, yerel politikada çok güçlü ve onun için de, katılımı örgütleyenlere karşı ilk engel kendi partilerinden geliyor. Partinin yapısı, şöyle bir ikileme dayanıyor: Her parti devamlı olarak il başkanı ile belediye başkanını karşıt gruplardan seçiyor, merkezden kontrolü sürdürebilmek için. Ve bu da, katılımı engelleyen bir mekanizma olarak karşımıza çıkıyor. Geçmişte, katılım sağlamaya çalışan partili belediye başkanlarının çoğu kendi partileri tarafından engelleniyordu. Bir üçüncü sorunumuz, **Atauz**'un dediği gibi katılım yollarını geliştirmemiş, kurumsallaştıramamış olmamızdır. Yeni katılım biçimlerini zenginleştiremedik. Eğer, başarılı katılım biçimleri ortaya koyabilseydik, bunlar kurumsallaşabilir ve mevcut siyasi partiler üzerinde bir baskı unsuru olarak çalışabilirdi.

□***Atauz*'un söylediği gibi, Türkiye'de yerel yönetimler, halka devlet kadar uzak. Yani, katılıma izin verecek bir yakınlık yok. Ama bir de, "küçük belediyeler", "büyük belediyeler" diye ayırmak da lazım. O zaman demek ki bir farklılık var. Bu durumda şu sorulabilir: Küçük belediyelerde bu katılımı sağlayacak mekanizmalar var mı? Bu soru bence çok önemli; çünkü, ANAP tarafından uygulanan politikalar, daha çok, büyük belediyeler yaratmaya yönelik.**

A.Atauz: Ben bu konuda **Tekeli**'nin görüşüne katılıyorum. Yani, yerel yönetimlerde, özellikle küçük yerel yönetimlerdeki kontrol (bir anlamda, katılımlarıyla elde etmiş oldukları kontrol) da gene yerel çıkar gruplarının elindeki bir kontroldur, dolayısıyla onların katılımıdır. Bunlar, o grup içinde belki daha geniş bir etki alanını kontrol edebilmektedirler. Fakat bu benim anladığım anlamda bir katılım değil. Ben "katılım" derken başka bir şey düşünüyorum. O topluluğun kendisine ait sorunları, o topluluğun içinde yaşayan bütün kesimlerin, yani kadınların, gençlerin, çeşitli iş ve fonksiyon sahibi kişilerin, o yerellik çerçevesinde tartışabilip, o yerellik çervevesinde bir sorun üzerinde anlaşabilmeleri biçiminde, bir katılım düşünüyorum. Bu anlamda bir katılımı aslında ne küçük belediyelerde, ne büyük belediyelerde görmek mümkündür. Küçük yerlerde, yerel çıkar guruplarıyla, daha büyük bir kesimi temsil edecek biçimde bir bütünleşme belki daha kolay ortaya çıkıyor. Ama bu da, toplumsal bir katılım, halkın katılımı anlamında bir katılım değil.

☐ Yerel yönetimlerin demokratikleştirilmesi açısından, geniş bir katılımın sağlanması ne ölçüde önemlidir?

İ. Tekeli: Katılım konusunu uzun sürede gerçekleşecek bir proje olarak düşünmekte yarar var. Çünkü, katılmaya veya katılımı geliştirmeye karar verildiği zaman, ne toplum, ne de yöneticiler bunu geliştirmeye hazırdır. Bazı başarılı örnekler üstünde bunu geliştirmemiz gerekir. Ve bu başarılı örnekleri kullanarak, halka bu düşünceyi yaymak ve bunun zevkini aşılamak lazım. Halk bunu araç olarak görmekten kurtulmalı, yaratma zevkini almalıdır. Bunun ortaya çıkaracağı ilginç sonuçlar var. Böylece, bizim şimdiki "başarılı belediye başkanı" imajımız da değişecek. Şimdi, başarılı belediye başkanını şöyle görüyoruz: Hukuk dışı yollarla, hatta halkı da biraz zorlayarak bile olsa, bir işi başaran belediye başkanına kahraman gibi bakılıyor ve bu davranış biçimi, tabii, halkın katılımına kapalı bir davranış biçimi. Belediye başkanının kafasındakini gerçekleştirmesi "başarı" olarak görülüyor. Oysa Güvenpark örneğinde olduğu gibi, Ankara halkı, belirli bir kararı değiştirmesi için belediye üstüne açıkça baskı yaptı. Tabii, demokratik bir belediye başkanı, katılıma açık bir belediye başkanı bundan memnun olurdu; bunu kendi başarısı haline getirmesi söz konusuydu, olanaklıydı. Oysa, belediye başkanı bunu kendisine karşı bir hareket olarak gördü ve "at hırsızları bunları yapıyor" dedi. Toplumumuzda hakim olan "başarılı belediye başkanı" imajı içinde, bizim sözünü ettiğimiz katılımın gerçekleşmesine olanak yok. Uzun dönemli bir dönüşümü gerçekleştirmemiz lazım. Halkın "başarılı belediye başkanı" imajını değiştirmemiz lazım. Halka katılmaktan zevk alma yollarını öğretmemiz gerekir. Bunu da zaman içinde geliştireceğimizi bilmemiz lazım. Kısa sürede başarı elde etmeyi ummamamız gerekiyor.

☐ Var olan yerel yönetim modeliyle yerel demokrasi sorunu arasındaki ilişki nedir?

G. Bulut: Katılım söz konusu edildiğinde, özellikle 1984'den bu yana uygulanmakta olup, ANAP kadroları eliyle oluşturulmuş modelin, bazı özellikleri üzerinde kısaca durmak istiyorum. Birincisi, bizde adeta gelenekselleşmiş olan merkezi yönetimin ağırlığı, var olan modelde de söz konusu. Çünkü, idari vesayet yetkisine sahip olan merkezi yönetim, yerel yönetim birimleri üzerindeki idari vesayet yetkisiyle yerel yönetimi denetlemekte; hatta denetlemekten de öte, onun üzerinde etkinlik kullanmaktadır. İkincisi; belediye başkanı ile belediye meclisi ilişkilerinde, belediye başkanı çok büyük yetkilerle donatılmış ve belediyelerde kollektif karar süreçlerinin işlemesinin önü tıkanmıştır. Üçüncüsü; kurulan modelde, ilçe belediyeleri kademesi altında, mahalleler düzeyinde hemşehrilerin yerel yönetime değişik biçimlerde katılmasının yolu da tıkanmıştır. Çünkü, iki kademeli yönetimdir. "İlçe yönetimi, halkın katılımını gerçekleştirmeye yetmektedir", deniyor. Oysa, bu durumda mahalleler düzeyinde hemşehrilerin katılımının, Sayın Tekeli'nin vurguladığı boyutlarda seferber edilmesi olanağı olmamaktadır. Dördüncü olarak ben burada, katılımı biraz değişik biçimde vurgulayacağım. Seçim ilkesi çok önemli olmakla birlikte, katılımın dolayısıyla yerel demokrasinin sırf seçimle sınırlandırılması durumunda, bir ayağı sakatlanmaktadır. Oysa hemşehriler, aynı zamanda değişik toplumsal örgütlerin çatısı altındadırlar. Örneğin sendikalar, meslek odaları, barolar, bunların benzeri kuruluşlar içinde örgütlenmişlerdir. Bugünkü model içinde, bu kuruluşlar eliyle hemşehrilerin yerel yönetimlerdeki karar süreçlerine, şu ya da bu biçimde katılması söz konusu değildir. Bu dört ana noktadan hareketle ben, var olan modelin özellikle katı-

lımı, genelde yerel demokrasiyi gerçekleştirmeye elvermediğini düşünüyorum.

A. Atauz: Ben, son 4-5 yıllık dönemde yerel yönetimlerin demokrasiyi güçlendirecek bir biçimde gelişme gösterdiğini düşünmüyorum. Gerçi, belediyelerin bazı mali imkanları geliştirildi, daha çok parasal imkanlara sahip oldular, genellikle imar düzeyindeki bazı yetkiler merkezi yönetimden yerel yönetime aktarıldı ve böylece belediyelerin işlevleri geliştirilmiş oldu. Ancak bunlar, yerel demokrasiyi geliştirmek açısından pek elverişli şeyler değiller. Bu yeni imkanların, yeniyetkilerin nasıl kullanılacağı konusunda, o yörede yaşayan insanlar ne yapabiliyor, buna karşı nasıl bir tepki gösterebiliyorlar? Bu kararların oluşması konusunda, en azından düşüncelerini nasıl belirtebiliyor? Burada bir gelişme var mı? Buna bakarak, demokrasinin güçlenip güçlenmediğine dair bir şeyler söyleyebiliriz. Merkezi yönetimin, bir anlamda yerel yönetimlerin üzerindeki denetimi ve vesayeti, diyelim bazı alanlarda kaldırıldı; ama bunun yerine ne geçti? Kim denetler hale geldi yerel yönetimleri? Merkezi yönetimin bu vesayetinin azalmasından sonra da, eğer bu denetim halkın kendisi tarafından gerçekleştirilemiyorsa, başka bir takım mekanizmalar eliyle gerçekleştiriliyordur. Demin **Bulut**'un bahsettiği gibi, toplum, örgütleriyle ya da toplumun içindeki bireyler olarak, hiçbir şekilde bu denetimi sağlayamıyor. Eğer toplum sağlayamıyorsa, bu denetim yargı kararlarıyla acaba gerçekleşti mi? Hayır. Birçok belediyede yargı kararlarının da hiçe sayıldığını ve yargı kararlarını hiçe saymanın övünülecek, gazete manşetlerine geçecek bir davranış biçimine dönüştüğünü görüyoruz. Yani, belediye başkanlarının daha diktatoryal bir tavır almaları doğrultusunda gelişmeler gözleniyor. Ve parasal imkânların da artmasıyla, belediyeler, kentsel çıkarları kontrol eden gruplar için öylesine cazip, öylesine önemli odaklar haline geldiler ki, halkın katılmasına büsbütün izin verilmeyecek, kararların oluşmasına ve çıkarların şu ya da bu şekilde dengelenmesine halkın katılmasına büsbütün izin verilemeyecek yönetim birimleri haline dönüştüler. Dolayısıyla, kent içindeki güçlü gruplar, güç odakları belediyeye daha fazla egemen oldular. Zaten çok az olan halkın denetim olanakları ya da olasılıkları daha da azaldı. Dolayısıyla, demokrasiyi güçlendirecek değil, demokrasinin gerçekleşmesinin önündeki engelleri arttıracak bir gelişme olduğu kanısındayım. Sonuç itibariyle, ANAP'ın "biz yerel yönetimleri güçlendirerek, demokrasiyi de güçlendirdik" sözü geçersizdir; tersine, belediyeler, katılımın olmadığı, güç odaklarının hegomanyasını güçlendirdiği, etkisini daha da arttırdığı bir hale dönüşmüştür.

☐ Bugünkü yerel yönetim modelinin yerel demokrasi bakımından tartışmasını kısmen yaptık. Şimdi, şu sorular akla geliyor: Bu modelin, politik demokrasiye etkileri nedir? Olumlu etkileri var mıdır? Türkiye'de, 12 Eylül'den sonra demokrasinin kazanılması ve toplumun demokratikleştirilmesi gibi, (kurum, kuruluş ve kişi olarak) herkesin önünde duran görev açısından, yerel yönetimlerin üstüne düşen nedir?

G. Bulut: Bir kere, yerel demokrasi sorununu yerel yönetimlerin demokratikleştirilmesi biçiminde formüle edebileceğimizi düşünüyorum. Bu sorunu, genelde ulusal ölçekte devletin demokratikleştirilmesi sorunuyla çok sıkı bağlantılı buluyorum. Yerel demokrasi ne ölçüde gerçekleşirse, genelde devletin demokratikleştirilmesi yolunun da o ölçüde önü açılabilir, diye düşünüyorum. Var olan model, burada iki dostumuzun vurguladığı, benim de vurgulamaya çalıştığım gibi, yerel demokrasiyi gerçekleştirmeye elverişli bir yapı vermiyor bize. Dolayısıyla, genel demokratikleşme

sorununa, var olan yapının hiç, ya da çok sınırlı ölçüde katkısı olduğunu düşünüyorum. Bir kere ülke düzeyinde var olan bir dizi yasak, halkın iradesinin gerçekleşmesinin önündeki bir dizi yasak yerel yönetimler bazında da söz konusu. Halkın iradesi, çok değişik halk kesimlerinin politik süreçlere katılması bütünüyle tıkanmış durumda. Değişik politik kesimlerin, anlayışların ulusal ölçekte politik yaşama, bu arada da yerel yönetimlere katılmasının önü kapanmışsa, o zaman genel demokrasi sorununun çözülmesi çok ciddi engellerle yüzyüze demektir. Devletin demokratikleştirilmesi biçiminde formüle ettiğim genel demokratikleşme sorununa hangi alternatiflerle yaklaşırsak, olumlu olur; bunu da isterseniz bir sonraki turda vurgulayalım.

İ. Tekeli: 80 öncesindeki belediyelere ve onların siyasetteki rolüne bakarsak, bugün demokrasinin gelişmesine ANAP belediyeleri niye katkıda bulunamıyor sorununu daha iyi yanıtlarız sanıyorum. Türkiye'de yerel yönetimlerin demokrasiye katkısı olabilecek, ciddi olanaklar olarak görülmesi 1973 sonrasında oldu. 1973'te merkezde sağ iktidarlar varken, yerel yönetimler, özellikle büyük kentlerin yönetimleri sosyal demokratların eline geçti. Ve iki grup arasındaki çatışma, yerel demokrasinin geliştirilmesi yönünde olanaklar sağladı. Yani, merkezi yönetimle yerel yönetim farklı gruplar elindeyken ve bunların bir çatışması doğduğunda, yerel yönetimler demokratikleşme lehinde tavır alan odaklar olarak ortaya çıktı ve askeri müdahaleden sonra da, zaptu rapt altına alınmak istendi. Şimdiki duruma bakarsak. ANAP seçimleri öyle bir şekilde kazandı ki hem yerel seçimleri, hem merkezi yönetimi aldı. Ve ANAP'ın genel politik çizgisinin dışında talepte bulunacak belediyelerin sayısı çok azdı ve ANAP da, kendi olanaklarını, bunların üstünde baskı kurmakta kullandı. Diğer partilerin belediye başkanlarını devamlı olarak kendisine transfer etti. Burada çok ilginç bir konuyla karşı karşıyayız. Türkiye'deki merkezi hükümetler, merkeze bağlı finansal yapıyı, devamlı olarak yerel yönetimlerin başkanlarını parti değiştirmeye zorlamakta kullanıyorlar. Bu tabii hastalıklı bir durum. Bir defa, Türkiye'de demokratikleşme kültürünün bir anlamda yerleşmediğini bize gösteriyor. "Daha çok hizmet alırız", "merkezden daha çok para alırız" diye teşvik edilen bir yapıda bir belediye başkanının parti değiştirmesi, adeta kendi topluluğu tarafından teşvik ediliyor. Tabii, onun için de belediye başkanları yer değiştirmekten gocunmuyorlar. Burada, ciddi olarak bir demokrasi ahlakı sorunuyla karşı karşıyayız. Bunun ötesinde de, bugünkü sistemin ANAP'ın kurduğu bu sistemin bugün üzerinde durulmayan, kanımca çok önemli bir özelliği var: Yerel yönetimler bu sistemde para kaynaklarını artırdılar, ama bu kaynaklarını yerel yönetim mantığına uygun şekilde artırmadılar. Kaynakları, merkezi bütçeden transfer edilen kaynaklara dayanarak artırdılar. Yerel yönetimler, kendi gelirlerini geliştirmediler, yani emlak gelirleri, tüketim vergileri ve kentsel rantlardan pay alma biçimlerini geliştirmediler. Bunun ötesinde, bir kentte yaşayan halkın kendi kendisini vergilendirmesi olanağı verilmemiştir. Yani, bizim toplumumuzda şöyle bir durumla karşı karşıyayız: Bazı adamlar çok büyük paralar kazanıyor ve biz bu adamları, ancak özel mal tüketmekte özgür kılıyoruz. Yani, adam evine ipek halı alabilecek, evine parke döşeyebilecektir, ama o eve çamurlu bir yoldan gitmek zorundadır! Çamurlu yolu kaldırmak için, kendisini vergilendirme özgürlüğü ona tanınmış değil. Yine yerel olanakları artırıyor görünmesine rağmen, ANAP belediye-

ciliğinin temel mantığının arkasında bu mali bağımlılık vardır. Oysa, halkın kendisi, buna karar verebilirdi, vermesi gerekirdi, yani bu özgürlüğün sahibinin halk olması gerekirdi. Ne zaman kamu mal ve hizmeti tüketmek istediğini, kendi kendisini vergilendirerek belirtmeliydi. Onun bu özgürlüğü, elinden alınmış durumdadır.

☐ Politik demokrasiyi geliştirme konusunda yerel yönetimlerin 80 öncesindeki bazı avantajları büsbütün yitirilmiştir.

İ. Tekeli: Ama konjoktürel olarak yitirilmiştir. Seçimden sonra tekrar bu elde edilebilir. Seçimleri, sosyal demokratbelediyeler, çok sayıda belediye kazanırlarsa, özellikle büyük kentlerde bu sistem içinde, kaçınılmaz olarak çatışma doğar.

☐ Genel olarak şunu söyleyebilir miyiz: Yerel yönetimlere merkezi yönetim dışındaki siyasal odakların gelmesine de olanak sağlandığı, bu kapı açık olduğu ölçüde, politik demokrasinin yeniden kazanılması mümkün olabilir. Genelde politik demokrasiye, halkın katılımı açısından ne gibi roller düşüyor? Özellikle demokrasi kültürünün geliştirilmesi açısından, yerel yönetimlerin topluma kazandıracakları nedir?

A. Atauz: Aslında, bu sorunun cevabıyla, yavaş yavaş, alternatif model sorununa yaklaşmış olacağız. Soruyu, politik demokrasinin kazanılması açısından, ve iki bakımdan ele alabiliriz: Bir politik yapı açısından, bir de toplum yapısı açısından. Toplumsal açıdan bakacak olursak, benim asıl tartışmak istediğim *yerel yönetimlerin* fonksiyonları nasıl olabilir? sorusunun yanıtıdır ("yerel yönetimlerin" altını çiziyorum; sadece belediyeleri kasdetmiyorum). Türkiye'de gerçekten insanların kendi çevrelerine sahip çıkabilecekleri hiçbir örgütlenme imkanı yok. Mesela ben, içinde yaşadığım sokağa dair, içinde yaşadığım apartmanlar grubuna dair, apartmanların arka bahçelerine dair, her zaman kullandığım caddelere, semtime, mahalleme ait bir şeyler yapmak istiyorum. Mahallemdeki çocuklar, mahallemdeki ağaçlar, çöplerin toplanıp toplanmaması, otomobillerin yaya kaldırımlarına park edip etmemesi sorunu üzerine, yaşadığım çevre ölçeğinde bir şeyler yapabilme imkânları nedir, diye arıyorum. Ve yerel yönetimler deyince, ilk aklıma gelen, benim çevremdeki muhtarlık, ihtiyar heyeti gibi organlar üzerinde etki yapmak ya da benim oralarda temsil edilmemle, bu sorunların bazılarını çözme doğrultusunda çaba göstermek, düşünce geliştirmek, mekanizmalar keşfetmek imkânı ne kadar var diye bakıyorum. Ve sonuçta, bunların hiç olmadığını görüyorum. Mesela muhtarlıkların, ihtiyar heyetlerinin (ihtiyar heyetlerinin gerçekten "ihtiyar" da olması gerekmiyor) o mahalleye ait, o yerel çevreye ait yapabileceği hiçbir yetki tanımlanmamış yasalarda. İnanılmayacak derecede gülünç şeyler var; mesela askerlik çağındakiler mahallelerinden 15 günden fazla ayrılırlarsa, muhtarlık bunu kaydetmekle yükümlü. Yürürlükte olan yasada, muhtarın ve yardımcı olan grubun görevleri sadece merkezi yönetimin ajanı olarak, merkezi yönetimin en uç noktası olarak, onun hizmetinde birtakım işlevleri yerine getirmekten, ibaret bir kapsamda tanımlanmış; o mahalle halkıyla, o semt halkıyla ilgili hiçbir işlev düşünülmemiş. Yani, belediyeden önce insanların çevrelerinde katılabilecekleri, kendilerini daha doğrudan ilgilendiren sorunlar üzerinde bir şeyler söyleyip, çözüm üretebilecekleri ve bunları uygulayabilecekleri örgüt ölçekleri yok ve bunlar olmadıkça da, yerel bir demokrasiden bahsetmemize imkânı yok. Sonuçta, mahalleler düzeyinde çok bir şey yapamıyoruz. Peki, muhtarlıklar ve ihtiyar heyetleri düzeyinde olmasa bile, onun dışında toplumsal baskı grupları oluşturarak, yerel sorunlar üzerinde birşey yapabilir miyiz? Bu durumda, karşımıza, örgütlenme imkânlarının son derece sınırlanmış, son derece kısıtlanmış ve son derece inanılmaz kayıtlar

altına alınmış olması sorunu çıkıyor. Dolayısıyla, insanların bugünün Türkiye'sinde bu örgütleri gerçekleştirmesi mümkün değil. Ancak, daha informel kanalları kullanabilmeleri ya da kendilerince yeni bir takım toplumsal etkinlik araçları keşfedebilmeleri ve bunu yaratabilmelerine bağlı olarak da, kendi çevreleriyle ilgili bir takım demokratik talepleri yerel düzeyde ortaya çıkartmaları söz konusu oluyor ki, bu da çok riskli... Herkesin bu kadar yüksek bir risk üstlenip, bedeli bu kadar yüksek bir şekilde, kendi çevresiyle ilgili informel bir grup olarak çalışmasının riskinden bahsediyorum. Ama bunun dışında, dernek, vakıf, şirket, kooperatif, kurum gibi yapıları benimsemesi durumunda, ya kendisine özgü bir program oluşturamamak, ya da seçtiği program doğrultusunda son derece kısıtlanmış ve dar ceketin içine hapsedilmiş durumda çalışmak zorunda. Dolayısıyla, yerel demokrasinin gelişmesi, insanların bu doğrultuda, bu sınırları zorlamak, açmak, genişletmek konusunda isteklilik duymasına, bir miktar da, toplumun genel olarak demokrasiyi daha fazla talep etmesine ve bunun gerçekleşebilmesi için siyasal yapının daha hoşgörülü insanların kendileriyle igili pek çok konuda daha doğru şeyler düşünüp karar verebileceğine ve yapabileceğine dair güven içinde olmasına bağlı. İnsanlara ve örgütlerine karşı devlet, korkunç bir kuşku içinde. İnsanların apolitikleştirilmesi doğrultusunda inanılmaz derecede geliştirilmiş baskı mekanizmaları karşısındayız. Ve bütün bunlara rağmen, yerel yönetimlerde aşağıdan (tabandan) gelen bir demokrasiyi var edebilmek son derece zor.

□ **Bu durumda, gerçekten çağdaş ve demokratik, alternatif bir yerel yönetim modelinin dayanacağı temel unsurlar neler olmalıdır? Bunları detaylandırmak belki şimdi mümkün olmayacak; ama bunun dayanacağı temel unsurlar, bu eleştirilerden de kalkarak, neler olmalıdır? Bunun üzerine tartışalım, bu bir bakıma da tartışmaların, değerlendirmelerin bir özeti olacak. Bir de, bir takım temellerde somut projeler, modeller önermek mümkün olabiliyorsa, bunu yapmaya çalışalım. Ve konu böylece toparlanmış olur. Sayın Gün Bulut ilk sözü almak ister misiniz?**

G. Bulut: Ben bu konuda alternatif perspektifler sunulmasının daha sağlıklı olduğunu düşünüyorum. Alternatif bir model, herhalde, burada bizim yapacağımız ve yapabileceğimiz bir şey değil. Bu perspektifler bağlamında baktığımızda, ben vurguladığım dört ana noktadan gireceğim. Bir kere hemşehrilerin ilçe düzeyinin altında, mahalle düzeyinde de aktif katılımını sağlayacak yapıların oluşmaya başlaması gerekiyor. Bu yapıların oluşturulması, daha önce Sayın Atauz'un ve Sayın Tekeli'nin vurguladığı biçimlerde de olabilir. Yani, hemşehrilerin kendi insiyatiflerini kullanarak yapacakları bir takım etkinlikler yoluyla da, var olanları genişletmek yoluyla da var olan muhtar *artı* ihtiyar heyetinden ibaret, biçimsel mahalle yapılarının bir reforma uğratılması yoluyla da olabilir. Bu reform, mahalleler düzeyinde halkın katılımına, aktif katılımına, reel katılımına olanak verecek bir doğrultuda olmalıdır tabii. İkinci nokta, katılımın sırf seçimle (elbette inkar etmiyoruz, seçim önemlidir) sırf yığınsal katılımla (bu da elbette önemlidir) sınırlı kalmaması; aynı zamanda hemşehrilerin karar süreçlerine, yerelyönetim organlarına toplumsal örgütleri yoluyla da, kollektif biçimde katılmaları (değişik biçimlerde, değişik aşamalarda) olabilir. Üçüncü nokta, belediye başkanı-belediye meclisi ilişkisinde (gerek metropolitan düzeyde, gerek ilçeler düzeyinde) belediye meclislerine de belli, önemli bir etkinliğin sağlanması. Böylece, belediye meclislerinin belediye başkanları karşısında çok cılız, biçimsel organlar olmaktan çıkarılmasıdır. Dördüncü nokta, idari vesayet denilen

fenomenin, yerel demokrasinin önünde bir engel olarak duran bu fenomenin kaldırılmasıdır. Ama merkezi yönetim yerel yönetim üzerinde her zaman belli bir etkiye ve denetime sahip olmak isteyecektir. Bunu sorumsuzluk olarak görebilir miyiz? Bu onların sorunu. Ama yerel yönetimlerin etkinleşmesi, özerkleşmesi, bunun reel olarak gerçekleşmesi neyi gerektiriyorsa onun yapılması diye, perspektif olarak formüle edebilirim. Benim söyleyeceklerim bunlar. Ayrıca belirtmek istediğim son bir nokta da şudur: Yerel yönetimler aslında genel demokrasi yolunda fidelik olabilir. Buradan atılacak adımlar, devletin demokratikleştirilmesi konusunda, hemşehrilere, genelde halka önemli manivelalar sağlayabilir. Bu "fidelik" olma sırf manivela sağlamak da değil aynı zamanda, demokrasi kültürünün halkın yaşamında, günlük yaşamda yer etmesi, kökleşmesi demektir.

□Bu idari vesayetin kaldırılmasına ilişkin örnekleme yapabilir misiniz?

G. Bulut: Yerel yönetim kadroları üzerinde bugün merkezi yönetimin belli biçimlerde söz hakkı vardır. Veyahut, yerel yönetim birimlerinin bütçeleri üzerinde yine merkezi yönetimin, hatta valiliklerin söz, hatta onay hakkı vardır. Bunların kaldırılması, yerel yönetimlerin özerkliğini artıracak, öte yandan da merkezi yönetimin gerilemesi, yerel yönetimden gölgesini çekmesi anlamına gelecektir.

İ.Tekeli: Ben birkaç düzeyde önerme yapacağım. Önce, belediyelerin demokratik bir yönetim olabilmesi için gerçekleştirilmesi gereken bazı önkoşullardan söz edeceğim. Birinci önkoşul (bana öyle geliyor ki) hukuk devleti ilkelerine uymaktır. Hukuk devleti ilkeleri içinde yerel yönetim olmaktır. Daha önce de sözünü ettiğim gibi, bizde şöyle bir olay ortaya çıktı: Bir belediye başkanı hukuk devleti ilkesinin dışında kalarak iş yaptığı zaman "başarılı" olarak görülüyor ve oy alıyor. Bu, tabii tuhaf bir durum. Toplumda ikili bir ahlak egemen: İnsanlar, o hukukdışı davranışlar kendi üstlerinde de olduğu zaman, hukuka başvurarak haklarını arıyorlar. Bu davranışlar başkasının üstünde olduğu zaman, onu yapan belediye başkanını alkışlıyorlar ve kahraman gibi oy veriyorlar. Bu başkan, hukuk devleti dışında kalmayı, kendine verilecek oy haline çevirerek, bir demokratik oy mekanizması içinde kullanabiliyor. Demek ki, birinci sorun bizim belediyelerin, yerel yönetimlerin hukuk devleti normlarına uygun hareket etmesinin sağlanmasıdır. İkinci önemli nokta, (bu, özellikle ANAP belediyelerinden sonra çıktı) şeffaflaşma yahut saydamlaşmadır. Ortaya çıkmıştır ki, belediyelerimiz şeffaf değildir ve yerel yönetimlerde, çeşitli ihalelerde yolsuzluklar çok yaygınlaşmış durumdadır. Kuşkuları kaldırabilmemiz lazım. Bunu kaldırmanın yolu saydamlaşmadır. Zaten, halkın katılabilmesi için de ön koşul şeffaflaşmadır. Örneğin, çok somut bir örnek olarak, şunu belirteyim: Belediye, herhangi bir konuda ihale mi yapıyor; bütün ihale evrakı halka ilan edilsin, isteyen gidip baksın. İhale evrakı gizlenerek, belediye yönetilmez. Üçüncü önkoşul, hemşehrilerin (yani o şehirlilerin) yönetime ulaşabilmesidir. Yerel yönetimin varlık nedeni budur. Eğer siz merkezi yönetimden yetkiler aldınız, ama bunları hiç ulaşamadığınız başka üç kişiye devretseydiniz, bunun yerel yönetimle hiçbir ilgisi kalmaz. Demek ki üçüncü koşul olarak, halkın ulaşabilme yollarını açmamız gerekir. Bazı belediyeler, belediye başkanları halkla görüşme günleri yapıyor. Ama bu yeterli mi? Yeterli olmadığı çıkıyor ortaya. Elbette, belediye başkanının zamanı kısıtlıdır, o kadar şeye zaman ayıramaz. Türkiye'de örgütsel bir gelişmişlik olmadığı için halk da en tepedeki adama ulaşmak istiyor. Çün-

kü halk işini altta çözemiyor. Ama siz örgütlenmenizi o şekilde yapabilirsiniz ki, işler altta çözülür. İşler altta çözüldüğü zaman, halkın en tepedeki adama ulaşması gerekmez. (Ama şöyle şeyler de var: Mesela bazı belediyeler de, özellikle küçük belediyelerde bu olanaklı. Belediye başkanı kapısını kapatmıyor, herkes gelip konuşabilir.)

Halkın, tek tek kişilerin katılması her zaman söz konusu değil tabii, bir örgütlenme içinde oluyor bu. Ya informel, ya da formel bir örgütlenme içinde oluyor. Ama burada bu örgütlenmenin çeşitlenmesine belediyenin yardımcı olması lazım. Bunun çeşitli konular için, farklı şekillerde düşünülmesi gerekiyor. Bence, bunlara somut projeler üstündeki işbirlikleri halinde düşünmek lazım. Biz de geçmişte de, yani 1980 öncesinde de belediyeler ile demokratik kitle örgütleri arasında çeşitli ilişkiler oldu. Ama bu ilişkiler daha çok duygusal destekler biçiminde oldu. Oysa bu ilişkileri somut projelerin başarısında kullanmak, bu ilişkinin geliştirilmesiyle mümkündür. Halkın gereksinimleri karşılayacak projelerde elde edilen somut başarılar bu işbirliklerinin sağlıklı olmasının temel yanıtı olacaktır; yani devamlı olarak onu besleyen, bu işbirliğini geliştiren öğeler olacaktır.

Son olarak üstünde durmak istediğim bir konu da denetimdir. Belediyelerin denetimi nasıl olacaktır? Vesayet meselesi de böyle, yargı denetimi de böyle, halkın seçim yoluyla denetimi de böyle... Hepsini birlikte, bir "denetim sorunu" olarak düşünmemizde yarar var. Burada akla gelen birinci öğe, birinci alternatif şu: "Halk bunları seçiyor ve dört yıldan dört yıla da denetim yapıyor. Onun için bunların üstünde hiçbir denetim olmasın" görüşü ne kadar realisttir diye sorabiliriz? Çünkü, demin anlattığım gibi, belediye başkanları birçok konuda hukuk dışı işlemlerini halkın oyuna dönüştürebiliyor. Demek ki belediyelerin, halkın oyuyla denetimi dışında, bazı objektif denetim mekanizmalarına ihtiyaç var. Bu konuda, "işi ağırlaştırmak, geciktirmek, vb." itirazları ileri sürülecektir. Ama belediyeler konusunda bugün karşı itirazlar da çok birikmiştir, örneğin bir yolsuzluk savı var. Demek, halkın direkt olarak denetlemesinden çok daha objektif denetim mekanizmalarının kurulmuş olması gerekiyor ki, sağlıklı yerel yönetimlere sahip olabilelim, yolsuzluğa kayma tehlikesi olmayan yerel yönetimlere sahip olabilelim. Ama "denetimlerin hepisi merkezde, sayıştayda falan olsun" demek istemiyorum. Elbette yerel yönetimlerin kendine özgü, yerel, bölgesel ölçekli denetim mekanizmaları geliştirilsin. Ama direkt siyasal kanal dışında, halka nesnel bilgi verecek bölgesel sayıştaylar kurulabilir, bölgesel denetim birimleri oluşturulabilir.

Burada, bir başka konuya daha gelmek istiyorum. Biz, merkezin özellikle yerel yönetimi baskı altına almak için yaptığı idari vesayete karşıyız. Ama şöyle konular da var; örneğin son dönemde gördük ki, Eminönü Belediye Başkanı bir gece kalktı, Barbaros Evlerini yıktı. Şimdi, bunun sonucunu ben dört yıl bekliyemem. Burada belediye geri dönülmez bir adım atıyor ve artık o yörenin de malı olmayan bir şeyi, bütün toplumun, bütün dünya toplumunun malını, geçmiş bir kültürel ögeyi tahrip ediyor. Şimdi, bu kültürel öge üstünde yıkıcılık emellerini dizginleyecek bir mekanizmaya ihtiyacımız var. Bugün ANAP belediyelerinin paraları arttı, aynı zamanda yıkıcılıkları da arttı. Yani güçlerinin artması belediyelerin yıkıcılıklarını artırdı. Bu denetim mekanizmalarını da mutlaka bulmamız lazım. Burada çok hızlı harekete geçebilmeliyiz. Belki yine yerel nitelikli, ama belki otonom, yerel olarak oluşturulmuş müdahale mekanizmalarına ihtiyacımız var. Bu konuda en önemli gelişme, Gü-

ven Park Olayı'nda da olduğu gibi, hemşehrilerin başvurularını idari yargının kabul etmeye başlaması olması oldu. Daha önceden idari yargı, ancak direkt çıkarı zedelenen kişilerin başvurularını kabul ediyordu. Şimdi tüm hemşehrilerin başvurabileceğini kabul etti. Bu ilginç bir denetim mekanizması. Bu bize, nasıl bir mekanizma geliştirmemiz gerektiği konusunda bir örnek olabilir. Ama bu, ANAP'ın "demokratiklik" iddialarının samimiyetsiz olduğunu gösteren en ilginç örneklerden de biridir. ANAP, kendi döneminde, belki tek gelişmiş katılım mekanizmasını da kaldırmak için, meclise yasa tasarısı sundu.

A.Atauz: Aslında, alternatif konusunda söylenebilecek, ne yazık ki, çok fazla gelişmiş şeyler yok. Ama, bizim yaşadığımız deneylerin bize gösterdiği kadarını belirtelim. Öncelikle katılınabilecek ölçeklerin tanımlanması gerekiyor. Yani, insanlar bir milyonluk bir kentin, (örneğin Bakırköy gibi) bir milyonluk bir ilçenin belediyesinin neredeyse devlet kadar büyük belediyelerin işleyişine, karar mekanizmalarına doğrudan katılamazlar, denetleyemezler. Katılınabilecek ölçekler tanımlamalıyız. Bunlar küçük ölçekler olmalı. Öncelikle, Türkiye gibi, demokratik sistemin gelişmemiş, insanların demokratik davranış biçimlerini özümsememiş, bunların sistemleştirilmemiş olduğu bir ülkede, çok az önemli sorunlar üstünde olsa bile, kendi çevrelerini doğrudan ilgilendiren sorunlar üzerinde olsa bile, bir şeyler düşünüp bir şeyler talep edip, bunların gerçekleştirilmesi doğrultusunda kitleyi harekete geçirme imkânları sağlayabilecek katılım ölçekler düşünmek lazım. Bu yapıldığında, insanlar şu sorunu görmeye başlayacaklar: Bir sokakta, bir mahalle düzeyinde birlikte bir karar nasıl alınabilir? Lehte ve aleyhte görüşler arasındaki ortak nokta nasıl bulunabilir? Hoşgörü nasıl geliştirilebilir? Kaybeden tarafların çıkarlarının tamamen zedelenmemesi, onların da çıkarlarının bir şekilde gözetilmesi imkânları o topluluk içinde nasıl çözülebilecektir? İnsanların, bütün bunları yaşayarak, bunları konuşabilecekleri, tartışabilecekleri, deneyebilecekleri ölçeklerde, demokrasiye sahip çıkması imkanı geliştirilebilir, diye düşünüyorum. Daha sonra bu gruplar arasında, mahalleler arasında bir iletişim... Şu mahallenin çıkarıyla bu mahallenin çıkarı arasında bir ilişki ya da çatışma varsa, bunların nasıl bir araya getirileceği, sorunu gündeme gelir. En sonra da, kent ölçeğinde... Bu, yavaş yavaş federatif bir yapı halinde, bir belediyenin tanımlanması gibi bir modele doğru dönüşecektir kuşkusuz. Ama yapılar çok alt düzeydeki kararlardan yavaş yavaş yukarıya, daha üst düzeydeki kararlara doğru yöneldikçe, kararlar alınması zorlaşacak, ağırlaşacak, tartışmalar çoğalacaktır. Ama bu arada herkes çıkarlarını koruyabilmek, düşüncelerini gerçekleştirebilme doğrultusunda, daha demokratik bir ortamda etkin olabilmek şansını kazanacaktır. Kuşkusuz, karar sürecinde zaman kaybedebiliriz; kararların oluşturulabilmesi açısından son derece hızlı davranılması gereken durumlarda, belki yavaş davranabilen, hantal bir yapı oluşturabiliriz. Böyle sakıncalar da olabilir, ama bunları, görüp aşmak, yapıları çalışabilir hale getirmek de mümkün. Bu, oldukça formel bir biçim; bir de informel olanı var. İnsanlar yurttaş insiyatiflerini kullanırken, bireyler olarak demokratik müdahale haklarını kullanırken, karşı koyma insiyatiflerinin çoğaltılmasını sağlayacak mekanizmaların da geliştirilmesi lazım. O kişiler hiçbir örgüte ait olmayabilir, hiçbir yasal hakkı tanımlanmamış olabilir; ama bir birey olarak rahatsız oluyorsa, düşüncesi doğrultusunda başka insanları harekete geçirebilecek, kendi insiyatifini kullanabilecek ve başka insanları katılıma davet edebilecek mekanizmalar da oluşturulmalıdır diye düşünüyorum. Ne yazık ki, Türki-

ye'de politika yapmak son derece tehlikeli, son derece olumsuz bir kavram halindedir. Oysa insanların, her yaştan insanların daha çok politika yapmasına ihtiyaç vardır. Türkiye'de demokrasiyi geliştirebilmek, yerel demokrasiyi geliştirebilmek için daha çok kişinin politika yapmasına ihtiyaç var. Şiddetle ihtiyacımız olan şey, gençlerin daha fazla politika yapması, insanların daha fazla politika yapması, kadınların daha çok politika yapmasıdır. Bunu, isterlerse son derece önemsiz, yerel, son derece küçük çaplı problemler etrafında yapsınlar, isterlerse çok genel problemler etrafında yapsınlar. Ama politika yapmadıklarında, insanlar başka bir şeyin gereksinimini de duymuyorlar. Hiç kıpırdayamaz, atalet içinde ve kendisini geliştirebilecek yönelimler arayamayan bir toplum, "kuyu dibindeki bir toplum" durumuna düşüyor. Burada, Tekeli'nin denetim mekanizmalarının geliştirilmesi düşüncesine katılıyorum. Ama yerel sorunlar etrafında yerel denetim mekanizmaları geliştirecek, yerel yargı mekanizmaları geliştirerek belediye başkanlarının diktatörlüklerini engelleyebilecek, belediye meclislerinde sadece çıkar guruplarının temsil edilmesini engelleyebilecek yapıları hemen geliştirmek de söz konusu olmadığına göre; önümüzdeki dönemde bir yandan, tabandan gelecek formel ve informel örgütler halindeki karşı koyma, örgütlenme imkanları geliştirilirken, diğer yandan, yerel diktatörlükler oluşmasına engel olabilecek, onları denetleyebilecek mekanizmalar oluşturulması, ama bunlara yerel demokratik nitelikte olması çabasını daha önemli görüyorum. Bir alternatifin, bir alternatif denetim modelinin ya da modellerinin ancak böyle oluşturulabileceğini düşünüyorum. Şimdiden öngörebileceklerimiz maalesef son derece az. Çünkü deneyimimiz son derece sınırlı.

Burada ANAP döneminin bir özelliğine işaret etmeliyim. Bu yönetimin programında çevre sorunlarının çözümü doğrultusunda kapsamlı ve gerçekten inandırıcı hiçbir siyasal önlem yok, ama böyle davranıyormuş gibi görünme çabası var. Son derece güncel olan bir sorun, dünyanın her tarafında tartışılan bir sorun "çağdaş" olmak, "modern" görünebilmek için, bir şeyler yapıyormuş gibi görünebilmek için araç olarak kullanılabiliyor. ANAP'ın kendi aksiyonları doğrultusunda, yapılan hiçbir şey yok. Büyük kentlerin hiçbirinde çok şiddetli olan çevre sorunları çözülmediği gibi, daha fazlası yaratıldı. Özellikle büyük kentlerde, gecekondu alanlarında çevreyle ilgili düzenleyici bir çaba, gerçekten düzenleyici bir çaba söz konusu olmadı. Büyük kentlerde, tarihsel çevrenin tahribatı doğrultusunda çok önemli ve elbette olumsuz gelişmeler oldu. Belki ANAP belediyelerinin bu olumsuz uygulamalarına karşı çıkışın durdurulabildiği kadar ya da engellenebildiği kadar, olumlu küçük kazanımlar elde edilmiştir. Ama bunlar ANAP'dan değil, ANAP'a karşı çıkışların başarılabilmesinden kaynaklanıyor.

Neler yapılabilir sorusunun yanıtı çok zor. Yurttaş insiyatiflerinin nasıl kullanılabileceği sorusu çok daha zor? Benim aklıma bizim örneğimizden başkası gelmiyor(*). Bizim yapabileceğimiz, birilerinin bizi yetkilendirmesi, görevlendirmesi gibi bir şey beklemeksizin, sadece yurttaşlar olarak, bu sorunlar üzerinde düşünmeye başlamamız, birlikte düşünebileceğimiz insanlarla birlikte hareket edebilmemizdi. Birlikte olmayı aklımıza koyduk ve bunu yaptık. Bunun yapılabilir olduğunu gördük. Ve bu insanların hemen oluşturabileceği küçük grupların kullanabileceği araçların neler olduğunu sorguladık. Herkes kendi çevresiyle ilgilendiğinde, düşünen herkes kendi çevresinde böyle küçük gruplar oluşturabilir. Bu grupların araçları onların yaratıcılığına grupçuluğuna, mücadele dirençlerine bağlı olarak gelişecektir.

(*) Değinilen örnek, Ankara'daki Güven Park'ın Büyükşehir Belediyesi'nce otopark yapılması girişimidir. Bu girişim karşısında, Sayın Atauz'un da içinde yer aldığı "Çevre Duyarlı Grubu"nun aktif katılımıyla Güven Park'ın otoparka dönüştürülmemesi, park olarak kalması için bir eylem gerçekleştirilmiştir. Hemşehrilerin, yurttaşlık insiyatiflerini aktif olarak kullandıkları bu eylem, idare mahkemesine yapılan başvuru eşliğinde yürütülmüş ve Büyükşehir Belediyesi'nin girişiminin sonuçsuz kalmasını sağlamıştır.

DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNDE YEREL YÖNETİMLER

F.İLSEVER(*): Bu Seçimler ANAP İktidarı İçin Bir Referandum Anlamı Taşımaktadır.

Günümüz koşullarında yerel yönetimlerin işlevi nedir? Çağdaş ve demokratik bir yerel yönetim konsepti sizce nasıl tanımlanabilir?

İnsanlık tarihi, bir bakıma insan topluluklarının ne yönetenin, ne de yönetilenlerin bulunmadığı bir evreden, yönetenler ve yönetilenler diye bölündüğü bir aşamaya geçmesi ve bu ilişkinin çeşitli toplumsal sistemlere göre çeşitli biçimler alması tarihidir. Bu süreç içinde yönetimin kaba olarak doğrultusu, hep daha çok *tepede*, daha çok *merkezde* yoğunlaşması şeklinde olmuştur. Yani ademi merkeziyetçilikten merkeziyetçiliğe; yerel ve bölgeselden merkeze; aşağıdan yukarıya doğru! Çağdaş ve demokratik yönetimin temel perspektifinin, bu yöneten-yönetilen çelişmesini söndürmeye yönelik olması gerektiğini düşünüyorum. Buna ise, yukarda sözünü ettiğim tarihi gelişmenin zıttıyla varılacaktır. Yani yönetimde merkezde yoğunlaşma değil, merkezkaç! Yukarda değil aşağıda, emekçilerin dünyasında! Yani sırmalı, pırlanta işlemeli iktidar koltuğu bir miktar ayağa düşmeli! Bu bakış açısıyla yerel yönetim konusu günümüzde önem kazanmıştır.

Ülkemizdeki yerel yönetimlerin ana sorunları sizce nelerdir? Var olan yerel yönetim modeli ile yerel demokrasi sorunu arasındaki ilişki nedir? Bu modelin ayırdedici özellikleri nelerdir?

Ülkemizdeki yerel yönetimlerin ana sorunlarının şunlar olduğunu düşünüyorum:

Birincisi; yerel yönetimler tekellerin, hayali ihracatçıların, vurguncuların, arsa spekülatörlerinin, müteahitlerin, vb. etkisi ve denetimi altındadır. Bunlar temsil ettiği (yönettiği) kitlenin katılımını sağlayacak ve onu harekete geçirecek mekanizmalardan yoksundur. Böylece gerçek bir halk yönetimi ve denetimi sağlanamamaktadır. Bu durumda yerel demokrasiden söz edilemez.

(*) F.İlsever, Sosyalist Parti genel başkanıdır.

İkincisi; yerel yönetimler politika dışına sürülmüştür. Böylece, halkçı yönetimler oluşmasının önü tıkanmıştır.

Üçüncüsü; Merkezi idareye fazla bağımlıdırlar. İdari ve mali bağımlılık hareket alanlarını sınırlamaktadır. Halkın denetimi yoktur ama, hükümetin denetimi çoktur. Hükümet seçilmiş bir belediye başkanını, ya da meclis üyesini görevden alabilmektedir.

Dördüncüsü; yerel yönetimlere ait olması gereken birçok yetki ve sorumluluk merkezi idarenin yerel uzantılarınca paylaşılmaktadır.

Sizce, alternatif bir yerel yönetim modeli nasıl olmalıdır? Böylesi bir modelle, genel demokratikleşme sorunu arasındaki ilinti üzerine neler söyleyebilirsiniz?

Alternatif bir yerel yönetim modeli, demokrasinin temel organlarının yerel yönetimler olduğu anlayışıyla oluşabilir. Başka bir deyişle, buralarda demokrasi sağlandığı ölçüde genel demokratikleşmeden söz edilebilir.

Sosyalist Parti'nin alternatif modelinde iktidar halktan kopuk, yukarda bir kuvvet şeklinde olmayacak, halkın içinde, örneğin yerel yönetimlerde oluşacaktır. Bugün yukarlarda toplanan iktidar adeta yerel yönetimlere saçılacaktır.

Bu alternatifi oluşturan iki temel unsur halk örgütlenmesi ve inisiyatifidir.

Tam yetkili ve inisyatifli, *seçilmiş* yerel meclisle başlayıp, mahalle ve sokaklara kadar örgütlenmiş halk bu modelin güvencesidir. Yerel meclis bugünkü belediye meclisi gibi göstermelik değil, *doğrudan* iktidar organıdır. Yerel mecliste sendikaların, kooperatiflerin, derneklerin, meslek kuruluşlarının, bütün kültür-sanat kurumlarının temsilcileri bulunur. Belediye başkanları halk tarafından seçilir ve diğer görevliler gibi halk tarafından görevden alınabilir.

Bu modelde belediyeler, yerel meclislerin yönetimidir ve ona bağlı olarak çalışırlar.

Tam yetkili yerel meclis anlayışı, merkezi idarenin yerel görevlerinin, yerel yönetimlere devrini öngörür. Bugün çeşitli yörelerde merkezi iktidarca atanmış görevliler tarafından yürütülen fonksiyonlar yerel yönetimlere devredilmelidir. Valilik, kaymakamlık gibi kurumlar kaldırılmalı, yerel güvenlik kuvvetleri yerel yönetimlerin emrine verilmelidir.

Yine bu modelde yönetim ilke olarak sade, basit ve ucuz olacaktır. Bugünkü bürokrasi ve kırtasiyecilik kaldırılacak ve iktidar hizmetleri vatandaşın ayağına götürülecektir.

Düşündüğümüz modelin ana hatları bunlardır.

Bu çerçeve içinde, 26 Mart seçimlerinde izleyeceğiniz politika ana hatlarıyla nedir?

Sosyalist Parti'nin bu seçimler için temel sloganı: *"ANAP'a oy verme! Halk iktidarı yolunda model yaratmak için ileri!"dir.* Bu seçimler 5 yıl bo-

yunca faaliyet gösterecek yerel yönetimlerin belirlenmesi yanısıra, ANAP iktidarı için de bir referandum anlamı taşımaktadır. Yani bu seçimlerde alınacak sonuçlarla, ANAP iktidarına son verecek bir gelişmenin kapısını da açmak mümkündür. Ayrıca Özal, 26 Mart seçimlerini Cumhurbaşkanlığı seçimi için bir basamak olarak da kullanmak amacındadır. Dolayısıyla, yerel seçimler politikamızın bir yönü, bunun ANAP iktidarından kurtulmak için bir fırsat olduğunu halka anlatmaktadır.

Sosyalist Parti, Seçim Yasası'ndaki antidemokratik hükümlerden dolayı (seçimlere katılmak için seçimden 6 ay önce kongresini yapmış olmak, illerin yarısında, bu illere ait ilçelerin üçte birinde ve beldelerin yarısında örgütlenmiş olmak koşulu) bu seçimlere katılamıyor. Buna rağmen, kısıtlı olanaklarla da olsa, yukarda ana hatlarını belirttiğim modeli halka anlatmayı ve bunu yaratmak için çıkacak fırsatları değerlendirmeyi önemli görüyoruz. Bu amaçla, bazı yörelerde çeşitli sol gruplarla birlikte, bazı yörelerde ise Sosyalist Parti olarak çıkaracağımız bağımsız adaylarla bu hedefe ulaşmaya çalışıyoruz.

I.GOTSIS(*): Yerel Yönetimde Demokratikleşme İlerlediği Sürece, Ülkemizdeki Genel Demokratikleşme de İlerleyecektir.

Günümüz koşullarında yerel yönetimin işlevi nedir? Çağdaş, demokratik bir yerel yönetim konsepti sizce nasıl tanımlanır?

Ülkemizde yerel yönetim kurumu, mücadeleci, tarihi gelenekleriyle derin, halkçı, demokratik köklere sahiptir. Merkezi iktidarın yerel yönetimi kendisiyle bütünleştirme, iktidarın son halkası olması yönündeki çabasına rağmen, halka bütünleşmiş bir kurum olma özelliklerini bugün dahi büyük ölçüde korumaktadır. Zaten bu, parlamento seçimleri sonuçlarıyla hiçbir ilişkisi olmayan yerel seçim sonuçlarıyla da kendini göstermektedir.

Bugünkü koşullarda, hükümetin politikasının, büyük vaatlere rağmen, yerel yönetimin rolünü ve yetkilerini azaltmak olması doğaldır.

Yerel yönetim kurumunun çağdaşlaştırılması, yalnızca ilerici belediye başkanlarının değil, aynı zamanda genel halk hareketinin temel demokratik istemini oluşturuyor.

Yerel yönetimin halkçı, demokratik nitelikli ve merkezi iktidardan bağımsız bir statüde gelişmesi için çok şeyin değişmesi acil bir gereksinimdir. Her şeyden önce yerel yönetime hükmeden yasal çerçevenin değiştirilmesi zorunludur; bu sözü geçen kurumların demokratik niteliğinin güvence altına alınması, 2. ve 3. derecede özyönetim kurulması ve güvenceye alınması anlamına geliyor. Bunun yanında, yerel yönetimin yetkilerinin yasal güvencelerle genişletilmesi ve her kentin ve yerleşim biriminin sorunları-

(*) I.Gotsis, Atina'nın en büyük emekçi semtlerinden biri olan **Nea Ionia** Belediye Başkanıdır.

nın çözümünde somut bir rol oynayabilmesi için ekonomik ödeneklerin arttırılması zorunludur.

Bugün, komünist ve ilerici belediye başkanlarının, çalışmalarında önlerine çıkan yasal ve ekonomik engelleri kendi politikalarıyla açma çabaları karşın, tüm bu konularda çok sorun vardır. Onlar, bu çabalarıyla, belli sorunların üstesinden gelmek, çağdaş ve demokratik bir yerel yönetim için çözüm yolları isteminde bulunmak açısından biricik olan halkın yığınsal ve aktif katılımını amaçlıyorlar.

Ülkenizdeki yerel yönetim modeli ile yerel demokratikleşme sorunu arasındaki ilişki nedir, bu modelin ayırdedici özellikleri nelerdir?

Muazzam bir antidemokratik devlet mekanizması olduğu sürece bir yerel demokratikleşme politikasının uygulanması mümkün değildir. Yerel demokratikleşme yönündeki çabalar, daima merkezi devlet mekanizmasıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu anlamda, yerel düzeydeki tüm çabalar genelde ülkenin demokratikleşmesi sorunlarını hedeflemelidir. Biz bu yönde, halkın seçilmiş organlara, Belediye Meclisi ve Semt Meclislerine, ama bunun yanında emekçilerin yığın örgütlerine somut katılımını amaçlıyoruz. Çünkü demokratikleşme, halkı somut katılımı olmaksızın, doğal olarak, hiçbir anlam taşımaz.

Bugün yürürlükte olan yerel yönetim modeli, bu kurumun işlevini yükseltmek ve çağdaşlaştırmak bir yana, birçok durumda işlevini azaltmakta ve devlet tarafından, halk karşıtı bir politikaya geçiş olarak kullanılmaktadır.

Bugünkü modelin ayırdedici özellikleri şunlardır:

• *Yasal çerçevedeki eksiklik;* yerel yönetim organlarının zaten çok az olan bağımsızlığını sınırlamakta ve merkezi iktidara doğrudan bağımlı hale getirmektedir. Bugün valiliğin belediyeler üzerindeki denetimi son derece sıkıdır. Özünde, belediyenin tüm kararları, doğal olarak hükümetin temsilcisi olan vali tarafından onaylanmakta veya reddedilmektedir. Böylelikle yerel yönetim valiliğe ve bunun sonucu, devlete doğrudan bağlıdır. Belediyelerin idari özerkliği ya sadece sözde, ya da sorumluluk yerel yönetime yüklenmek istendiği zaman ifade ediliyor.

• *Ekonomik özerkliğin olmayışı:* Bir yerel yönetim kurumunun ekonomik politikası devlet tarafından tayin edilir. Bugün çelişkili görünen bir durum içindeyiz. Bir yandan, hükümet belediyelere eğitim kurumlarının işleyişi ile ilgili sorunlarla yalnızca belediyelerin uğraşması hakkını verirken; diğer taraftan, bunun için gerekli maddi desteği çekmektedir. Sonuç olarak, yerel yönetimin kendi sorunlarını halledecek, bu hedef için gerekli ekonomik güce sahip olacağı kendi öz gücüne dayalı ekonomik politikası için olanaklar olmadığı sürece, yerel yönetimin bağımsızlığı ve yetkilerinin genişletilmesi söz konusu olamaz. Oysa devlet, ağır vergi yükleriyle, halk karşıtı kemer sıkma politikasının yükünü aslında hükümet üyelerinin değil, belediye başkanlarının ödemesini sağlıyor.

• *Yerel yönetimin merkezi iktidara daha da bağımlı olması:* Özellikle

1992'de AET'nin bütünleşmesi dönemine yaklaşırken, bizzat AET'ye bağımlılık da söz konusudur. Zaten, AET'yle devletin imzaladığı, belediyelerle ilgili anlaşmalar yoluyla çok sayıda kalkınma programları hazırlanıyor.

Yerel yönetim organlarının yeni gereksinim ve istemlere cevap vermesi, özerk, merkezi iktidardan bağımsız, demokratik kurumların işlediği, kentin ve yerleşim biriminin sorunlarını çözebilecek güçte olması için biz belediye başkanlarının, belediye meclisinin, ama her şeyden önce halk hareketinin savaşımı zorunludur.

Sizin alternatif öneriniz nedir?

Yukarda da belirttiğim gibi, ancak, yerel yönetime hükmeden yasal çerçevenin demokratikleşmesiyle, 2. ve 3. derecede yerel yönetimin kurulması (burada kastedilen, vilayet ve bölgeler düzeyinde de yerel yönetim organlarının oluşturulması çn.) ve bunların, merkezi iktidardan ekonomik ve politik bakımdan bağımsız olmasıyla, demokratik ve halkçı bir kurumdan söz edebileceğimiz açık olarak ortaya çıkıyor. Bu kurumun gerçek işlevini görmesi, kendini seçen halkın istemlerine yanıt verebilmesi için zamanın geldiğine inanıyorum.

Bunun, genel demokratikleşmeyle ilişkisi üzerine neler söyleyebilirsiniz?

Yerel yönetimde demokratikleşme ilerlediği sürece, ülkemizdeki genel demokratikleşme de ilerleyecektir; tersi de söz konusu. Bugün ülkemizin sosyoekonomik ve politik yaşamının her düzeyinde politik demokratikleşme ve açıklık gereksinimi vardır. Böylesi bir şey, ülkemizdeki demokratik gelişmelere katkı sağlayabilecek, nispi seçim sisteminin yürürlüğe girmesiyle halkın bu istemine de katkıda bulunabilecektir.

Yerel yönetimin halkın oylarıyla seçilmiş temsilcileri, genelde ülkemiz yaşamının demokratikleşmesinde en önde savaşım verebilirler, vermelidirler de. Bu savaşıma halkın katılımı çok daha fazla gereklidir. Böylesi yığınsal bir halk-işçi hareketinin yükselmesi, ülke sorunlarının çözümüne katkıda bulunabilir.

Yönetime geldiğinizde ne gibi zorluklarla karşılaştınız, neleri başardınız?

Genç, sadece genç de değil, komünist bir belediye başkanının karşılaştığı zorluklar, sizin de anladığınız gibi, her şeyden önce, yerel yönetim kurumlarına devletin koyduğu engeller ve sınırlamalardan kaynaklanıyor. Bizim faaliyetimizin temel doğrultusu, *Nea Ionia* halkı ve emekçilerinin daha aktif, haklarını ısrarla savunan mücadelesiyle bu zorlukları aşmaktır.

Eğer bu biçimde devam edersek, kronikleşen bu sorunlara çözüm bulmayı başaracağımıza inanıyorum.

Semt halkının belediyeyle birlikte yürüttüğü bu savaşım, kendini daha çok dayatıyor. Çünkü semtimiz son derece geri kalmış, onlarca yıl, her hükü-

met işbaşına geldiğinde bir kenara bırakılmış, eskiden kalma çok sayıda soruna sahiptir. Tüm bunların ötesinde yeni ortaya çıkan ve çözüm bulunması zorunlu bir dizi sorun vardır (çevre sorunu, toplumsal gereksinimlerin karşılanması, vb.).

Bu ilk yıllarda önümüze koyduğumuz hedeflerin gerçekleşmesi için gereken halkın hareketlenmesini, istediğimiz ölçüde olmasa da, başardık diyebilirim.

Gerçekleştirmeyi hedeflediğiniz yakın hedefler nelerdir?

Semtimiz belli başlı işçi semtlerinden biridir. Daha önce de belirttiğim gibi, daha önceleri halledilmiş olması gereken altyapı çalışmaları gibi, kronikleşen ciddi sorunlar vardır. *Nea İonia*, özünde 1922'de mübadele sırasında, Anadolu'dan göç eden Rumlara bu bölgede göçmen evleri verildiği yıllarda kurulmuştur. Daha o zamandan hükümetlerin bu semte ilgisizliği söz konusuydu. Böylece, bugün yaklaşık 100.000 kişilik bir nüfusa sahip olan belediyemiz, semt sakinlerinin insanca koşullarda yaşayabilmesi için gerekli temel altyapı sorunlarını çözmek zorundadır. Bunlar, ulaşım sorunu, okul ve çocuk yuvaları açılması, binaların bakımı, yeşil alanlar kurulması (boş alanların olmayışı bunun asgari nedenidir), bunun yanısıra da, gençliğin kültür, dinlenme ve eğlencesi için alt yapılar oluşturulmasıdır.

Emekçilerin ve gençliğin toplumsal gereksinimlerinin karşılanmasıyla ilgili sorunları devlet bir kenara bırakmıştır. Bugün *Nea Ionia*'nın gereksinim duyduğu şey, var olan ciddi sorunları çözüme götürecek bir yerel kalkınma programı üzerine çalışma ve bu programın uygulanmasıdır.

Belediye ve tüm halkın savaşımıyla bu yönde ilerleyeceğimize inanıyoruz. *Nea İonia*'nın, semt sakinlerinin gereksinimlerine yanıt verecek çağdaş ve insanca bir semt olması için, tek yol budur.

SEÇİMLER ÖNCESİNDE YEREL YÖNETİMLER ÜZERİNE

Z.Aslan/F.Berker

Gelişmiş ülkelerdeki yerel yönetimlerin, o ülkelerin ekonomik, politik ve kültürel gelişmesinde etkin rol oynadığı bir gerçektir. Bu gelişmiş bir kentleşme anlayışının dolaysız bir yansıması olarak da görülebilir. Kentler, sadece binaların yanyana gelmesinden oluşan büyük yerleşim merkezleri olarak değil; yaşamın, tüm yönleriyle her gün yeniden üretildiği ve üretimin sonuçlarının korunup gözetildiği birer toplumsal gelişme odakları olarak değerlendirilmektedir. Kent yaşamı, bu yeniden üretim faaliyetini sürekli iyileştirerek düzenleyen, altyapı tesisleri, kültür ve spor merkezleri açan ve kent sakinlerinin sürekli çeşitlenen ihtiyaçlarına yanıt veren hizmetler sunan yerel yönetimleriyle, bunları sürekli etkileyen kitle örgütleriyle ve şehrin içinde bulunduğu doğal ortamla bir bütün olarak ele alınmıştır. Bugün gelişmiş ülkelerdeki yerel yönetimlerin gerek biçim, gerekse işlevi açısından ulaştığı düzey bunu göstermektedir.

Kapitalizmin gelişmesi ile başlayan kentsel gelişme, sürekli gelişen bir yerel yönetimi de gerekli kılmıştır. Kentleşmenin ilk başladığı dönemdeki, kent halkının ihtiyaçlarını çözmek için biraraya gelip oluşturdukları ilkel yönetim biçimleriyle yaptıkları işler, bugünkü büyük metropollerin karmaşık yönetimi ve üstlendikleri görevlerle karşılaştırılamayacak düzeyde, nitel bir farklılık göstermektedir.

Yerel yönetimlerin, kent halkının günlük yaşamı ile doğrudan ilişkide bulunması bu gelişmenin en büyük faktörüdür. Bu da, yerel yönetimleri ülkenin gelişmesi ve halkın yaşam düzeyinin yükseltilmesi için, çok büyük bir araç durumuna getirmektedir.

Ne yazık ki ülkemizde kentler ve yerel yönetimler çok dar bir çerçeve içinde algılanmış, kentler toplu yaşanılan bir mekana, yerel yönetimler ise sadece altyapı tesisleri kurma, şehir içi ulaşımı sağlama, çöp toplama gibi hizmetleri sağlayan kurumlara indirgenmiştir. Ülkemizdeki kapitalist gelişmenin biçim ve yollarının özgünlüğü, yerel yönetimlerin daha baştan merkezi yönetimin vesayeti altında gelişen kurumlar olarak doğmasına neden olmuştur. Tüm Cumhuriyet tarihi boyunca da ye-

rel yönetimler tam anlamıyla özerk ve demokratik kurumlar haline gelememiştir. Bu durum, kent halkının taleplerinin ve onun yerel yönetimlere ve kentlere bakış açısının gelişmesine büyük bir engel olmuştur. Bu nedenle yerel yönetimler, politik partiler tarafından sadece, kendi görüşleri doğrultusunda halkı etkileme aracı olarak görülmüş, aynı zamanda da kentin zenginliklerinden, yerel olanaklarından (nüfuz kullanılarak ve usulsüzlük yapılarak) pay kapılan kurumlar olarak değerlendirilmiş ve sonuçta, en büyük vurgunların, yolsuzlukların kaynağı durumuna gelmiştir. Geniş bir çoğunlukta hala bu anlayışın egemen olması gerçeğinin yanısıra, bugün kent sorunlarına ve yerel yönetimlere ilişkin bir tartışmanın yoğunlaştığını ve çağdaş bir bakış açısının geliştiğini de sevinçle gözlemek mümkün.

Özellikle 1970'lerde belediye seçimlerini birçok ilde kazanan CHP'li ve sol adayların yerel yönetimlere gelmesi ile başlayan bu tartışmalar, kronikleşen kent sorunlarına yeni çıkış yolları aramakta, mevcut yerel organların yapısını hedeflemekte idi. Merkeze bağımlılık ve bürokratik engeller kaldırılıp özerklik sağlanmadan, yeni ve sağlam gelir kaynaklarına sahip olunmadan, halkın dolaysız katılımını ve denetimini sağlayacak demokratik bir mekanizma kurulmadan, uzman kadrolara dayanmadan, kentin sürekli yoğunlaşan ve çeşitlenen sorunlarını çözmenin mümkün olmadığı açık seçik görülmekteydi.

Gerek hızlı kentleşme ile ağırlaşan sorunlar, gerekse bu tartışmalar, Eylül darbesiyle gelen hükümetleri birtakım yasal değişiklikler yapmaya yöneltmiştir. Ancak bir başarıdan söz etmek, ne yazık ki olanaksızdır. Aradan geçen süre içinde sorunların hala neden çözülmediğini anlayabilmek için, yapılan değişiklikleri ana hatlarıyla gözden geçirmek yeterli olacaktır.

Yapılan yasal değişiklikleri, 1) Belediye Gelirleri Yasası; 2) 3030 sayılı Anakent Belediye Yasası ve 3) belediyelere İmar Planı yapma ve onama yetkisi veren yasalar olarak sıralayabiliriz.

Şubat 1980 tarihinde çıkarılan 2380 sayılı yeni Belediye Gelirleri Yasası'na göre, tahsil olunan vergi gelirlerinden belediyelere ve il özel idarelerine belli bir oranda pay ayrılmıştır. Bugün, bu paylar, belediyeler için yüzde 9.5 il özel idareleri için yüzde 1.7 olarak belirlenmiştir. Mayıs 1982'de çıkarılan 2464 sayılı yasa ile de belediyelerin özgelirleri yeniden düzenlenmiş, bazı vergi ve harçlara yeni düzenlemeler getirilmiş, merkezi yönetim tarafından alınan emlak vergisi belediyelere bırakılmıştır. Ancak, belediyelerin en büyük gelir kaynağını merkezden aktarılan gelir vergisi payı oluşturmaktadır. Merkezi yönetim bu payların artırılmasında siyasal tercih kullanabilecektir. Ayrıca bu pay bütçeye tahmini gelir vergisi üstünden konmakta, buna karşılık, tahsil olunan vergi üstünden belediyelere ödenmektedir. Bu nedenle, belediyeler gerçek bütçelerini hiçbir zaman tam olarak bilememekte, çoğu zaman borçlanmakta veya gereken yatırımı yapmaktan kaçınmaktadır. Borçlanan belediyelerin merkeze bağlı fonlardan yararlanmaları da yine hükümetin siyasal tercihine bağımlıdır. Daha sonra çıkarılan Anakent Belediye Yasası'nda, anakent belediyelerine ek paylar ayrılmış; ayrıca bu payların aktarımı doğrudan Maliye Bakanlığı tarafından üstlenilmiştir. (Diğer belediyelere İller Bankası kanalı ile aktarım yapılmaktadır.)

Bu yasal düzenlemeler sonunda belediyeler, özellikle de nüfusun büyük bir ço-

ğunluğunun yoğunlaştığı büyük kent yönetimleri (anakent belediyeleri) kendi özgelir kaynaklarından çok, merkezden gelen gelirlere dayanmışlardır. Bu da onları merkezi yönetime daha çok bağımlı duruma sokmuştur. Sonuç olarak, belediyelerin gelirleri artmış, ancak özerklik aleyhine bir değişim gerçekleşmiştir.

İkinci yasal değişiklik olarak, 1984'de ANAP hükümeti tarafından çıkarılan 3030 sayılı Anakent Belediye Yasası ve belediyelere imar planı yapma ve onama yetkisi veren yasalar söz konusudur. Bu yasaları, 1980 sonrasında yerel yönetimlere ilişkin yapılan en önemli değişiklik olarak görmek gerekir. Nüfusun yaklaşık yüzde 50'sine yakın bir bölümünün büyük kentlerde yaşadığı düşünülürse, bu yasanın anlamı daha açık ortaya çıkar. Bunu daha iyi görmek için, bu yasanın içeriğine ve anakent belediyelerinin yapısına ve iç işleyişine bir göz atmak gerekir.

1984 yılında çıkarılan 2972 sayılı seçim yasası, 195 sayılı kanun hükmünde kararname ve 3030 sayılı yasa ile, bunlara bağlı olarak yapılan uygulamalar sonucunda, 1982 Anayasası'nda öngörülen "büyük şehirler için özel yönetim biçimleri oluşturulabilir" hükmü somut bir yapılanmaya dönüşmüştür.
Yeni düzenlemeyle belediyelere verilen görev ve yetkilerin sınırlı bir kesimi ilçe belediyelerine bırakılmış, buna karşılık önemli karar ve uygulamalar büyükşehir (anakent) düzeyinde merkezileştirilmiştir. İlçe belediyeleri yönetsel ve mali konularda, büyük ölçüde büyükşehir belediyesine bağımlıdır.

Getirilen yasal düzenlemeyle büyükşehir yönetimi, büyükşehir Belediye Başkanı (başkan), büyükşehir belediye meclisi (meclis), büyükşehir belediye encümeni (encümen) ve büyükşehir belediye teşkilatından (belediye) oluşmaktadır.

3030 sayılı yasa uyarınca, başkan hem yürütmenin (encümen ve belediye), hem de karar alma organı olan meclisin başkanıdır.

Başkana verilen yetkiler incelendiğinde, meclisin karar alma organı olmasının sadece sözde kaldığı görülür.

3030 Sayılı yasanın 14. maddesine göre, "ilçe belediyelerinden ve meclislerden gelen bütün kararlar belediye başkanına sunulur, başkan bu kararları onaylar ya da reddeder; meclis kendi kararında ancak 2/3 çoğunlukla ısrar eder".

Yasa, aynı zamanda belediye başkanına re'sen planlama yapma yetkisi vermektedir. Bu maddeye göre başkan, dışarda yaptırdığı bir planı, meclise gönderdiğinde meclis bunu reddederse, başkan ikinci kez ısrar ettiğinde yine 2/3 oy çoğunluğuna gerek vardır. Görüldüğü gibi, meclis salt çoğunluğuna karşın, başkan istediği bütün kararları alabilir.

Meclis'in yetkisini kısıtlayan bir başka hüküm de, encümenin tamamen atanmış belediye çalışanlarından oluşmasıdır. Encümende meclisin temsilcisi yoktur ve meclis yürütmenin tamamen dışındadır. Meclis ile yürütme arasındaki ilişkiyi yine başkan sağlamaktadır.

Başkandan sonra, onun adına da olsa, en yetkili kişi konumunda olan genel sekreter, atanmış bir bürokrattır.

Başkan tek başına meclise karşı sorumludur. Büyük kentsel yatırımlar söz konu-

su olduğunda, bu kararların oluşumu, hazırlanması ve meclise sunulması, meclis kararından sonra uygulanması gibi konularda başkana büyük yetkiler verilmiştir. Bu durumda, "başkan-encümen-genel sekreterlik" en önemli kararları üretme ve uygulama konusunda çok yetkin bir konuma gelmiştir. Burada, seçilmişlerden oluşan meclisin son derece önemsizleştiği, buna karşılık başkanın ise büyük yetkilerle öne çıktığı antidemokratik bir durum sergilenmektedir. Başkanın seçilmiş olması, bu gerçeği asla değiştirmez.

Başkanın sahip olduğu yetkiler ve bu antidemokratik yapı, belediyelere verilen İmar Planı Yapma ve Onama Yasası ve yine yeni uygulanan ihale sistemiyle birlikte ele alınınca, çok büyük bir anlam kazanmaktadır. Örneğin, başkan sahip olduğu yetkilere dayanarak, isteği gibi imar planı yapmakta veya bunları değiştirmektedir. Ayrıca, bir yönetmelikle, İstanbul'da belediye başkanına meclisten gelen kararları "tadilen onaylama", yani onaylarken değiştirme yetkisi de verilmiştir. Burada tadilen onaylama oranı belli değildir. Yine bir örnek verirsek, meclisin 5 kat imar planı verdiği bir alanda, başkan bunu 7-10 kata çıkarabiliyor, ya da 1-3 kata indirebiliyor.

Başkan, sahip olduğu yetkiler gereği, belediye hizmetlerinin üretilmesinde, ihale yoluyla yetkili kılınacak kuruluşlarla doğrudan ilişki içindedir. Özellikle büyük çaptaki ihaleler söz konusu olduğunda bunun ne kadar önemli olduğu açıktır. Bu ihalelerle ilgilenen veya çeşitli biçimlerde belediyenin şehir düzeyinde yaptığı imar-iskan düzenlemelerinden çıkarı olan gruplar, başkanla kurdukları "ilişkiler" sayesinde, büyükşehir düzeyinde plan ve yatırım yapma kararları sürecine, kendi çıkarları doğrultusunda etkide bulunabilmektedirler. Bu da büyük çaptaki yolsuzlukların ve yağmaların kaynağını oluşturmaktadır. Bu konuda, bizzat İstanbul Anakent Belediye Başkanı B.Dalan hakkında mahkemece saptanmış çeşitli suç duyuruları bulunmaktadır. Bunun yanısıra, çeşitli belediyelerde bir sıra yolsuzluk, usulsüzlük söylentileri sık sık basında yeralıyor. (Bkz. **Sosyal Demokrat** dergisi, sayı 8/1988)

Belediyelerde merkezi yönetimden devralınan bu yetkileri denetleyecek demokratik bir yapının oluşturulmaması, bunun yanısıra mevcut Anayasa çerçevesinde demokratik basına ve kitle örgütlenmesine getirilen kısıtlamalar ve baskılar bu usulsüzlüklerin ve yağmaların önüne geçilmesinin, kent halkının yerel yönetimler üzerine etkide bulunmasının, halka hizmet veren, kenti geliştiren bir politika izlenmesinin önünde duran en önemli engeli teşkil etmektedir.

Görüldüğü gibi, bugün yerel yönetimlere ilişkin en önemli sorun hala demokratikleşme ve özerkliğin sağlanmasıdır (özellikle de büyük şehirlerde uygulanan anakent belediye modelinde). Üstelik, getirilen uygulamayla, bu sorunun çözümü eskisinden de ivedi bir hal almış durumdadır. Bu uygulama sürüp giderse, büyük kentlerimizin (özellikle de İstanbul'un) doğal, tarihsel ve turistik zenginliklerinde, altyapı sisteminde geri dönülmez, onarılmaz tahribatlar yapılacağı açıktır. Nitekim, boğazların betonlaşması sonucunu getiren uygulama buna en çarpıcı örnektir.

Yerel yönetimlere ilişkin en önemli sorunun demokratikleşme ve özerkliğin sağlanması olduğunu belirttik. Ancak bu tek sorun değildir: Sadece ivedi ve "olmazsa olmaz" adımdır.

Özerkliğe ve demokratik bir yapıya kavuşan belediyeler, kent yaşamını çağdaş bir

düzeye kavuşturmak için, yine çağın sunduğu tüm olanaklardan da yararlanmak zorundadır. Yerel yönetimler, herşeyden önce, çağdaş teknoloji ve bilimle donanmış uzman bir kadroya dayanmak zorundadır. Gelişmiş ülke yerel yönetimlerinde, özellikle kent planlaması, çevre mühendisliği gibi özel uzmanlık gerektiren konularda bilgi sahibi olup, uzmanlıklarına dayanarak karar alma sürecinde önemli konumları olan teknokratlar, "etkin ve akılcı" bir bürokratik yapının farklı bir özelliği olarak ortaya çıkmışlardır.

Bu özel uzmanlık konularında, belirginleşmiş kadroların, basit bürokratik rutinleri işletmekten öte, yeni inisiyatifler yaratarak politikalar ürettiğini yazıyor Dunleauy. (Bkz. **Bilim-Sanat** dergisi, Ekim-Kasım 1988, Sayı 21)

Bugün ülkemizdeki büyük belediyeler bile, artan kaynak ve yetkilerini yaratıcı bir biçimde kullanacak planlama ekiplerinden yoksundur. Bu da kaynakların çarçur edilmesinin, yanlış yatırımlar yapılmasının nedenlerinden biridir. Sözgelimi, B.Dalan'a büyük ün kazandıran Haliç'in temizlenmesi sonucu ortaya çıkan arazi, sonunda "5 yıldızlı oteller" yapmak için, birtakım kişilere ve şirketlere sunulmuştur. (Tabii, bunu sadece plansızlığa bağlamak söz konusu olamaz; bu uygulama, izlenilen politikanın doğal bir sonucudur. Ancak şu da açıktır ki, uzman bir kadronun eşliğinde, kent halkının yararına, bu alanların en iyi nasıl değerlendirileceği önceden planlansaydı, buna kent halkı da sahip çıkardı). Bugün bu arazinin birtakım çevrelerin çıkarına sunulmasını kent halkının ilgisizlikle karşılamasının nedeni, kendisiyle bu arazi arasında, önceden bir çıkar ilişkisi kurulmamış olmasıdır. Belediye, çevre temizliği dışında bir istem yükseltecek hiçbir girişimi gündeme getirmemiştir.

Yerel yönetimlerle doğrudan ilişki olmasa da, onu yakından etkilemesi bakımından birlikte ele alınması gereken bir başka önemli sorun da, kent yaşayanlarının örgütlenmesi ve bu örgütler aracılığıyla kent yönetimini etkileyip, yönlendirebilmesi sorunudur. 1973'lerden sonra başlayan "katılımcılık" düşüncesi bu anlamda bir başlangıçtır; ancak bu, tam olarak tanımlanamamış ve bu nedenle de somut bir içerik kazanamamıştır. Bu konuda bazı sosyal demokrat arayışlar vardır (Bkz. **Sosyal Demokrat**, S.7, s.23 - Murat Karayalçın). Ancak, kitle örgütleri ile belediyeler arasında nasıl bir iletişim-etkileşim olması gerektiği, bu kanalla kent halkının yönetime katılmasının nasıl sağlanacağı henüz çok net değildir.

Belediyelerin işlevi konusunda çağdaş bir bakış açısına sahip olmayışımız da, burada ayrı bir sorun olarak ele alınmalıdır. Yerel yönetimlerin işlevini artık yalnızca konut yapımı, bayındırlık işleri, altyapı, ulaşım, çöp toplama, çevre temizliği hizmetleri olarak göremeyiz. Özellikle kentleşmenin toplumsal ve kültürel yönlerini de görmek zorundayız. Yerel yönetimler sağlık, eğitim, sanat-kültür etkinliklerinde de aktif bir rol üstlenmelidir. Ülkemizde yerel yönetimlerin bu konudaki çalışmaları oldukça sınırlıdır. Bugün büyük metropollerde sadece halkın fiziksel ve kültürel ihtiyaçları karşılanmıyor. Ayrıca kentleşmenin yarattığı ruhsal gerginliklerin, stresin azaltılması için de kafa yoruluyor. Belediyeler bunun için de önlemler alıyor. Örneğin yasakları azaltıyor, kent halkına daha özgür bir ortam sağlıyor, bunun için de bir bedel ödüyor (Örneğin Paris'te çimlerde oturmak, güneşlenmek serbesttir; buna karşılık, belediye her gece buraları temizleyip, tekrar halkın hizmetine sunmaktadır).

Yerel yönetimlerin işlevleri konusundaki tartışma ve alternatifler yaratma halkın istemlerini yükseltecek, kitle örgütlerinin bu konudaki faaliyet alanını genişletecektir. Kent halkının isteminin genişletilmesi de ayrı bir sorun olarak gündemdedir.

Yerel yönetimlerin süregiden yapısı, gelip giden yöneticilerin yolsuzlukları, halkın yerel yönetimlere olan ilgisini azaltmış, beklentilerini sınırlamıştır. Oysa yerel yönetimler, halkın yaşamı ile dolaysız ilişkide olan yönetimlerdir.

Yerel yönetimlere konusunda sıraladığımız bu sorunlara ilişkin alternatifler ancak uzman kurum ve kuruluşların çalışmaları temel alınarak ve sol güçlerin, aydınların ortak çabalarıyla üretilebilecektir. Bunu da ayrıca gözönünde tutmak gerekiyor. Böylesi bir çaba ise yeni düzeyde bir mutabakatı, bir görüş alışverişini, genel ve yerel planda demokratik bir anlayışı öngörüyor.

DEMOKRASİ MÜCADELESİNDE YEREL YÖNETİMLER

M. A. Yener

Yerel seçimler yaklaşırken, yerel yönetimler konusunun da gündeme getirilerek tartışılması, program ve politikaların belirlenmesi büyük önem taşıyor.

Her şeyden önce, yerel yönetim organlarının sahip oldukları büyük potansiyelle demokratikleşme sürecinde oynayabilecekleri rolü görmeliyiz. Toplumsal yaşamda birçok temel soruna çözüm bulma gibi bir görevi olan yerel yönetim organları, halkla doğrudan ilişki içinde olan kurumlar olarak kamu yaşamının önemli odaklarını oluşturuyorlar. Yerel yönetimlerin temel özelliği, bunların halkın seçtiği organlar tarafından yönetilmeleri ve merkezi yönetime göre özerk bir yapıya sahip olmalarıdır. Yerel yönetimlerin bu özellliği, yerel düzeyde halkın kendi sorunları üzerine karar verebilmesine, bu organların çalışmalarını denetleyebilmesine ve çalışmalarına aktif olarak katılmasına olanak sağlayarak demokratik alışkanlıkların yerleşmesine, demokrasi bilincinin güçlenmesine yardımcı olur. Gerçekten demokratik bir işleyişe ve çağdaş yapıya sahip yerel yönetim birimleri demokrasi düşüncesinin semtlere, mahallelere ulaşmasını, topluma kök salmasını getirecektir. Yerel düzeydeki bu demokrasi odakları, genel düzeyde demokrasinin temel taşlarını oluşturacaktır. Öte yandan güçlü yerel yönetimlerin birçok konuda merkezi yönetim üzerine zorlayıcı etkide bulunabileceği de unutulmamalıdır.

Ne yazık ki, ülkemizde yerel yönetimler, üzerinde yeterince durulmayan konulardan biri olmuştur. Yerel yönetim birimleri temel özelliklerini yitirmişler, politik partiler bu organlara partizanca bir tutumla yanaşmışlardır. Sonuçta yerel yönetim organları halktan kopmuşlar, gerçek işlevlerini yerine getirmeyen, çoğunlukla da ne yaptıkları pek bilinmeyen kurumlar haline gelmişlerdir.

Geçmişte devrimci solun da yerel yönetimlerin önemini kavrayamamış olduğunu belirtmek gerekir. Birkaç örnek dışında devrimci sol yerel yönetimlere ilgisiz kalmış, bu konuda aktif bir çaba içine girmemiş, somut programlar geliştirememiştir. Halbuki devrimci sol halkla bağlanmak, halkın güvenini kazanmak zorundadır. Yerel yönetim organları ise halkla doğrudan ilişkili kurumlardır. Devrimci sol yerel yöne-

timlerde yer alarak, birçok sorunun çözümü için kendi önerilerini getirerek, öteki politik güçlerle işbirliği yolları arayarak enerjik bir çalışma içine girebilir. Böylesi bir çalışma devrimci solu halka yaklaştıracak, farklı kesimlerle ve güçlerle ilişkilerini güçlendirecek ve geleceğin büyük görevleri için bir okul olacaktır. Bu nedenle, kanımızca devrimci sol yerel yönetimler konusuna ciddi olarak eğilmeli, bu birimlerin demokratikleşmesi, demokrasi mücadelesine yapabilecekleri katkıları artırma yolları üzerinde düşünmeli, bu konuda somut öneriler geliştirerek, öteki politik güçlerle tartışmalı, ortak taleplerin gerçekleşmesi için birlikte mücadele yolları aramalıdır.

Yerel yönetimler sorunu ülkemizde en az tartışılan konulardan biri dedik. Bu açıdan yerel seçimler yaklaşırken, henüz fazla sayıda olmasa da kamu yönetimi uzmanlarının, araştırmacıların yerel yönetimlere ilişkin çeşitli sorunları ele alan inceleme ve önerilerinin basında yer almaya başlamış olması olumlu bir gelişmedir. Bu bağlamda kamu yönetimi uzmanı Tarık Şengül'ün, öğretim üyeleri Nihal Kara ve Sema Köksal'ın, Şehir Planlama Mimar ve Mühendisleri Odası adına Akın Atauz'un, İstanbul Mimarlar Odası Başkanı Yücel Gürsel'in, Cevat Geray, Ruşen Keleş ve Yiğit Gülöksüz'ün, Bolu'da yapılan Taksim Toplantıları'nda Necdet Uğur ve diğerlerinin dile getirdikleri sorunlar ve önerilerin son derece yararlı olduğuna inanıyor ve tartışmaların genişlemesini umuyoruz. Buradan hareketle, yerel yönetimler konusunda üzerinde birleşilen temel görüşler ışığında solun işbirliği içine girebileceği somut istemleri ve kimi görüşlerimizi belirtmek istiyoruz. Ancak önce ülkemizdeki yerel yönetim birimlerinin yapısı üzerinde kısaca duralım.

Yerel yönetim organları denince akla ilk gelen belediyelerdir. Belediyeler kentlerde kamusal ihtiyaçları karşılama, mal ve hizmetleri üretme gibi bir görev üstlenmiş olan kuruluşlardır. Belediye başkanı ve belediye meclisi gibi seçimle işbaşına gelen iki temel yönetim organından oluşan bu kurumlar yapı bakımından merkezi yönetimden bağımsız, özerk kuruluşlardır. Ancak ülkemizde hiçbir dönemde yerel yönetimlerin tam anlamıyla özerk yapıya sahip olduğunu söylemek mümkün değildir.

Burada ülkemizde yerel yönetimlerin ortaya çıkış biçimi ile Batı Avrupa'da yerel yönetimlerin doğuşu arasındaki farkı da belirtmek yararlı olacaktır. Batı Avrupa'da daha 12. yüzyılda kent halkının kendi ihtiyaçlarını karşılamak, bunun için birlikte gelir kaynakları bulmak amacıyla oluşturdukları yönetim birimleri bugünkü belediye kavramının temelini oluşturmaktaydı. Elbette o dönemde kent yönetimlerinde tam bir demokratik işleyişten söz etmek olanaksızdı ama bu organların özerk bir yapı içinde gelişme gösterdikleri ve demokrasinin gelişmesine katkıda bulundukları da bir gerçekti. Türkiye'de ise yerel yönetim sistemi daha baştan merkezi yönetimin yerel düzeyde nüfuzunu ve denetimini artırma amacıyla ve 19. yüzyılın sonlarına doğru oluşturulmaya başlanıyor. Daha sonra Cumhuriyet döneminde, 1930 yılında çıkarılan ilk Belediyeler Yasası da yerel yönetimler üzerinde merkezi yönetimin vesayetini kaldırmış değildir. Daha sonraları belediyelerin görev alanları genişletilmekle beraber, bu kurumlar üzerinde merkezi yönetimin vesayeti hiçbir zaman kalkmamıştır. Böyle olunca, gerçekte halkın şeçtiği bu organların demokratik özellikleri de aşınmış, sadece seçimle sınırlı kalmıştır.

Ancak 1970'li yıllara gelindiğinde, 1973 yerel seçimlerinde belediye yönetimlerinin büyük bir bölümünü CHP'nin kazanması sonucu, eskiye oranla daha farklı bir tablonun ortaya çıktığını görüyoruz. Bu durumun belediyeleri kendi sorunlarını çöz-

mek, zorlukları aşmak için kimi arayışlara girmeye zorladığını, belli belediyelerde merkezi yönetime karşı halkın somut sorunlarına eğilme ile birlikte, yeni belediyecilik anlayışlarının geliştirilmeye başlandığını söyleyebiliriz.

1980 sonrası yerel yönetimlere ilişkin gelişme, tüm demokratik kurumların yok edilmesine paralel olarak belediyelerin de merkezi yönetime daha bağımlı hale getirilmeleri yönünde olmuştur. Bu 1982 Anayasası'nda yerel yönetimlere ilişkin 123 ve 127. maddelerde özerklik kavramına ters hükümlerde de görülmektedir.

1984 yerel seçimlerine ise antidemokratik koşullarda ve antidemokratik hükümler taşıyan seçim yasasıyla gidildiği biliniyor. ANAP'ın büyük kent belediyelerinin çoğunu elde etmesiyle merkezi yönetimle yerel yönetimlerin aynı partinin elinde toplandığı bir durum ortaya çıktı. Ve bu koşullarda ANAP belediyelerin yetkilerini genişletme ve mali kaynaklarını artırma yoluna gitti. Özellikle belli çevrelere büyük çıkarlar sağlayacak olan imar planlama yetkisi de belediyelere devredilen yetkiler arasındaydı. Ne ki, geniş yetkilere sahip olan, mali kaynakları artırılmış ve hatta dış kaynaklardan da kredi alarak çalışmaya başlayan ANAP belediyelerinde yolsuzluk olayları birbirini izlemeye başlıyordu.

ANAP, yerel yönetimlerin yetkilerinin genişletilmesini demokratikleşme olarak göstermektedir. Ancak demokratik bir seçim yasası ile oluşturulmayan, halkın katılımının, denetiminin, demokratik bir işleyişin olmadığı koşullarda, belediyelerin sadece yetki alanlarının genişletilmesinin amacının demokratikleşme değil, dar parti çıkarlarına hizmet olduğu açıktır. Nitekim ANAP'ın belediyecilik anlayışının özerk ve demokratik belediyeler değil, tersine merkezi yönetimin denetiminde belediyeler olduğu birçok girişiminde de kendini göstermiştir. ANAP'ın 82 Anayasası'nın yerel yönetimlere ilişkin maddelerine dayanarak çeşitli yasalarla yerel yönetimleri merkezi yönetime daha sıkı bağlama yollarına başvurmaya çalıştığı bilinmektedir. Örneğin, Yerel Yönetim Yasası'nın boş bulunan belediye başkanlıklarına içişleri bakanı tarafından atama yapılmasına yetki veren hükmü hakkında Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası varken, ANAP'ın aynı hükmü kanun hükmündeki kararname ile yasalaştırmaya çalışması, her şey bir yana bir hukuk skandalı olarak nitelendirilmiştir. Bunun ötesinde, büyük kent belediye sınırları içinde ilçe belediyelerinden başka, bunlara benzer statüde yeni belediyeler kurulması yetkisinin bakanlar kuruluna verilmesi girişimi de yine tepki ile karşılanan bir tutum olmuştur. Öte yandan yine ANAP döneminde çıkarılan bir başka yasa ile (3030 sayılı Büyük Kent Belediyeleri Yönetim Yasası) demokratik yapıya ters olarak belediye başkanının yetkileri artırılırken, belediye meclisinin yetkileri azaltılmıştır. Belediye meclisinin dışından atama ile göreve gelen belediye encümeni oluşturulması hükmü getirilmiştir.

Böyle bir yapı içinde ANAP'lı belediyelerin toplumsal yaşamda giderek yakıcılaşan sorunlara köklü çözümler getirmeleri, elbette beklenemezdi. Nitekim, ANAP'lı belediyelerin bir bölümü kısa sürede ortaya çıkan yolsuzluk olayları ile uğraşırken, kimi belediyelerde plansızlık ve amaçsızlık, harcanan devasa kaynaklara karşın birçok sorunun çözümsüz kalmasına yol açtı. Gerçi kimi belediyelerde dış kaynaklara dayanarak belli projeler gerçekleştirilmiştir ama, bunlar ihtiyaca yanıt vermekten uzak ya da birincil olarak çözülmesi gereken sorunlar arasında yer almayan konulardır.

Yerel yönetimlerin durumunu kısaca özetledikten sonra, yerel yönetimlerin gerçek işlevlerini kazanabilmeleri ve demokratikleşme sürecinde etkin kurumlar haline gelebilmeleri için yapılması gereken köklü değişimler konusunda kimi temel ilkeleri belirtebiliriz.

Yerel yönetimlerin özelliği, bu birimlerin demokratik bir yapıya sahip olmaları, organlarının halk tarafından seçilmesi ve merkezi idareden bağımsız olmalarıdır. Yerel yönetimler bu özelliklerini yitirirse, yerel yönetim olmaktan çıkar, merkezi yönetimin parçaları haline gelmeye başlarlar. Bu nedenle, öncelikle yerel yönetimler *özerk* birimler olmalıdır. Yerel yönetimler üzerine merkezi idarenin vesayetini getiren yasalar ve hükümler kaldırılmalıdır. Bu bağlamda, 1982 Anayasası'nın ilgili maddeleri de özerklik temelinde yeniden düzenlenmelidir.

İkincisi, Yerel yönetimlerin *demokratik* kurumlar olmalarıdır. Tek başına özerklik, yerel yönetimlerin demokratik olması demek değildir. Bunun için en başta yerel yönetim organlarının seçimi demokratik bir seçim yasasıyla yapılmalıdır ki her parti ve güç eşit şartlarla seçime katılabilsin, toplumun değişik kesimleri, farklı politik görüşler yerel yönetim organlarında temsil edilebilsin, yerel sorunların çözümü farklı görüş ve çıkarların uzlaşması temelinde çözülebilsin. Yerel yönetimler halkın doğrudan seçtiği, çalışmalarını denetleyebildiği ve geniş ölçüde katılabildiği organlar olmalıdır.

Yerel yönetimlerin kendi iç işleyişlerinin de demokratik bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir. Belediye başkanı ile belediye meclisi arasındaki yetki- sorumluluk paylaşımında belediye meclisinin yetkileri artırılmalı, meclisin başkan üzerinde denetim yetkisi olmalıdır. Bu bağlamda, ilgili yasaların gözden geçirilmesi ve yasalara demokratik içerik kazandırılması gerekiyor.

Yerel yönetimlerin özerkliği ve demokratikliği, bu konuda köklü değişimler isteyen sol güçlerin birleştiği iki temel nokta olmakla birlikte, henüz daha yeterince tartışılmamış, açıklığa kavuşturulmamış sorunlar da yok değildir. Örneğin özerkliğin ölçütü ne olmalıdır? Halkın seçtiği organlardan oluşan yerel birimlerin atama ile gelinen valilik ve kaymakamlık gibi merkezi yönetim sistemiyle birlikte var olduğu koşullarda, bu iki kurum arasında işlev paylaşımı nasıl olacaktır? Bu konularda elbette değişik öneriler vardır ama, kanımızca burada tercih edilecek olan, herhalde halkın seçtiği organların yetkilerinin olabildiğince artırılması ve yerel yönetimlerin her bakımdan güçlendirilmesi yönünde olmalıdır. Bu bağlamda iki sistem arasında ilişkileri düzenleyecek yeni bir mekanizmanın yaratılması gerekmektedir. Yerel yönetimlerin yetkilerinin arttığı ve özerk, demokratik bir yapıya kavuştukları koşullarda il ve ilçelerde en üst düzey yöneticilerin seçimle gelen belediye başkanları olması da üzerinde düşünülecek öneriler arasındadır. Aynı şekilde yerel yönetimlerin kırsal bölgelerde köy, ilçe, il meclisleri, kentsel bölgelerde semt, ilçe ve anakent belediyeleri şeklinde bir yapıya kavuşturulması önerisi, yerel demokrasinin gelişmesi açısından üzerinde durulması gereken bir öneridir. Semt düzeyinde seçimle oluşan yerel yönetim birimlerinin varlığı geniş halk kesimlerinin kendi sorunlarına sahip çıkmalarına ve harekete geçmelerine yardımcı olacak, demokratik ilke ve biçimleri geniş halk yığınlarına ulaştıracaktır. Buna bağlı olarak görev ve yetkileri son derece sınırlı olan muhtarlık sorunu da öne çıkmaktadır. Bilgisayar çağında acaba muh-

tarlıklara gerek var mıdır?

Yerel yönetimlerin çalışmalarına halkın katılımı ve bu organların halkla iletişimini sağlayacak mekanizmalar yaratılması da önemli bir konudur. Yerel yönetimler halkın katılımına açık oldukları ve halkla bağlandıkları oranda güç kazanacaklardır. Halkla bağların kurulması için var olan çeşitli birimlerin işlevleri yeniden gözden geçirilebilir, yeni birimler kurulabilir. Ancak daha da önemlisi, yerel yönetimlerin öteki demokratik kuruluşlarla, örneğin sendikalar, kadın örgütleri, çevre sorunlarıyla ilgilenen örgütler ve gençlik örgütleriyle, meslek odalarıyla sürekli ve canlı bir ilişkide bulunmalarıdır. Hatta bu kuruluşların temsilcileri belediye meclisi toplantılarına sürekli katılabilmeli, çeşitli sorunlarda görüşleri alınmalıdır. Yerel yönetimlerin üniversite, bilimsel araştırma kurumlarıyla sıkı işbirliği, eğitimle ilgili çeşitli sorunlardan büyük projelerin gerçekleştirilmesine kadar birçok konuda belediyelere yeni olanaklar açabilir.

Belediyelerin görevlerine gelince, bu konuda elbette temel ilke bu kurumların yetki alanlarının alabildiğince genişletilmesidir. Halka ucuz ulaşım sağlanmasından, yeni yerleşim alanları açılması, konut sorunun çözümü, çevre sorunları, kent yaşamının modernleştirilmesine, parklar, kreşler, spor alanları açılmasından, tüketim mallarının ucuza sağlanması için birlikler, kooperatifler kurulmasına kadar çok geniş bir alanda faaliyet gösterebilecek olan yerel yönetimler güçlü ve hareket olanağına sahip bir yapıyla birçok sorunu çözüme kavuşturabilir. Öte yandan, yerel yönetimler çağdaş kültür ve sanatı, bilimi halka ulaştırmada büyük rol üstlenebilirler. Öteki eğitim kurumlarıyla ve sanatsal örgütlerle işbirliği içinde halk kütüphaneleri açılması, film, tiyatro vb. kültürel şenlikler düzenlenmesi, çeşitli alanlarda eğitim kursları açılmasıyla hem yerel yönetimler halkla bütünleşecek, hem de sanat, bilim ve kültür alanında yaratıcı ve üreticilerin, aydınların halkla buluşup kaynaşmasına olanak sağlayacaktır.

Görüldüğü gibi, yerel yönetimlere ilişkin sorunlar, var olan karmaşık yapı da hesaba katıldığında oldukça geniş bir biçimde tartışılacak sorunlardır. Ancak özerk ve demokratik bir yapıya sahip yerel yönetimlerin, kamu hizmetlerinin sağlanmasının yanısıra demokratikleşme açısından da büyük önem taşıdıkları açıktır. Bu nedenle sol güçlerin yerel yönetimler konusunda başlamış olan tartışmayı sürdürmelerinin ve demokratikleşme programı içinde yerel yönetimlerin oynayacağı role bağlı olarak çağdaş demokratik yerel yönetim anlayışını geliştirmelerinin büyük önemi vardır.

Değinmek istediğimiz bir başka nokta da yerel yönetimlerin görevlerinin, yapması gereken ve yapabileceği işlerin henüz halk tarafından tam olarak bilinmediğidir. Eskiden beri merkezi yönetimin vesayeti altında tutulmuş ve partizanca kullanılmış olan belediyeler, çoğu kez belli bir çıkar kesiminin elinde kalmış, kamu hizmetlerinden çok bu kesimlerin çıkarları ön plana çıkmıştır. Halk yerel yönetimlerin önemini anlamadığı için de bu kurumlara karşı ilgisiz kalmış, fazla bir şey beklememiş, yerel yönetimleri ilgilendiren birçok konuda merkezi yönetim kademelerine başvurmuş, yerel yönetim seçimlerinde de aynı ilgisizlikle oy kullanmıştır. Bu nedenle yerel yönetimlerin demokratikleştirilmesi amaçlanırken, bu organların önemi ve görevleri de geniş olarak halka anlatılmalıdır ki, halktan da katılım ve destek beklenebilsin.

Sol güçlerin yerel seçimler yaklaşırken yerel yönetimler ve bu organların demok-

ratikleşme mücadelesindeki rolleri üzerinde tartışma ve ortak arayışlara girmelerinin olumlu bir adım olduğunu belirttik. Ancak, bu yönde şimdiden birlikte atılabilecek adımlar da vardır. Yerel seçimlerde sol, kimi yerlerde, örneğin kimi çevre belediyelerde ortak adaylar belirleyebilir, diğer yerlerde bir başka demokrat adayın desteklenmesi konusunda işbirliği yapabilir. Devrimci sol bu yönde sürdüreceği aktif çalışmalarla yerel yönetimlere olanaklı olan birimlerde kendi adaylarıyla, diğer yerlerde demokrat görüşlü adayların seçilmesi için çalışarak, yerel yönetimlerin demokratikleştirilmesi yönünde adımların atılmasına katkıda bulunabilir.

TÜRKİYE'DEKİ METROPOLİTAN YÖNETİM MODELİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Mikdat Şevki

Kentleşme: Dünya Çapında Bir Oluşum

Bütün dünyada olduğu gibi, gelişmekte olan ülkelerde de kentleşme olayı ve kent olgusu özel bir önem kazanıyor.

Gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda GSMH'nın aşağı yukarı yüzde 50'si kentlerde üretiliyor.

Yapılan tahminlere göre, 1975-2000 yılları arasındaki dönemde, gelişmekte olan ülkelerde nüfus, yaklaşık 2 milyar artış gösterecek ve bu artışın üçte ikisi kentsel alanlarda gerçekleşecek. Yapılan hesaplar, dünyadaki en hızlı büyümenin şu 7 kentte gerçekleştiğini gösteriyor: Sao Paulo, Mexico City, Cakarta, Delhi, Kahire, Bangkok ve İstanbul.

Kentlerdeki bu hızlı büyüme, kırsal kesimden kentsel alana yönelik hızlı göçle içiçe geçiyor. Bu süreç kentin nüfus yapısında değişme ve çeşitlenmeye yol açıyor.

Sözgelimi 1985 sayımına göre, Türkiye nüfusunun yarısından fazlası kent merkezlerinde yaşıyor ve ülkedeki büyük kent nüfusu yılda yüzde 5'in üzerinde artıyor.

Bütün bu gelişmeler, kent merkezlerinde plansız ve düzensiz yerleşmeleri besliyor. Kent yönetimlerinin hizmet kapasiteleri artan talebin gerisinde kalıyor. Altyapı yetersizliği, gelişmekte olan ülkelerdeki kentsel büyümenin ikiz kardeşi gibi. Özellikle sağlık, su-kanalizasyon, konut, ulaşım, eğitim, çevre koruma gibi alanlarda yeterli hizmet sunulamıyor.

Diğer yandan, bütünsel ve karşılıklı bağımlılık içindeki dünyada gerçekleşen teknolojik devrimin gelişme süreçleri, bir zamanların "bağımsız ve özerk" kentsel alanlarını, birbirine bağımlı metropolitan merkezlere dönüştürüyor.

Günümüzün Olgusu: Anakentler (Metropoller)

Kentleşmenin çağımızda kazanmış olduğu bu ivme, kent yönetiminin örgütlenmesi sorununa günümüze özgü perspektifler açıyor. Kentlerin yönetilmesinde yeni

örgütlenme perspektifleri ve modelleri yaşama geçiyor.

Bir kere, yukarıda değinilen kentleşme süreçleri, 20. yüzyılın son çeyreğinde, yepyeni ve dinamik bir olguyu gün ışığına çıkarmıştır. Anakent (metropol) olgusudur bu. Kentsel alanların nüfusunun yüzbinleri aşması, hatta birçok kentsel alanın nüfusunun milyonlara varması, "metropolitan alan" olgusunu ortaya çıkarıyor. Öyle ki, metropolitan alan fenomeni, "iş ile ev arasındaki günlük gidiş gelişlerin yoğunluğu itibariyle faaliyetleri kent merkezine bağımlı sayılan daha uzak mesafedeki toplulukları" kapsar hale geliyor.

Anakent olgusu, kent yönetimi ve yerel yönetim alanında yeni perspektiflerin ve modellerin tartışılıp yaşama geçirilmesine yol açıyor.

Gelişmiş ülkelerin ve gelişmekte olan ülkelerin kentleşme ve kent yönetimi deneyimleri bir yanıyla geniş bir farklılaşma, zenginleşme gösterirken, bir yanıyla da ortak özellik ve eğilimler sergiliyor.

Bu ortak özellik ve eğilimler nelerdir?

Bir kere, bunların başında, demokratik bir yerel yönetimin (yerel demokrasinin) gerçekleştirilmesi eğilimi geliyor. Bunu, bir yanıyla, kent yönetimine ve karar süreçlerine halkın (hemşerilerin) aktif katılımının sağlanması olarak tanımlayabiliriz.

Buna bağlı bir ikinci eğilim, yerel kurumların özerkliğinin güçlendirilmesidir.

Türkiye'de Anakent Olgusuna Yanıt: "Büyük Şehir Yönetimi"

Ülkemiz de dünyadaki bu genel süreçlerin etkisi altında. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki kentleşme olgusu, genel özellikleriyle, Türkiye'de de gerçekleşiyor. Kentsel büyümenin vardığı nokta Türkiye'de de bir yeni olguyu ortaya çıkardı: Anakentler. Özellikle kırsal kesimden İstanbul, Ankara, İzmir, Adana gibi büyük kentsel alanlara yönelen göç dalgaları, bu kentsel alanların nüfus yapısında ciddi değişmelere yol açtı. Nüfusun nicelik yönünden büyümesine, nüfus yapısındaki nitelik farklılıkları da eşlik etti. Plansız yerleşmeler, iktidarların adeta "sistemli" politikaları sonucu, kendiliğinden bir büyüme ve yetersiz altyapılar yarattı. Kent yönetimlerinin hizmet kapasiteleri bir çığ gibi artan talebi karşılayamaz hale geldi.

İşte bu noktada, 1984 yılında yapılan yasal düzenlemelerle, ilk ağızda üç büyük kentsel alan için (İstanbul, Ankara, İzmir) yeni bir "metropolitan yönetim modeli" oluşturuldu. Eski kent yönetimi biçimi "köklü bir değişiklik" geçirdi.

Bu modeli, İstanbul örneği üzerinde kısaca açıklayalım: İstanbul 15 ilçe belediyesine bölündü. Bu ilçe belediyeleri, deyim yerindeyse, birinci (alt) kademe yönetim birimleri sayıldı. Ayrıca bir de bütün İstanbul metropolitan alanı ölçeğinde, "büyük şehir belediyesi" adıyla, bir üst kademe yönetim birimi oluşturuldu. Böylece iki kademeli bir metropolitan model (anakent modeli) kurulmuş oldu. Yani Türkiye'de, yerel yönetimin, başlangıçta üç büyük merkezde, iki kademeli metropolitan yönetim modeline göre yeniden yapılandırılması yoluna girildi.

Kurulan yönetim modelinde, büyük şehir yönetim organlarından (ana karar oluşturma organı) Büyük Şehir Belediye Meclisi (metropolitan meclis) şu kişilerden oluşmaktadır: Büyük Şehir Belediyesi Başkanı, ilçe belediye başkanları ve ilçe belediye

meclisi üyelerinin beşte biri. Bu meclis beş yıl için seçilir. İlçe belediye başkanları ve meclisleri de doğrudan seçimle göreve gelirler.

Yasa, yetki ve görevleri büyük şehir belediyesi ile ilçe belediyeleri arasında dağıtmış ve her iki kademe arasında çıkacak uyuşmazlıkların çözümü belli bir usule bağlanmıştır. Bu konuda yönlendirici ve çözücü olacak büyük şehir belediye meclisinin (veya encümeninin) kararına karşı ilgililer valiye başvurarak itiraz edebilirler. Valinin kararı kesindir.

Kurulan metropolitan yönetimin finansmanına yönelik olarak, genel bütçe vergi gelirlerinden belediyelere verilecek paylar artırılmış, emlak vergisi belédi bir vergiye dönüştürülmüştür.

En kalın çizgileriyle özetlenmeye çalışılan bu yerel yönetim modeli, alt yönetim birimlerine (ilçe belediyelerine) kimi yetkiler vermekte, metropolitan alan ölçeğindeki yönetim biriminde ise belli yetkileri toplamaktadır. Böylece, bir yandan metropolitan alanın bütününe ilişkin (büyük şehir belediyesi düzeyindeki) sorunların çözümünü, diğer yandan yerel (ilçe belediyeleri düzeyindeki) ihtiyaçların daha iyi karşılanmasını amaçlayan bir yerel yönetim modeli hedeflenmiştir.

Modelin örgütlenme çerçevesi ve mantığı budur.

"Büyük Şehir Yönetimi" Modeli ve Yerel Demokrasi

Modelin örgütsel yapısının özelliğini veren asıl ana noktaların öne çıkarılması için bu kadarla kalmamak gerekiyor. Bu kadarla kalınırsa, kestirmeden şu sonuca varmak mümkün olacaktır: "Türkiye'de yepyeni bir yerel yönetim modeli, dünyanın birçok metropolündeki çağdaş örnekler gözetilerek oluşturulmuştur. Yerel yönetim alanında ülkede bir atılım gerçekleştirilmiştir. Bu atılım, çağımızdaki temel kentleşme dinamiğinin ortaya çıkardığı sorunları çözebilecek radikal bir meydan okumadır, vb. vb."

Durum *gerçekten* böyle midir? Hiçbir önyargıya kapılmadan, nesnel bir tutumla bu soruyu yanıtlayabilmek için soruna hangi noktadan yaklaşmalıyız?

Çağdaş kentleşme ve kent yönetimi deneyimlerinin bir yanıyla ortak özellikler ve eğilimler gösterdiğini vurgulamıştık. İstanbul örneğinde ana çizgilerini aktarmaya çalıştığımız "iki kademeli metropolitan yönetim" modeli bu ortak eğilimleri acaba ne ölçüde yansıtıyor ve karşılıyor?

Bir kere, söz konusu model, halkın (hemşerilerin) değişik kesimlerinin yerel yönetime en geniş ve aktif katılımını gerçekleştirmiyor. "Katılım"ı, bu modelin mantığında, yalnızca yerel organları oluşturacak seçimlerle sınırlı tutulmuştur. Yerel seçimler elbette önemlidir, elbette halkın (hemşerilerin) katılımının yaşamsal önemdeki mekanizmalarından biridir. Ama katılım seçimle sınırlı tutulursa, yerel demokrasi tek bacağı üzerinde tutulmuş, yani "cezalandırılmış" olur.

Oysa metropolitan alan sınırları içinde yaşayan en geniş hemşeri kesimlerinin aktif katılımı bir başka ayağa daha ihtiyaç gösterir. Bu ayak, anakent sınırları içinde yaşayan hemşerilerin çatısı altında toplandıkları değişik yığın örgütleri aracılığıyla karar oluşturma süreçlerinin her aşamasına aktif katılımının sağlanmasıdır. Bu yı-

ğın örgütleri sözgelimi meslek odalarıdır, sendikalardır, kooperatiflerdir vb. Bu tür örgütlü aktif katılım ve tartışmanın olmadığı bir "katılım" modeli, "biz tek tek hemşerilerimizin nabzını elimizde tutuyoruz" diyen yaklaşımı dile getirir. Bu yaklaşım ise, yerel demokrasinin yaşama geçmesini sağlayacak hayat damarlarını, yani yerel demokrasiyi (demokratik yerel yönetimi) gözardı ediyor demektir. Oysa katılımın bir de bu kanallardan akarak gerçekleşmesi gerekir.

Var olan metropolitan model böyle bir içerikten yoksundur. Bu yazıda denediğimiz eleştirel yaklaşım, metropolitan modelin kendisine karşı olmak gibi bir önyargıyı değil, yerel demokrasinin gerçekleşmesini savunmaktadır.

İkinci olarak, söz konusu model, metropolitan ölçekteki "büyük şehir belediyesi"nin yanında, alt birim düzeyindeki "ilçe belediyeleri"ni getiriyor. İstanbul'daki 15 ilçe belediyesi içinde, sözgelimi yaklaşık 15 bin nüfuslu olanı da vardır, nüfusu 1.5 milyona yaklaşanı da. Özellikle böylesine büyük ölçekler, ilçe biriminden daha alt kademede, sözgelimi mahalle düzeyinde hemşerilerin aktif katılımını gerçekleştiren, bugünkü "mahalle" statüsünden farklı bir yerel yönetim biriminin yaşama geçirilmesini gerekli kılmıyor mu? Böylece, yerel demokrasinin özünü oluşturan katılımın hemşeriye yakın ve ona yönelik somut kanalları reel olarak yaratılmış olmaz mı?

Bir başka nokta ise şudur: Yürürlükteki model çerçevesinde, merkezi yönetimin (özellikle bakanlık ve valiliğin) yerel yönetim üzerindeki vesayet ve denetim yetkisi, demokratik yerel yönetimin ilkelerine aykırı olarak varlığını sürdürmektedir. Birkaç örnek: Merkezi yönetim beledi organların görevine son verebilmektedir; yıllık belediye bütçesi üzerinde, kamulaştırma (istimlak) kararları üzerinde onaylama yetkisine sahiptir. Belli donanım türlerinin satın alınmasında ilgili bakanlığın izni gerekir. Memur statüsündeki belediye personeli için yeni kadro oluşturmada bakanlık onayı gerekir. Teknik, sağlık vb. hizmet personelinin atamasını bakanlık yapar. Büyük şehir belediyesinin genel sekreterinin atamasını bakanlık onaylar. Büyük şehir belediyesi ile ilçe belediyeleri arasında çıkan uyuşmazlıkları çözen büyük şehir belediye meclisi kararı üzerinde, valinin, itiraz makamı olarak son ve kesin söz hakkı vardır.

Birçok yaşamsal konuda merkezin vesayeti ve denetimi altında olan bir yerel yönetim yapısı, hangi metropolitan yönetim modelini içerirse içersin, yerel kurumların özerkliğini güçlendirmiş değil, tam tersinin gerçekleşmesine katkıda bulunmuş olur. Hele hemşerilerin kollektif ve aktif katılım mekanizmalarından ve kanallarından yoksunluk da söz konusuysa, yerel demokrasi bir noktada daha zedelenmiş olur.

Ayrıca, yürürlükteki yerel seçim sisteminin de sonucu olarak, (gerek büyük şehir, gerekse ilçe) belediye meclisleri, her iki düzeydeki belediye başkanlarının işlem ve eylemlerini etkin ve reel bir biçimde denetleyebilme, karar süreçlerinin demokratik, etkin ve sağlıklı bir tartışma ortamı içinde oluşmasını sağlayabilme olanağından yoksundur. Bu durum, yerel demokrasinin yaşama geçirilmesine değil, göstermelik (sözde) kalmasına yol açmaktadır.

Son Söz

Çağdaş kentleşme süreçlerinin ve olgularının ortaya çıkardığı temel sorunlara et-

kin çözümler getirebilecek, bunu yapabilmek için (ve yaparken) yerel demokrasiyi gerçekleştirecek, merkezin vesayetinden ve denetiminden arınmış, gerçekten özerk bir yerel yönetim modelinin (bu neden çağdaş bir metropolitan yönetim modeli olmasın?) perspektifleri (reçetesi değil!) kalın çizgileriyle böylece ortaya çıkıyor galiba.

Aslında bu temel perspektifi oluşturan daha başka noktalar, tartışılabilecek ve tartışılması gereken daha başka olgular ve sorunlar da var. Bunlar da daha başka yazıların konusu neden olmasın?

Ama asıl önemlisi, bu alternatif görüş ve perspektiflerin kamuoyunda bir tartışmayı bir ucundan başlatması. Böyle bir tartışma, ülkemizde demokrasinin kazanılması sorununa da değişik boyutlar kazandıracaktır.

MİKROKOZMOS'UN SAĞLIĞI İÇİN

Dr. Cüneyt Başbuğ

İstatistikte olasılık hesaplarını anlatmak için en sık kullanılan örneklerden birisi eşit sayıda iki ayrı renk bilye ile dolu çuval örneğidir. Onbinlerce bilye arasından gözükapalı 10 adet çektiğimizi düşünelim. Bu 10 bilye arasında bir rengin ağır basma olasılığı oldukça yüksektir, hatta tamamı aynı renk bilyelerden oluşabilir. Ama bu 10 bilye bize çuvaldaki bilyelerin dağılımı hakkında bir fikir vermez.

Örneklemeyi sürdürdüğümüz oranda çuvaldaki renk dağılımını çok küçük hata paylarıyla hesaplama olasılığımız artar. Örneğin deminki örnekteki gibi, dağılımın yüzde 50- yüzde 50 olduğunu, çuval daha bütünüyle boşalmadan çok önce söyleyebiliriz.

Aynı yöntemi, örneğin cinsiyetleri ölçüt olarak alarak bir mahalle,bir kent, bir ülkeye uygularsak da benzer sonuçlar alırız. Örneklememizin başladığı veya sürdürüldüğü yerin özelliklerine göre zaman zaman cinsiyetlerden biri daha baskın gibi görülebilir, ama sonuç çok küçük ayrıntılar dışında pek değişmeyecek, hedeflenen alanın gerçeğe yakın bir dağılımını gösterecektir.

Örneklemeye Sirkeci'deki kahvelerden başladığımızı düşünelim. Çizelgemizin ilk sayfalarında sadece erkek hanelerine çarpı koymak durumunda kalacağız. Bu durum, eğer örneğin İstanbul nüfusunun kadın-erkek dağılımı hakkında bir bilgi edinmek istiyorsak, bizi aldığımız örneğin "örnek" olma özelliğini yeniden değerlendirmeye itecek ya da çok daha yoğun bir çabaya girerek, Sirkeci kahvelerinden sonra yapı yapı tüm İstanbul'u taramaya başlayacağız.

Benzer bir sonuca, aynı türden bir çalışmayı örneğin Kadıköy'deki kadın kuaförlerini başlangıç olarak alma durumunda da varacaktık.

* * *

Çalışmamızı nereden başlayarak yaparsak gerçeğe yakın bir sonuç elde edebiliriz. Ya da tersinden alalım. Örnekleme yöntemimizi sürdürerek var olan kimi kurumların "cinsiyet" açısından örneklemede gerçeği ne kadar yansıttıklarını, ne kadar güvenilir olduklarını görmeye çalışalım. Çok ters sonuçlara varmayacağımız

kanısındayım.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden başlayalım örneğin. Çizelgemizin erkek hanesine 444, kadın hanesine 6 çarpı atacağız. Oysa 1980 nüfus sayımı sonuçlarına göre (**Türkiye İstatistik yıllığı 1983**), Türkiye'de 6 yaşında ve yukarı 19.401.635 erkek, 18.199.366 kadın yaşıyor. Çizelgemizde erkek hanesine 232, kadın hanesine 218 çarpı atabilseydik ancak 1980 nüfus sayımına uygun bir dağılıma varabilecektik. Ve ancak bu durumda TBMM'inin kadın-erkek nüfusu açısından Türkiye'yi temsilde güvenirliliği "sayısal" olarak gösterilmiş olacaktı.

Var olan durumda, yine Sirkeci'deki kahveler ya da Kadıköy'deki kuaförler örneklerinde yaptığımız gibi bir değerlendirme yapacak ve TBMM'in, Türkiye nüfusu için "kadın-erkek" oranı açısından örnekleme özelliğinin hiç ama hiç olmadığını söyleyeceğiz.

Bazı gerçeklerin çarpıcılığını görmek için çalışmamızı kent veya ülke düzeyinde sürdürmek zorunda değiliz. Çok daha özgün alanlara girebiliriz. Örneğin çalışmamızı, tekstil alanındaki işyerlerinde bir tur attıktan sonra, başka bir sayfa açarak tekstil işkolundaki sendika yöneticileri üzerinde sürdürelim. TBMM örneğine benzer bir sonuç çıkacaktır ortaya.

Çıkan olumsuz sonucun psikolojik ağırlığından 12 Eylül dönemi sendikalarını suçlayarak kurtulmaya çalışmak boşa bir çaba olacaktır. Araştırmalar-örneklemeler geriye dönerek de sonuçlandırılabilir. Bulunduğum koşullarda tekstil işkolundaki çalışanların dökümüne ulaşamadım. Ama 1980 sayımı sonuçlarını veri olarak alma durumunda, imalat sanayiindeki sendikalarda, çalışanların örneklemesinde kullanılma özelliklerine sahip olabilmeleri için, 6 erkek yöneticiye 1 kadın yönetici düşmesi gerekiyor (1.751.589 erkek işçiye 285.254 kadın işçi). Böyle bir dağılım bile ne kapatılan, ne de çalışmalarına izin verilen sendikalar için geçerli değildi.

Peki toplumun her alanda öncüsü olma misyonunu kendisine yüklemiş olan devrimci sol örgütlerde durum nasıl. Kuşkusuz koşullar gereği elimizde sağlıklı bir değerlendirme yapabilecek sayı-bilgi-veri yok. Ama 12 Eylül öncesi sol örgütlerin yapılarından, mahkeme açıklamalarından ve yine bu sol örgütlerin kendi yapılarına ilişkin değerlendirmelerinden şu sonucu çıkartabiliriz: Bu örgütlerin yönetimleri kadın oranı açısından, değil ülke örneklemesindeki kendi üye yapılarındaki orana bile örnek olarak kullanılamaz.

Komünist partisinde ve diğer toplumsal örgütlerde kadınların her düzeyde yönetici olmaları sorununa böyle eşitlikçi-orangüder (bu kelimeyi ben uydurdum) olarak mı yaklaşmak gerekiyor? Bu sorunun yanıtı kanımca hem evet, hem hayır'dır. *Evet*, çünkü toplumsal adaletsizlikleri ortadan kaldırmak için çalışan komünist her şeyden önce mücadele ettiği örgüt içinde adaletsizliklerin kaldırılmasına önayak olmalıdır. *Hayır*, çünkü günümüz koşullarında kadınların yönetime katılma oranları kadınlar lehine değişebilir-değiştirilmelidir.

Ne yazık ki, Sovyetler Birliği'nde 1930'larda duran ve durduğu için bugün Batıdaki benzer hareketlerin çok çok gerisinde kalan alanlardan birini kadın sorunları— kadınların toplumsal hayata katılımı oluşturuyor. Bugün Batı ülkelerinde hayata sokulmaya çalışılan "olumlu ayrımcılık" (positif discrimination) toplumun kadın üze-

rine getirdiği kısıtlamaları hafifletmeye çalışıyor. Sözgelimi, 15 erkek 2 kadından oluşan bir parti örgütünde, seçilecek 3 yönetici arasında mutlaka bir kadının olması şeklinde örnekleyebiliriz olumlu ayrımcılığı. Ulusal azınlıklar için de kullanılması istenilen bir yöntem oluyor bu.

Günümüzde tüm yönleriyle tartışılan kadın sorununda güvenilir bir taraf olabilmesi, çağdaş sıfatını gerçekten hakedebilmesi için komünist partişinin kadın sorununa yaklaşımında radikal değişiklikler yapması gereklidir. Batı Avrupa sosyal demokrat partilerinin (örneğin Alman SDP) tüzüklerinde değişiklikler yaparak kadın üyeleri lehine kotalar koyduğu ve bunu uygulamaya hazırlandıkları bir dönemde, kadın sorununa uzaktan taraf olmak ve sadece uygulanması istenilen sözleşmeleri sıralamakla bir adım atılamaz. Çağdaş bir komünist partisi, en azından kadın üyelerinin oranının yönetimde her düzeyde yansıtılmasını olanaklarını yaratmalıdır. Günümüz koşullarında komünist partisi yöneticilerinden başlayacak bir örnekleme kuşkusuz Türkiye nüfusunun oranlarını daha uzun bir süre vermeyecektir ama, parti üye bileşimindeki kadın-erkek oranını vermemesi hiçbir kitapla ve hiçbir yenilenmeyle açıklanamaz.

Oysa değişecek olan parti hayatıdır. İçinde yaşadığımız ve savaştığımız mikrokozmos çok daha sağlıklı hale gelecektir. Mikrokozmosdaki değişimle birlikte sayısız koşullanma arkada bırakılacak, erkek üyelerin karılarına-annelerine-kız çocuklarına yaklaşımları farklılıklar gösterecek, kadın üyeler, "kadın" sorunlarının çözümü için diğer toplumsal güçlerle birlikte girdikleri mücadelede daha aktifleşeceklerdir. Kozmosu kavramak çok daha kolaylaşacaktır. Değiştirmek için de önce kavramak gerekmiyor mu?

Yazıyı Cavlı Çulfaz yöntemiyle bitirmek gerekirse, iki renk bilye dolu çuvaldan kalkarak geliştirilmeye çalışılan bu düşüncelerin tartışılmak ve daha çok da geliştirilmek için olduğunu vurgulamam gerekiyor. Belki daha sonra tartışmaya katılanlar arasında bir örneklemeye gitmek olanaklı olabilir. Yarımızın sorununda tek bir rengin ağır basmaması dileğiyle.

MÜCADELE ALANLARI YARATALIM

Munise Sökmen / Selma Atabek

8 Mart Dünya Kadınlar Günü

Bugün, kadın sorununun kadınlar ve erkekler için yaşamı nasıl çekilmez, nasıl insana yaraşmaz bir duruma getirdiğini hissetmemiz, anlamamız, sorgulamamız ve çözümlememiz için önemli bir fırsat olmalı.

Manifesto'da yer alan, "bir kişinin özgürce gelişimi, herkesin özgürce gelişiminin ön koşuludur" belgisi, salt toplumsal ve sınıfsal olgular için değil, kadın-erkek olgusu için de geçerlidir.

Kadınlar özgür olmadan, özgürce gelişmeden, erkeklerin ve toplumun özgürleşmesi ve gelişmesi olanaklı mıdır?

Olanaksız diyorsak, sorunun çözümü için "kadın sorunu"nun tekrar tekrar düşünülmesi, tanımlanması, sorgulanmasının; yaşamsal önemini görmeliyiz.

Kadın sorunu, kadının yaşamın her alanında salt kadın olduğu için, cinsiyetçi, ayrımcı davranış görmesi, baskı altında kalmasıdır.

Kadın sorunu, kadının bedenine, emeğine, kimliğine sahip çıkamamasıdır.

Kadın sorunu, tüm kadınları nesnel olarak birleştiren ortak ve özel bir ezilmenin, bir ayrımcılığın ifadesidir.

Kadın sorunu, bir yanıyla toplumun gelişmesi önünde engel olduğundan ve tüm toplumu ilgilendirirken, diğer yanıyla sorunu doğrudan yaşayan bütün kadınları birleştiren ortak ve özel bir mücadele alanı yaratmaktadır.

Bu mücadele alanında yer almanın nesnelliği "kadın olmak" durumundan kaynaklanıyor. Yani temelde her kesimden, her yaştan, her dinden kadının aynı sorunu paylaşıyor olması yatıyor. Kadınların bu konumları dışında, toplum içinde varoluş biçimlerine göre değişik konumları da var. Bu konumları da doğrudan üretime katılan kadınlar dışında yine eşleri veya babalarına bağlı olarak biçimleniyor. Kadınlar bir yanı ile bu özgül alan içinde birlikteyken, bir yanı ile de farklı sınıfsal ve toplumsal alanlar içindeler. Ancak buna rağmen, kadınların "kadın olmaktan" doğan ezilme ve mücadelesinin diğer politik ve toplumsal mücadele alanlarından ayrı, bütünsel bir mücadele olarak varolmasının nesnel ve gerekli olduğu açıktır.

Kadın sorununun çözümünde kadının hiçbir baskı ve ayrımcılığa uğramadan kişiliğini, toplumdaki yerini kazanması ve kendini geliştirme olanaklarının yaratılması temel bir ba-

samaktır. Ve bu gelişme "erkeğe oranla" ele alınmamalıdır.

Bu talep için savaşım, yarına ertelenmeden bugünden başlayacak, sosyalist toplumda da sürecektir.

Kadınların bireysel olarak kişiliklerini geliştirmeleri, yaşamın her alanına katılmaları, toplumsal, ekonomik ve politik yaşamda varolmaları ile olanaklıdır.

Kadınların yaşamın her alanında olmamasının nedenlerini öncelik saptamalıyız.

Kadınları yaşamdan dışlayan nedenlerin başında toplumsal değerler ve sorunlar geliyor. Kadınların pek çok sorunu dolaysız olarak toplumsaldır. Eğitim, hukuk, çalışma yaşamı, v.b.

Ülkemizdeki gibi, demokrasinin olmadığı koşullarda, toplumsal sorunlar daha da derinleşmekte, çözümü çok daha zorlaşmaktadır. Toplumda genel olarak böylesi bir gerilik yaşanırken, kadın sorunları ve haklarında güçlü bir ilerleme olamayacağı açıktır. Örneğin, ülkemizde 1982 Anayasası ile tüm adalet sistemi ayaklar altına alınmışken, eğitim sisteminde çağdışı uygulamalar yapılırken, kadınların demokratik taleplerinde bir gelişme bütünüyle yaşama geçebilir mi?

Ancak, toplumda demokrasinin gelişmesi, yerleşmesi yine de her kesimin ve kadınların kendi alanlarında demokratik taleplerini, istemlerini yükseltmeleri ile olanaklıdır.

Kadınlar açısından, bu demokratik talepler, bir yanı ile toplumsal yaşamı kapsarken, bir yanı ile de özel yaşamı kapsamaktadır, kapsamalıdır. Tersi durumda, demokratik talepleri yalnızca toplumsal yaşamda "eşit haklar" kazanmakla sınırlamak, bir yandan özel yaşamın tüm sorunlarını sırtımızda taşırken, bu hakları nasıl kullanabileceğimiz sorusunu önümüze koyuyor.

Kadın sorununu hem özel, hem toplumsal yaşamda ele alıp sorgulamamız ve her iki alanda bunları birbirinin önüne koymadan mücadele etmemiz gerekiyor. Çünkü, özel, yani eviçi yaşamda işbölümü düzenlenmeden, kadın-erkek ilişkileri demokratikleşmeden, ailenin demokratikleşmesi sağlanmadan, toplumda tam bir demokratikleşme ve ilerlemede olanaksızdır. Demokratik yenilenmenin önemli koşulu olan toplumsal ilişkilerin demokratikleştirilmesi ve demokrasi kültürünün yerleştirilmesi doğrultusu, kadın hareketinin de temel doğrultusudur. bu nedenle kadınlar, demokrasi kültürünün geliştirilmesinde, demokratik yenilenmesürecinde artık daha önemli bir güçtürler. Ve bu güce de dayanılmaksızın demokrasi kültürünün gelişemeyeceği açıktır.

Özel yaşamda demokratik ilişkilerin kurulmasında kadının toplumsal ve ekonomik yaşama katılımı, yani ekonomik özgürlüğünü kazanması kuşkusuz bir önkoşuldur. Diğer yandan ekonomik yaşamda yer alamasa bile toplumsal ve politik bir etkinliğe, gruba, derneğe, vb. dahil olabilmesi, kadınların kimlik kazanmasında önemli rol oynamaktadır. Toplumsallaşma yönünde adım atabilen kadın, birey olarak ailede ve toplumda eşit ve demokratik ilişkilerin kurulmasında da zorlayıcı olabilmektedir.

Kadınların, kendi emeklerine, bedenlerine, kimliklerine sahip çıkabilmeleri bağımsız mücadele alanlarında, tüm kadınlarla dayanışma içinde, değişik taleplerini, politika ve perspektiflerini yaratmalarıyla olanaklıdır.

İSPANYA KOMÜNİST PARTİSİ(*) MK DIŞ İLİŞKİLER SEKRETERİ S.S. MONTERO İLE RÖPORTAJ

☐ **Partinizin yasallaşma sürecine ilişkin deneyiminizi okuyucularımıza özetleyebilir misiniz?**

☐ Bizim legale çıkmamızı iyi kavramak için, geçmişimizle ilgili bazı bilgileri vermek zorunludur.

Biliyorsunuz, İspanya'da bir iç savaş oldu ve Halk Cumhuriyeti bu savaşı kaybetti. Savaşa bağlı olarak yarım milyon insan sürgüne gitti. Hapislerde binlerce tutuklu vardı. Birçoğu kurşuna dizildi.

İkinci Dünya Savaşı'nda halka ve özellikle komünistlere karşı baskı çok korkunçtu. Franco'nun ordusu Madrit'e girdiği andan itibaren Komünist Partisi illegal çalışmaya başladı. Fabrika ve kentlerde yavaş da olsa hareket yerleşti; ancak bu, gizlilik koşullarında çalışan birçok yoldaşın yaşamına maloldu, kurşuna dizildiler. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da bu durum devam etti. Yaşadığımız deneyimler önemliydi. Faşist İspanya'da pek çok faşist yığın örgütü ve sendika vardı. Tüm işçiler zorunlu olarak, görüşü sorulmadan, Franco'nun sendikalarına üye yapılıyordu ve işyerleri onlardan sendika aidatlarını otomatikman kesiyordu. Biz de anladık ki, bu sendikalarda çalışmaya başlamak gerekiyordu ve bu deneyim de çok olumlu oldu.

Örneğin, patron ve işçileri aynı çatı altında toplayan falanjist sendikanın 1955'de yapılan 3. ulusal kongresinde, bizim gizlilik koşullarında geliştirdiğimiz ilk öneriler kabul edildi. Biz asgari ücretin 75 pesato olmasını, kadınların ve gençlerin aynı işten aynı parayı almasını savunuyorduk (eşit işe eşit ücret). Bazı yoldaşların gizlilik altında yaptıkları çalışma sonucu, bu hak kongrede onaylandı. Bu istemin kaynağının komünistler olduğunu anlayamadılar. Bu bize, işçilere yönelik geniş bir ajitasyon kampanyası yürütme ortamı sağladı. Aynı şeyler başka örgütlerde de gerçekleştirildi. Öğrenciler için de resmi bir sendika vardı. Orada da çalışmaya başladık. Zaman içinde bu çeşit çalışmayı, yani yasal koşullardan yararlanmayı geliştirdik. Böylece parti tüm ulusal fabrikalarda, üniversitelerde, aydınlar içinde, vb. gelişmeye başladı.

(*) İKP, bu yılın Ocak ayında İHKP ile birleşti, röportaj bu birleşmeden önce yapılmıştır. **(Derginin Notu)**

Savaşım geliştikçe, bizim "yaşamsal özgürlükler" diye adlandırdığımız özgürlükleri elde etmeye çalışıyorduk. İşyerlerinde, üniversitelerde, mahallelerde, kentlerde savaşım geliştikçe, istemlerimizi daha açık ve net kılarak, sonuca ulaşıyorduk. Bu durum bizi, "İşçi Komisyonları" adında, geçmişte örneği olmayan bir sendika kurmaya götürdü. Madrit'de falanjist (yani faşist) örgütlerin bir sendika sorumlusu vardı. Bunlar işyeri delegelerini seçmek için seçimler düzenliyorlardı. Bunlara "Ulusal Devrimin Sendika Hakemleri" ismi veriliyordu. (Hitler'in, "Nasyonal Sosyalist Devrim"den söz etmesi gibi.)

Bazı yoldaşların işyeri delegesi seçilmesini karar altına aldık. Bunlar da sendika okuluna gidiyorlardı. Birisi bana, diğer fabrikalarda komünist sempatizanları nasıl tanıyabildiklerini anlattı: Örneğin bir profesör, artık "sınıf savaşımı" deyimine son vermek gerektiğini, çünkü bunu komünistlerin yarattığını, saçma bir şey olduğunu söylüyordu. Sınıfta bulunan bir yoldaş da, hocayla aynı fikirde olduğunu belirtip, ondan sonra da, "ama sınıf savaşımına son vermek için önce sınıfları ortadan kaldırmak gerektiğini" söyledi. Bu durum diğerlerine görüşlerini açıklama ortamı yaratıyor ve böylelikle, diğer işyerlerindeki komünist sempatizanlar ve militanlar arasında ilişki kurma olanağı doğuyordu. Bir işyerinde işyeri delegasyonu kurulunca, aynı zamanda istemleri oluşturma komisyonu da kuruluyordu. Diğer işyerlerinde de bu süreç işlemeye başlıyordu.

Sendikal eğitim bittiğinde komisyonlar dağılıyordu. Böylece, kendimizi işyerlerinde ve tüm ülkede büyük bir hareketin önünde bulduk. İşyerlerinde işçiler tarafından komisyonlar seçiliyordu. Sorun, bu komisyonların önüne hedef koymak ve koordinasyonu gerçekleştirmekti. Eğer bir işyerinde çeşitli atölyeleri temsilen birçok komisyon kurulduysa, ya durum olduğu gibi muhafaza ediliyordu, ya da bir işyeri komisyonu oluşturuluyordu. Çeşitli işyeri komisyonları arasında ilişkiler oluşmaya başlıyordu. Böylece, yasallık dönemine gelindiğinde, güçlü bir potansiyele sahip bir sendikal örgüt, İspanya'nın en güçlü sendikası oluştu.

Öte yandan, Parti tarafından, diktatörlüğe karşı çıkan sol, sağ ve merkezi politik güçlerin bir araya gelmesini sağlayacak bir politika sürdürüldü. Bu "Özgürlük Pakti"nın kaynağında biz vardık. Politik ortam öyle bir duruma geldi ki, sonunda burjuvazi diktatörlükten desteğini çekti.

Diktatörlük, günden güne güçlenen grevleri, ilk başta yasakladı. Fakat bu durum, öğrenci hareketini ve muhalefetin ayaklanışını durduramadı. Öte yandan, diktatörlük burjuvazinin AET'ye giriş istemini engelliyordu. Faşist karakterli bir diktatörlüğün yönetimde olması İspanya'nın önüne engeller koyuyordu. Bu nedenle, küçük burjuvazi politik ortamın değişmesinde çıkar görüyordu. Biz de politik olarak onlarla anlaşmaya hazırdık. Katoliklerin de bundan çıkarı vardı. Çünkü kilise İspanya'da çok-renkliydi. Kilise, özellikle savaş durumunda Franco'dan yana, halka karşı bir tutum almıştı ve bu da, Franco'nun aldığı en büyük destekti. Biz, katoliklere, işçilere ve herkese uzlaşma çağrıları yaptık. II. Jean Paul'den önce, bu durum kilisede de diktatörlüğe karşı bir hareketin oluşmasına neden oldu. Ve ben, İKP Yürütme Kurulu adına kilisenin en üst temsilcisi Kardinal de Polede ile görüşüyordum. Birçok karşılaşmada yararlı sonuçlar elde ettik. Joaquin Ruiz Jimenez ile, birçok toplantı sonucunda, güvenli ilişkiler oluşmaya başladı. Politikamız herkesle ilişkilere açık bir politikaydı. Ruiz Jimenez 1956'da Franco'nun bakanıydı. Biz ulusal uz-

laşma politikasını harekete geçiriyorduk. Savaşın tarihin belli anında ortaya çıktığını; İspanya'nın bir daha bu tür savaşlara girmemesi koşuluyla, geçmişi unutacağımızı söylüyorduk. Demokrasiye geçtiğimizde, geçmişte kimin ne sorumluluk aldığını, ne işler yaptığını sormayacağımızı söylüyorduk. Bu da bize, muhalefet cephesini genişletme fırsatı veriyordu (Ruiz gibi katılımlar örneğin). Bir yandan halk hareketi gelişirken, öte yandan, yoldaşlarımız tutuklanıp hapishanelere gönderiliyordu. Yoldaşlarımızın eşleri herkesle (özellikle bir keresinde Papa ile) görüşüp, kocalarının serbest bırakılmalarını talep ediyorlardı. Böylece, bu bize başka güçlerin desteğini sağlıyor, muhalefet cephesini daha genişletiyor ve bizim yalnız kendi gücümüze dayanmak gibi, yanlış bir yola girmemizi engelliyordu. Uzun yıllar boyunca, ülkenin hemen hemen her tarafında örgütlü olan tek güç bizdik. Bu örgütlenme illegaldi. Günden güne güçleniyordu. İspanya'da "parti" denilince herkes bunun Komünist Partisi olduğunu biliyordu.

Son zamanlarda "Özgürlük Paktı" için çok büyük çabalar sarfettik; en küçük grupları bile bu Pakt'a almaya çalıştık. Bu Pakt'ın içinde İspanyol Sosyalist İşçi Partisi, Hristiyan Demokratlar, liberaller, anarşistler vardı. Onlara, demokrasinin barışçı yollardan, tüm güçleri içine alan ve herkes tarafından onaylanan bir program altında, geniş anlamda birleşme önerisi yaptık. "Özgürlük Paktı" adlı program tüm tutuklulara genel affı, politik göçmenlerin ülkeye dönüşlerini, geçmiş-politikaların unutulmasını, tüm politik ve sendikal örgütlerin serbestçe çalışmalarını, düşünce, basın, toplantı, yürüyüş, gösteri ve dernek kurma özgürlüğünü; tüm muhalefeti temsil eden ve görevi, özgür seçimleri örgütlemek ve halkın hangi partiyi ve rejimi istediğini belirtmek olan geçici bir hükümetin kurulmasını içeriyordu. Bu istemlerin hepsini muhalefet onayladı. Bizim hedefimiz diktatörlüğe son vermek yönünde ulusal, barışçıl bir grevi örgütlemekti. Ordu ile de ilişkilerimiz oldu. Onlar da Demokratik Askerler Birliği'ni kurdular. Ama bunların çoğu tutuklanıp hapse atıldı, rütbeleri söküldü. Ancak, bu askerlere görevleri iade edildi.

Bizim hükümetle ilişkilerimiz olmadı. Ne yüksek bir bürokratla, ne yüksek rütbeli askerlerle ilişkimiz oldu. Ne grevi örgütleyebildik, ne de rejimi bir halk harake-tiyle devirebildik. Bir başarısızlık oldu. Çünkü 1972-73'de Franco, kendisinden sonra bir krallık kurulacağını ve kralı kendisinin tayin edeceğini, bunun hem devlet başkanı, hem de kral olacağını ilan etmişti. Çelişkili bir durum ortaya çıktı. Daha az gerici olan burjuvazi bizimle ilişkilerini devam ettiriyordu. İspanya'daki bir durum değişikliği için bizim desteğimizi almaya çalışıyorlardı. Biz de onların desteğini arıyorduk. Burada bir kesişme noktası vardı: O da, Franco ile işi bitirmekti. Ama aynı zamanda, aramızda derin çelişkiler de vardı. Burjuvazi fabrikaların başındaydı, işçilerin onlardan istemleri vardı ve işçilerin başında komünistler bulunuyordu. Prensin kimliği belli olmaya başlayınca, Franco'nun çevresindekiler dağılmaya başladılar. Prensin çevresinde bir grup oluşturma çabasına girdiler. Franco ölüp, Prens kral olduğunda, bu süreç daha da hızlandı. Bu, öyle bir durumdu ki, monarşi halk hareketini durduramıyordu. Çünkü sistem artık Franco rejimi değildi.

Muhalefet, Suarez'in çevresinde, çeşitli - liberal, anarşist, vb. - gruplardan oluşan bir parti oluşturdu. Ve bunlarla ilişkilerimiz vardı. Yeni bir süreç başladı.

50'li yıllardan itibaren bir çok genç işçi ve öğrenci Parti'ye girdi. Elbette ki, aralarında bazı anlaşmazlıklar, bazı farklılıklar vardı. Savaşın sonunda bazı yoldaşları-

mız tutuklandı; 7,8,9,10 yıl boyunca hapiste yattı. Hapisten çıktıktan sonra gizlilik koşullarındaki savaşıma uyum sağlayamadılar. Parti politikasında bazı değişiklikler olmuştu ve onlar bunu her zaman anlamıyorlardı. Çelişkiler vardı. Örneğin kiliseye düşmandık, ama Parti üyeleri arasında rahipler de bulunuyordu. Yine de çoğu bizi anlayıp, tekrar Parti saflarına katıldılar. Bu yoldaşlar Parti'nin gücünün farkındaydılar. Parti'nin sağlam bilgilendirme olanakları vardı. "Bağımsız İspanya" adıyla, hergün birkaç saat yayın yapan radyomuz binlerce kişi tarafından dinleniyordu. Parti bu yayınlarla kendi politikası ve savaşımını anlatıyordu.

Sosyalist Parti'nin yardımından yoksunduk. Halbuki, onlarla birlikte kitle hareketi daha çabuk gelişirdi.

Franco döneminin devamı olan Navarro Hükümeti döneminde, bir yıldan daha az bir sürede hükümet içinde muhalefet güçlenmeye başladı. Ama hükümeti deviremedi. Kral daha sonra Suarez hükümetini oluşturdu. Ama bu hükümet de yığın hareketini durdurmakta yeteneksizdi.

Suarez hükümete geldiği zaman af ilan etti. Yarı açık olarak çalışmaya başladık. Polis bunun farkındaydı, fakat hiçbir şey yapmıyordu. Hükümet dünyaya, demokrasi imajı vermek istiyordu. Fakat biz, İKP yasal olmadıkça demokrasiden bahsedilemez diyorduk.

Yavaş yavaş partiler yasallaşmaya başladılar. Başta sağ partiler... Hatırladığım kadarıyla, döneminin İçişleri Bakanı, "bazı partiler yasallaştı, başkaları da olacak, ama bazıları olmayacak" diye bir demeç vermişti. Ama biz yasallığımızı dayattık. 20 Kasım 1976'da Franco'nun ölüm yıldönümünde bizim parti illegaldi henüz; ama Madrit'de, kent merkezinde ve başka yerlerde lokallerimiz vardı. Buralarda halka açık eğlenceler düzenleyip, Parti'den konuşuyorduk. Biliyorduk ki aşırı sağ, sol yöneticilere komplo düzenliyordu. Ben de hedef alınan kişiler içindeydim. İlginç olan, 20 Kasım'da evden çıktığımda iki polisin benim güvenliğimle görevlendirilmiş olmasıydı; bana ve eşime eşlik ediyorlardı.

Parti'nin yasala çıkışı 9 Nisan'da oldu. Madrit'in içinde yeteri kadar lokal açıp, açık hareket etmeye başladık. Parti'nin yasallığını sokakta dayatmaya başladık. Bu, öncelikle güçlü bir yığın hareketiyle mümkün oldu. Hükümet diğer partileri yasallaştırırken, bu yığın hareketini unuttu.

Parti kendi gücünü, 23 Ocak 1977'de, Parti üyesi milletvekillerinin öldürülmesiyle, sokakta göstermeye başladı. Olay şöyle oldu: Madrit içindeki bir avukatlık büromuza silahlı bir falanjist grup gelip, içerde bulunan herkesi öldürdü. Bu olay tüm Madrit'i, İspanya'yı ve işçileri ayağa kaldırdı. Ve Parti'nin yasallaşmasında bize önemli ölçüde cesaret kazandırdı. Parti bu olaya ciddi ve enerjik bir yanıt verdi. Suarez'le ilişkiye geçildi. Suarez'den açık ve güvenlikli bir cenaze törenine izin vermesini talep ettik. Cenaze töreni binlerce insanın korkunç bir sessizliğiyle, olay çıkmadan yapılabildi. Bu olay bize gücümüzü gösterme fırsatı verdi.

Bazı aşırı sol gruplar ertesi gün benimle görüşüp, sokak eylemlerine geçmek istediklerini söylediler. Katliam gününde bir generali tutukladılar. Amaç, askerleri işçilerin ve halkın üstüne saldırtmaktı.

Carillo 1976 sonlarında İspanya'ya geldi. Ve Parti Nisan 1977'de yasallaştı. Ama

daha 1976'da en çok tanınan sorumlular ortaya çıkmaya başlamıştı. Benim de resmi görüşmelerim oldu. Herkes benim komünist olduğumu biliyordu. Zaten ben de Parti yönetiminde olduğumu söylüyordum. Carillo geldiği zaman yasadışıydı. Sokağa çıktığı zamanlar peruk kullanıyordu. Fakat yakalanıp çıktıktan sonra, açık hareket etmeye başladı.

Parti Genel Sekreteri Santoro Carillo 1976'da sürgünden gizlice ülkeye geldiğinde, Fransız televizyonu Carillo ile Madrit'de bir röportaj yayınlayınca, polis ilk önce haberi yalanladı. Daha sonra anladık ki, Carillo Madrit'dedir. Birgün, Partinin sekretarya toplantısından sonra, Carillo'nun arabasına binmek üzereyken polisler tarafından tutuklandığını gördük. Fakat polis nerede toplandığımızı bir türlü bulamadı. Carillo dışarda peruğunu çıkardı ve biz Parti örgütlerine, Paris'e, Bonn'a haber verdik. Böylelikle herkes Carillo'nun tutuklandığından haberdar oldu.

22 Aralık'ta, gece 11'de binlerce kişinin katıldığı bir yürüyüş düzenlendi. Biz, Emniyet Müdürlüğündeydik ve insanların "özgürlük, özgürlük" diye bağırdığını duyuyorduk. Bizi Madrit hapishanesine götürdüler, fakat birkaç gün sonra serbest bırakıldık.

Halk hareketi öylesine güçlendi ki, bizi serbest bıraktırmayı başardı. Hükümet, eskisi gibi baskı yapamıyordu. Hükümet seçimlere hazırlanıyordu. Bize, sizi yasallaştıramayız ama seçimlere bağımsız olarak katılmanıza izin veririz, diyordu. Oysa herkes Carillo'nun, şu veya bu kişinin komünist olduğunu biliyordu. Parti yönetimi de bunu reddetti. Seçimlere katılırsak, hepimizi tutuklasalar bile Komünist Partisi olarak katılırız, diye açıklama yaptı. Suarez orduya "Komünist Partisi'ni asla yasallaştırmayacağız" diye söz vermiş olmasına rağmen, Parti'yi yasallaştırmaktan başka bir şey yapamadı. Her şey askeri bir operasyonmuş gibi hazırlandı. Dini bir bayramı fırsat bilerek, herkes tatildeyken Parti'yi yasallaştırdı.

Ordu böyle bir şeye asla izin veremeyiz tehdidinde bulundu. Yine de, Parti yasallaştı.

□ Partinizin yasallaşmasında, uluslararası destek ve dayanışmanın nasıl bir etkisi oldu?

□ Uluslararası dayanışma bizim için bitmek bilmedi. Dünyanın her tarafından yoldaşlarla görüşüyorduk. Bizim Partimiz sürgündeki en güçlü partilerden biriydi. Bütün kapitalist Avrupa ülkelerinde örgütlerimiz vardı. Özellikle Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda, İngiltere'de... Sosyalist ülkelerde de örgütlerimiz vardı. Hemen hemen bütün Latin Amerika ülkelerinde, hatta Avusturalya'da bile örgütlerimiz vardı. Bütün bu örgütlerin özellikle ekonomik açıdan yardımları oldu. Fransa'daki örgüt milyonlarca pesato yardımda bulundu ve bu para Partinin ülkede yaşamasını sağladı. Çünkü zorunlu birçok yasadışı yolculuk pahalıya maloluyordu. Fransız yoldaşlarımız eşsiz bir dayanışma örneği gösterdiler. Fransa'daki örgütümüz İspanya ile dayanışmayı geliştiriyordu. Diğer ülkelerde, sosyalist ülkelerde ve özellikle Sovyetler Birliği'nde de aynı şeyler oldu.

Parti yönetiminin büyük bir bölümü sürgündeydi. Ama Merkez Komitesinin, hatta Yürütme Kurulu üyelerinin önemli bir bölümü yurt içindeydi. 70'li yıllardan itibaren, sürgündekiler yasal olarak ülkeye döndüler. Önce konsolosluklara, "tutuklanmadan ülkeye girebilir miyiz" diye soruyorlardı. Bazılarına, ülkeye girerseniz tutuklanırsınız, bazılarına tutuklanmazsınız diyorlardı.

Fakat uluslararası durum bizim için önemli bir rol oynadı. Portekiz örneği gözümüzün önündeydi. Orada ordunun katılımı olmasına rağmen, Karanfil Devrimi sonucu, komünistlerin de içinde bulunduğu bir hükümet oluşturuldu. İspanya'da Komünist Partisi güçlenmesin diye, Sosyalist Parti'ye yöneldiler. O dönem Sosyalist Parti'nin bağrında liberal güçler, Hıristiyan demokratlar yer alıyordu. Ve biz öngördüğümüz projeleri gerçekleştiremedik. Portekiz'deki olayların İspanya'da olmaması için ABD, Fransa, İngiltere ve Almanya Kral'a destek verdiler.

İşte, yaşadığımız sürecin kısaca dökümü böyle.

☐ **Türkiye'deki yasallaşma ve demokratikleşme süreci konusunda ne düşünüyorsunuz?**

☐ Türkiye'deki durumu bilmiyorum. Biz mümkün olduğu kadar yasal olanaklardan faydalanmaya çalıştık. Yani yasal her şeyi, örgütleri, kurumları, dernekleri, vb. kullandık. Bıkmadan usanmadan kendimizi zorladık. Sendikal hareketin de bize önemli yararları oldu, sendikalar işçi hareketinin beşiği idi.

Sanırım bizim deneyimimiz, sizin özgürlük savaşımınızda yararlı olacaktır. Şundan emin olabilirsiniz ki, size yardım etmek için elimizden gelen her şeyi yapacağız. Çünkü biz yıllarca süren savaşımda, uluslararası dayanışmanın ne demek olduğunu çok iyi biliyoruz.

☐ **Verdiğiniz bilgilerden ötürü çok teşekkür ediyor, savaşımınızda başarılar diliyoruz.**

Yasallaşma ve Demokratikleşme

YASALLIK, BİRLİK, DEMOKRASİ

Geçen sayımızdaki "Yuvarlak Masa" konusu olan "Yasallaşma ve Demokratikleşme"ye ilişkin okuyucularımızdan mektuplar aldık. Bunlardan ilginç olan ikisini yayınlıyoruz.

Orhan Kemal Su

Yasallaşma, komünistler için, çalışma özgürlüğünü ifade eder. Kitlelerin bağrında işçi sınıfının devrimci teorisinin maddi bir güç haline gelmesi için komünist partisinin varlığı yetmez, komünist partisi yasal da olmalıdır. Yasallık, işçi sınıfı politikasının tüm sınıflar düzeyinde özgürce yerini alması, örgütlü bir bütünlük olan partisinin de diğer sınıfların partileri gibi, ülke yönetimi hakkındaki karar alma süreçlerine özgürce katılması demektir. Öyleyse yasallık işçi sınıfı ve partileri için yaşamsal önemdedir. Yasallığın önemini yadsıyanlar komünist partileri değil, güncel savaşımı ve dirimsel sorunları görmezlikten gelen sağ ve sol oportünist partiler, gruplardır.

"Yasallaşma gereklidir" demek de sürecin başlangıcıdır. Artık yasallık kazanılacaktır. Çünkü bu "gereklilik" toplumsal koşulların dayattığı bir gerek ve halkın mücadelesinin zorladığı bir noktadır. Kutlu ve Sargın, bu düğüm noktasını çok iyi yakalamışlar ve düğümü çözmek için harekete geçmişlerdir. Şimdi iş, TBKP dışındaki demokrat ve devrimci güçleri bu mücadele noktasına getirme işidir.

Aynı yasallaşmada olduğu gibi, birlik sorununda da "birlik gereklidir" dendiği an birlik süreci başlamıştır. Olanaklı olan birleşme çizgisi tamamlanacaktır. Kitlelerin yanında, kendi içinde birleşebilme gücüne erişmiş, dünyadaki ve ülkedeki değişimleri kucaklayabilmiş çağdaş ve güçlü bir komünist partisi kurulacaktır.

Ülke somutunda acil sorunun demokrasi sorunu, dünya genelinde de barış sorunu olduğu gözlenirse, birliğin ne derece önemli ve dikkatle incelenmesi gerekli bir sorun olduğu anlaşılır. Demokrasinin ve barışın güçleri, ülkemiz açısından bakıldığında, ortaktır. Türkiye'de otoriter rejimin sahipleri hem demokrasiye, hem de barışa düşman bir çizgidedirler. Öyleyse rejim karşıtı güçler barış ve demokrasi sorunları temelinde birleştirilebilir. Bu güçlerin demokrasiye de barışa da bakışları farklı derinlikte olabilir. İş, bu farklılıklar varken birliği kotarabilmektedir. böylesi de gerçekçi bir yoldur..

İşkence karşısında DYP de, SHP de, RP ve DSP de duyarlı hale getirilebilir. Basındaki tepkiler bu saptamayı doğrulamaktadır. 141-142-163'ün kaldırılması isteği gün geçtikçe güç toplamaktadır. Demokratik muhalefet bu noktada canlandırılabilir. Bunun çeşitli yolları vardır. Politik göçmenlerin dönüşü, boy boy insan hakları raporları, gazete ilanları vs...

Sonuç olarak, yasallaşma, birlik, demokrasi ve barış birbirlerine etle kemik gibi bitişiktirler. Yeter ki biz çağımızı anlayalım, kendimizi değişen dünya ve değişen ülke karşısında yenileyelim.

TBKP TOPLUMSAL BİR GEREKSİNİMDİR

Hakan Siyice

Yasallaşmak istemi ülkemiz tarihinde 1920'lere dayanmaktadır. TKP'nin yasallaşmasını isteyen onbeş komünist ülkemize geri dönmüş, 21 Ocak'ı 22 Ocak'a bağlayan gece Karadeniz'de hunharca katledilmişlerdir. Onların yasallaşma istemi, günümüzde devam etmektedir.

1 Mayıs'larda ana istem "TKP'ye özgürlük" olarak alanlarda haykırılmıştır. Komünistler, yıllarca yasaklanan örgütlenme ihtiyaçlarını dile getirmişlerdir. Komünistler gizli çalışmadan yana olmadıklarını, her zaman yasal olarak, kitlelerin içinde, insanların ihtiyaçları doğrultusunda mücadelelerini sürdürmekten yana olduklarını her zaman, her yerde dile getirmişlerdir.

Burjuvazi, uyguladıkları baskılarla, çıkardıkları kanunlarla, ellerindeki iletişim kaynaklarıyla yasallaşma istemine karşı çıkmışlardır.

Günümüzde değişmeler, yenilenmeler mevcuttur. Dünyadaki gelişmeler, ülkemizi de etkilemektedir. Yaşam deneyimlerle doludur. Tarih araştırma ve inceleme kaynağıdır. Var olan koşulları çok iyi değerlendirmemiz gerekmektedir. Altmışsekiz senedir ihtiyaç duyulan yasallaşmak için yeni, yaratıcı yol ve yöntemler geliştirmemiz gerekmektedir.

H.Kutlu ve N.Sargın'ın TBKP'nin yasallaşması için yurdumuza dönmeleri ilk adımlardır. TBKP'nin yasallaşması için açılan kampanya her gün yığınsallaşmaktadır. Demokrasi mücadelesinin bir parçası olan yasallaşma istemi karşısında sessiz kalınılamaz. Toplumsal bir ihtiyaç olan yasallaşma konusunda ilkel yaklaşımlar, olumsuz yaklaşımlar gösterilmemelidir. Böylesi bir ihtiyaç karşısında duyarsız kalamayız.

Katılmadığımız, anlayamadığımız, karşı çıktığımız düşünceler olabilir. Karşılıklı diyaloglarla, iletişimlerle bunları açarak, tartışarak çözümlemeye doğru gidebiliriz.
Örgütlenmek, düşüncelerini her yerde, her alanda dile getirmek insanlarımızın ihtiyacı değil midir? Bu ihtiyacı karşılamak için ortaklaşa, elbirliğiyle harekete geçmemiz doğru olmaz mı?
Bu ihtiyacın kazanılması, ilk adım olamaz mı?

Bir Anı

KOCAELİ'NDE POLİTİK VE SENDİKAL MÜCADELE (1938-1946)

İdris Erdinç

1938-1941 yılları yoğun politik çalışmalarla geçti. Kocaeli işçi sınıfı içinde genç dinamik bir parti örgütü oluşturmuştuk. Çalışmaları genç arkadaşlara devrederek, 1941 yılında askere gittim.

1944 yılında askerlik görevim bitti. İş bulmam zor olmadı. Elimde çok iyi bonservislerim vardı: Tesviyeci, motorcu ve şoför. Zaten askerde de tesviye, motor ve şoför öğretmenliği yapmıştım. Hatta orduda kalmamı istemişlerdi. Teknik personel çok azdı. 85 lira maaşla öğretmen olarak orduda kaldım. Hiç zorluk çekmiyordum. Zaten asker statüsünde değildim. Kocaeli'ndeki tümende çalışıyordum.

Bu arada Kocaeli'nde Tütün işçileri, kâğıt işçileri, nakliye işçileri ve Gölcük'te tersane işçileri arasında çalıştım. Bütün işyerlerinde ilişkiler kurduk. 1944-1946 arası yoğun çalışmalarla geçti.

1946 yılında, Mehmet Bozışık tarafından İstanbul'a çağrıldım. Pangaltı'nda Bulgar Mezarlığı duvarı dibinde buluştuk. Topal Hasan sağlamıştı bu buluşmayı. Boz

---

(*) İdris Erdinç'in dergimizin 9. sayısında yayınlanan, 1947-51 dönemi anılarına ilişkin olarak, Rasih Nuri İleri'den bir not aldık. Notu aynen yayınlıyoruz:
"İdris Erdinç arkadaşımın yazısını büyük bir ilgiyle okudum. Emin Sekün ile Zeki Baştımar'ın 1947-1950 dönemindeki ilişkilerine ve Zeki Baştımar'ın açıklamadığı illere ait belgeler sunan bu yazısında birçok il, İdris Erdinç'in alanı dışında kaldığından, anılmamıştır. Örneğin Orhan Kemal'in yönettiği Adana ili, Antep ili, Hatay ve daha birçok iller 1951 davası dışında kalmıştır. Benim bölgem dışında olan illerin de faaliyette olduğu meydandadır. Zeki Baştımar'ın geniş ifadesi zaten polisin bildiği hususları sınırlandırmak amacıyla verilmişti. Şükrü Dinsel gibi ajanların ve polis takiplerinin ortaya çıkarttığı verileri sınırlayan bu ifadelerde, örneğin Behice Boran, Sadun Aren, Dr. Hulisi Dosdoğru ve diğer aydınlar böylece büyük ölçüde dava dışı bırakılmıştır. (İsmini saydığım üç kişi, Zeki Baştımar'ın işkence ifadesinde ismen aklandıkları için onları anmaktayım.) TİP içindeki bölünmelere değin güncel politik nedenlerle yanlış yorumladığım, arkadaşım Zeki Baştımar'ın bu davranışını açıklamakla İdris Erdinç arkadaşım bana bir özeleştiri yapmak fırsatı verdiğinden çok mutluyum." — **Rasih Nuri İleri**

Mehmet bana, bundan böyle Dr. Şefik Hüsnü Değmer'le görüşeceğimi söyledi. Dr. Şefik Hüsnü yoldaş beni kendi evinde görmek istemişti. Boz Mehmet bana evin adresini verdi.

Ev, buluştuğumuz yerin 300 metre ilerisinde bir sokaktaydı. Kapısında bir levha vardı. Levhada "Doktor Şefik Hüsnü" yazıyordu. Daha önce, Şefik Hüsnü'nün ismini çok duymuştum. En sorumlu yoldaşlardan biri olduğunu biliyordum sadece.

Çok heyecanlanmıştım. Gururlu bir heyecandı bu. Geçmiş olaylar geçiyordu aklımdan. 11-12 yıl öncelerini düşündüm. O zamanki hayatımızı. Topal Yunus, karısı Ayşe, Emine, ben ve Laz İsmail birlikte uzun zaman oturduğumuz parti evimizi düşündüm. Bu düşünceler beni daha da heyecanlandırmıştı.

Şefik Hüsnü'nün evine geldiğimde heyecanım doruktaydı. Kapı tokmağını çaldım. Hemen açıldı. Kapıyı açan Fırıncı Ahmet'ti. Çok şaşırdım. Fırıncı Ahmet'le daha önce 1936'da Fatih'te, Oduncu Reşat yoldaşın (Reşat Fuat Baraner) odun deposunda karşılaşmıştım.

Fırıncı Ahmet Bana laz şivesiyle "gel, içeri geç, genç yoldaşım" diyordu. İçeri girdim. Ben girerken, Dr. Şefik Hüsnü yoldaş merdivenlerden iniyordu. Biraz sonra ellerim Şefik Hüsnü'nün avuçları arasındaydı. Terlediğimi hatırlıyorum. Türkiye komünist hareketinin önderiyle aynı evde yanyanaydım. "Artık beraber olacağız genç yoldaşım" diyordu. Oturduk, uzun uzun konuştuk. Bana Kocaeli'nde Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi ve işçi sendikaları kurulması görevi verildi. Parti kuruluşu için örnek program ve tüzük, sendikalar için de tüzük örnekleri verdiler. Hepsini bir paket yaptık. Vedalaşıp ayrıldık.

Bu kadar görevle birlikte orduda teknik personel olarak çalışmam olanaksızdı. Kocaeli'ne geldiğimde, ilk işim ordudaki işimden istifa etmek oldu. İki yıl Kurtköy'de, bu işte çalışmıştım. İzmit'e çok yakındı. Ailemle beraber Kocaeli'ne taşındım. Kayınpederimin evine yerleştik. Evde kayınbiraderim Yaşar da vardı. Tek amacım bir an önce sendikaların ve TSEKP'nin kurulmasını sağlamaktı. Ordudaki işimden para biriktirmiştim. 85 lira maaş o dönemde yüzbaşı maaşıydı. Hiçbir harcamamız yoktu. İkiyılda 500 lira para biriktirmiştim.

İlk olarak, Parti il merkezi olarak kullanmak üzere, İzmit'in bir emekçi semtinde, 6 aylık kirasını peşin vererek bir bina tuttum. Çok yetenekli arkadaşlar vardı. Bir hafta içinde binanın içi temizlendi, boyandı, eşyalarla döşendi ve tabelamız bile hazırdı.

Kuruluş toplantısını binamızda yaptık. Mustafa İstaşı Parti İl Sekreteri seçildi. Mustafa İstaşı uzun yıllar TKP içinde çalışmıştı. Şimdi legal partimizde yöneticilik yapacaktı. Y. B. sekreter yardımcılığına getirildi. Y.B. 1938'de TKP'ye girmiş bir tütün işçisiydi. Şimdi o da, legal partide yönetici olarak çalışacaktı. Partinin muhasip üyeliğine Selüloz Sanayi (şimdiki Seka) işçisi Ethem Yağlı seçildi. Ethem Yağlı da 1938'den beri TKP saflarındaydı. Kunduracı Hüseyin, denetim ve bilgilendirme sorumlusu olmuştu. O da, 1935 tarihinde TKP'ne üye olmuştu.

Parti tüzüğü dolduruldu, imzalandı. Vilayete verildi, tasdik edildi. Artık resmen kurulmuş ve çalışmalar başlamıştı. Yoldaşların hazırladığı tabelamızı da asabilirdik. Yoldaşlar çok özveriliydi. Gece gündüz demeden çalışıyorduk. Benim bir aya-

ğım İstanbul'daydı. İstanbul Çemberlitaş'ta bir matbaa vardı. Bu matbaayı eski sendikacı ve partili yoldaşlar, Ferit Kalmuk ve Celal Benecci çalıştırıyorlardı. Bütün yasal parti kuruluşları ve sendikalar için binlerce bildiri, afiş, broşür, sendika gazeteleri ve her türlü kırtasiye, resmi evrak bu yoldaşların matbaasında basılıyordu. Bütün illerin ve İstanbul'un ihtiyaçlarını zamanında yetiştirip teslim ediyorlardı. İki yoldaş, biri gece biri gündüz olmak üzere, bizzat makinelerin başında çalışıyorlardı. Bizim Kocaeli'nin bütün basım ihtiyacını da burada hallediyorduk. Ben bu yüzden sık sık buraya geliyordum.

Özellikle Dr. Şefik Hüsnü, Fırıncı Ahmet'in (Dede Ahmet) çabaları ve matbaacı yoldaşların, Ferit Kalmuk ve Celal Benecci'nin çalışmaları 46 yasallaşma hareketinde önemli yer tutuyordu.

1945'lerde, Kocaeli'nde işçi sınıfının durumu içler acısıydı. Özellikle iş kazaları çok yoğundu. 1946 yılında Selüloz Sanayi'nin açtığı sınavla tesviyeci olarak Selüloz Sanayi'ne girdim. Bu arada iş kazalarını araştırıyordum. Birçok fabrikada iş kazası geçirenleri tespit ettim. Hepsi tazminatsız olarak işten çıkarılmıştı. Köylerinde yaşıyorlardı. Yanıma Salih isminde bir ortaokul öğrencisini alıp köy köy dolaştım, onlarla görüşüp fotoğraflarını çektik. İş kazalarıyla ilgili bir broşür hazırladık. Burada, iş kazası sonucu sakat kalan işçilerin bir çoğunun fotoğrafları yer alıyordu. Broşürü İstanbul'da Ferit Kalmuk'un matbaasında çoğalttık. Broşürleri bütün fabrikada dağıttım. Tam yemek paydosu sırasında yemekhanenin önüne gelmiştim. Elimde hiç broşür kalmamıştı. Yemekhane tıklım tıklım doluydu. Herkes ellerinde broşürler, yakından tanıdıkları arkadaşlarının fotoğraflarına bakıyorlardı. Çok iyi bir atmosfer oluşmuştu. Hemen bir masanın üzerine çıkarak, uzun bir konuşma yaptım. İş kazalarına karşı, düşük ücrete karşı, sendikalarda toplanıp mücadele etmek gerektiğini anlattım ve sözlerimi şöyle sürdürdüm. "Biraz sonra polis gelip beni götürecek, kimse arkamdan gelmesin, siz sendikaları kurun ki, iş kazaları olmasın" dedim. Nitekim, biraz sonra polis geldi, beni yaka paça götürdü. Benim isteğim üzerine kimse karışmadı. Eğer benim götürülmeme direnseydiler, polis direnenleri de götürecekti. O zaman sendikaları kim kuracaktı? Nitekim ben 10 gün gözaltında tutulup bırakıldım.

Serbest bırakılınca, doğru önceden tuttuğumuz sendika binasına gittim. Benim bırakıldığım duyulunca, işçiler aralarında para toplayıp beni görmeye gelmişlerdi. İşten çıkartılmıştım. Topladıkları parayı bana vermek istediler. Ben parayı Selüloz Sanayi Sendikası'nın kurulması için harcanmasını ve kalanının da diğer sendikaların kurulmasında kullanılmasını istedim. Ve 10'ar gün arayla selülöz, nakliyat ve tütüncüler sendikaları oluştu. Gölcük tersanelerindeki çalışmalarımız ise sendika kurulması aşamasına gelemedi.

Önce Kocaeli İşçi Sendikaları Birliği kuruldu. İşçiler oybirliği ile beni Genel Sekreter seçtiler. Daha sonra Birliğe bağlı Selülöz Sanayi, Nakliyat ve Tütüncüler Sendikaları kuruldu. 1946 yılı 30 Ağustos Zafer Bayramı törenlerine, tulumları ve sancaklarıyla, kalabalık bir işçi korteji ile katılmıştık. Halk bizim bu sendikalar kortejimizi alkışlıyordu.

1946 yılında, Kocaeli'ndeki sendikal çalışma böyle örülmüştü. Türkiye'de sanayi yatırımlarının önemli bir merkezi olan İzmit, her dönemde işçi sınıfının en örgütlü

olduğu yerlerden biri olmuştur.

İşçi sınıfının kazanımları ve demokrasi doğru orantılıdır. Türkiye'de ne kadar demokrasi varsa, işçi hakları da hep o kadar olmuştur. 1989 yılında, Demokratik Türkiye işçi sınıfının gündeminde olmalıdır. Sendikal hareket demokrasi mücadelesinin kararlı bir taşıyıcısı ve motor gücü olduğunu göstermelidir, ağırlığını koymalıdır. Haydar Kutlu ve Nihat Sargın yoldaşların Kasım 1987'de Türkiye'ye gelerek başlattıkları süreç, şimdi zor bir aşamaya girmiş bulunuyor. Bu süreç, demokrasinin bütün kurum ve kurallarıyla yerleştiği bir Türkiye'de tamamlanacaktır. Bu süreç, işçi sınıfının sendikal özgürlükler ve hak mücadelesinin de bir üst aşaması olacaktır.

DEMOKRASİ ÜZERİNE BİR TARTIŞMA

Derleyen: *Ali Ergin*

Toplumsal olgulara, bu arada demokrasi gibi bir olguya sınıfsal, formasyonel yaklaşım zamanında büyük bir kazanımdı. Bilim bu kazanımı Marks'a borçludur. Demokrasinin yazgısının, özelliklerinin, yorumunun ve işleyişinin toplumdaki sınıf ilişkilerinin karakterine, toplumda hangi sınıfın egemen olduğuna, dolayısıyla toplumsal formasyona bağlı olduğu, marksistler açısından tartışılmaz bir gerçektir. Ancak marksizmin dar-dogmatik yorumu, toplumsal bir olgu olarak demokrasinin incelenmesinde sınıfsal bir analiz ile bile değil de, demokrasinin sırf sınıfsal özüne atıflarda bulunmakla sınırlı kalınmasına yol açtı. "Burjuva demokrasisi sınırlıdır, sahtedir, biçimseldir" dendi; bütün görev, bu demokrasinin "teşhir" edilmesine indirgendi. Kapitalist toplumun çeşitli gelişim aşamalarında demokratik düşüncelerin karmaşık dönüşümü konusu, erkin demokratik biçimlerinin sosyosınıfsal ilişkilerdeki rolünün diyalektik analizi sorunu, ele alınıp incelemekten kaçınıldı.

Demokrasi gibi karmaşık bir toplumsal olgu konusunda yalnızca formasyonel, sınıfsal yaklaşım yeterli midir? Böylesi bir yaklaşım tüm konuyu kapsamaya, açıklamaya yetiyor mu?

Demokratik biçimlerin tarihteki zor, çelişkili, kimi zaman sancılı gelişimi, sanırız, toplumsal ilerlemenin, insanlığın daha uygar ilişkilere zorlu yükselişinin çok önemli bir unsurunu oluşturuyor ve bu ölçüt, demokratik erkin somut-tarihsel koşullarla sınırlı biçimlerine yaklaşımımızda yer almalıdır. Köleci demokrasi politik biçimlerin gelişiminde güçlü bir sıçrama teşkil etmiştir. Aradan geçen yüzyıllara ve başka bir toplumsal formasyon olmasına karşın Atina demokrasisinin Fransız devrimcilerine esin kaynağı oluşturmuş olması bir rastlantı değildir. Ancak bu durum, özgül demokratik biçim ve kurumların -parlamentarizm, kişi hakları, vb.- geliştirilmesine engel de olmamıştır.

Demokraside, demokratik düşüncede, demokratik hak ve kurumlarda toplumsal formasyon dışı, genel insani içerikli bir öz de kuşkusuz bulunmaktadır. Burjuvazi

tarafından kurulan politik sistem özü itibarıyla sınıfsal olsa da, bu sistem başından bu yana kendi bünyesinde "formasyonlar üstü" ögeler barındırmaktaydı. Burada söz konusu olan yalnızca demokratik ilkeler ve biçimlerdir. Ancak bunlar bugüne kadar erkin karakteri üzerinde etkili olamamışlardır. Böyle olmasına karşın, bu ilkeler büyük öneme sahip olmuşlar ve olmaktadırlar. Unutmamak gerekir ki, bu demokratik ilke ve biçimler, burjuvazinin genç olduğu, ayağa kalkmakta olan bir sınıf olduğu, geniş politik zaferlere yetenekli bulunduğu, yalnız kendi sınıfsal çıkarlarını değil, genel ulusal ve genel insani çıkarları yansıttığı bir devirde olmuşlardır. Burjuva ve sosyalist devrimler arasındaki pratik bağ, birinin diğerine yükselmesi (sıradan bir inkarı değil) işte buradan kaynaklanıyor.

Demokrasinin, egemen sınıfın açık ya da örtülü bir diktatörlüğü olduğu yolundaki yaygın teze gelince. Bilindiği gibi, Lenin bu formülasyonu, çetin devrimci savaşımın sıcağında, Sovyet erkine karşı savaşanlara yönelik olarak kullanmıştır. Ancak bu formülasyonu somut tarihsel bağlamından kopararak, bütün kapıları açan evrensel bir anahtar olarak durmaksızın tekrarlamak gerekmiyor. Kuşkusuz sınıflı toplumda her demokrasi, son çözümlemede şu ya da bu sınıfın ya da sınıfların erk biçimidir. Ancak her şey buna indirgenebilir mi? Biz burada egemen ve bağımlı sınıf, "yukarı" ve "aşağı", yönetenler ve yönetilenler arasındaki ilişkilerin (demokratik bir yapıda asla sıradan bir "komuta"ya, "emir"e, açık ya da örtülü baskıya indirgenemeyecek ilişkilerin) somut diyalektiğini görüş alanımızdan kaçırmıyor muyuz?

A.Gramsci **Hapishane Defterleri**'nde, etkili bir politik mekanizmanın farklı sosyal çıkarları tek bir doğrultuda yoğunlaştırabilecek, birleştirebilecek bir güce sahip olması gerektiğini gayet güzel göstermiştir. Toplumun gerçek hegemonu olan sınıf (sağlam bir sınıfsal egemenlik, hegemonya olmadan düşünülemez), en azından kısmen de olsa, diğer sınıfların çıkarlarını gözönünde bulundurmak zorundadır.

Burjuva toplumunda hangi güçlerin demokrasinin yerleşmesi ve desteklenmesinden yana olduğu konusunda, bizlerde bir tür belirsizlik hakimdir. Burjuva demokrasisinin "sermaye diktatörlüğü" olarak değerlendirilmesine karşın, yaygın olan inanç, burjuvazinin genel olarak ilk gelişme aşamalarında demokrasiden yana olduğu, erke ilerlerken demokratik slogan ve kurumları feodalizme ve mutlakiyete karşı bir silah olarak kullandığı, daha sonraları ise, kendisini de hedef alabilecek olan demokrasiyi savunmaktan vazgeçtiği, demokratik ilke ve haklara ihanet ettiği yolundadır.

Oysa burjuvazinin şu ya da bu grubunun öznel ruh halinden bağımsız olarak, kapitalist toplumun tüm politik pratiği (şu ya da bu ülkenin yaşamındaki kısa süreli kimi dönemler hariç) demokrasi ilkeleri üzerine kurulmuş ve kurulmaktadır. Kişinin hukuk önündeki eşitliği, parlamenter plüralizm gibi özellikleriyle politik demokrasi, kapitalist ekonominin örgütlenmesinin pazar ilkeleriyle büyük bir benzerlik içindedir. Politik demokrasi, sosyopolitik çatışmaların legal çerçevede tutulmasına olanak sağlamakla kalmıyor, aynı zamanda bu çatışmaların mevcut sistemin güçlendirilmesi için kullanılması olanağını da sağlıyor.

Lenin, tekellerin politik gericiliğe sürüklenmeyi hızlandırdığını belirtmişti. Ama 20. yüzyılın ilk yarısındaki faşizm dalgasına rağmen, sermaye erkinin korunması ve güçlendirilmesinin koşulu, genel olarak demokrasinin daralması değil, genişlemesi

oldu. Kapitalist sınıf, diktatörlüğün işlevsiz ve etkisiz olduğu, demokrasinin ise maliyetine karşın kendini akladığı düşüncesiyle uzlaşmak zorunda kalmıştır.

Egemen sınıf kendi erkini stabilize edebilmek için, bir yandan kendini sınırlamak ve diğer sınıfların çıkarlarını hesaba katmak zorundayken, diğer yandan, bu çıkarların hesaba katılması, bağımlı sınıfların bu mekanizmayı genişletmesi için geniş olanaklar sunmaktadır.

İşçi sınıfı ve diğer emekçilerin yıllardır süren mücadelesi sonucu geniş kazanımlar elde edilmiş, geçen yüzyılın en radikal demokratlarının hayalinde bile göremeyecekleri demokratik hak ve kurumlar yerleşmiştir. Emekçiler demokratik erk biçiminin çeşitli kurumlarına dayanarak kendi haklarını koruyabilecek duruma gelmişlerdir.

Bu türden politik kurumları, burjuva demokrasinin eski, dar-sınıfsal bakış açısıyla açıklamak mümkün müdür? Kuşkusuz bu kurumlar burjuva toplumunun kurumlarıdır ve bu nitelikleriyle, herşeyden önce egemen sınıfa hizmet etmektedirler. Ancak, bu kurumların korunması için faşizme karşı mücadele etmiş olan ve kendi kazanımlarıyla bu kurumları etkilemiş olan emekçiler, politik demokrasiyi birçok bakımdan kendi çıkarlarına uyan bir olgu olarak görmek ve kendi malları olarak saymak hakkına sahiptirler. Kuşkusuz politik demokrasinin tüm bu biçim ve kurumları ideal olmaktan uzaktır, emekçilerin erkten ve yönetim organlarından yabancılaşması söz konusudur. Ancak bu eleştiriler demokratik kurumların yıkımına yönelik değil, onların daha geliştirilmesine yöneliktir.

Acaba burada kendi kendimizle çelişkiye düşmüyor muyuz?: Bir yandan, günümüzde parlamenter demokrasinin burjuvazinin yararına olduğunu söylerken, diğer yandan, bu demokrasinin işçi ve emekçilerin de çıkarına olduğunu iddia ediyoruz. Peki ama, bu demokrasi daha çok kimin çıkarına? Sınıfsal yaklaşım bu noktada nerede kalıyor?

Parlamenter demokrasinin temelinde, yaygınlaşmakta olan sınıf mücadelesini görmekte yatmaktadır sınıfsal yaklaşım. Politik demokrasinin şu ya da bu kurumunun çevresinde, onun reel perspektifleri yolunda çetin bir mücadele verilmektedir. Politik demokrasinin mücadele eden sınıflardan hangisine daha yararlı olacağı bu mücadelenin içinde her saat ve her dakika çözüme bağlanmaktadır. Bu sorun güçler dengesine bağlı olarak, yani aktifliğe, beceriye, girişime ve uzak görüşlülüğe bağlı olarak çözülmektedir. Parlamento mekanizması burjuva düzeninin güçlenmesi ve yetkinleştirilmesine hizmet ediyor, ama aynı zamanda, bu mekanizma sermaye egemenliğinin sınırlandırılması ve ortadan kaldırılması için bir araç da olabilir.

Ancak bu, yanıtın yalnız bir yanıdır. Bir de öteki yanı vardır. Eğer gerçekten, demokraside yalnızca sınıfsal yanı değil de, aynı zamanda genel insani ve hümanist yanı da görmek gerekiyorsa, o halde demokrasiye yaklaşım konusunda var olan ortak mutabakatı ele alıp incelemek gerekiyor. Demokrasi konusundaki ortak mutabakat, sınıfsal ve ideolojik farklılıklara bakmaksızın, toplumun önemli bir bölümünü birleştirmektedir. Zorlu ve sancılı bir tarihsel deneyim sonucu, üzerinde herkesin şu ya da bu ölçüde mutabakata varabileceği ve vardığı ortak "oyun kuralları" oluşmuştur. Bu kurallar, farklı konseptler arasındaki çetin mücadelelerle toplumun parçalanmasına, özellikle çağımızda çok tehlikeli olan yıkıcı felaketlere sürüklenmesi-

ne yol açmaması içindir.

Günümüzdeki kapitalizm, birçok bakımdan, ilk baştaki modelinden köklü bir biçimde ayrılmaktadır. Bugün gelişmiş kapitalist ülkelerdeki politik sistemi nitelendirmek için kullanmakta olduğumuz "burjuva demokrasisi" kavramı artık geçerliliğini yitirmiştir. Bu niteleme geçen yüzyılda, burjuvazinin mülk sahibi ve eğitilmiş temel bir sınıf olduğu, mevcut politik erk mekanizmasını istediği gibi kullanabildiği dönemde tümüyle haklı bir niteleme idi. Ancak nüfusun geniş kesimlerinin politik sürecin giderek katılımcısına dönüştüğü, işçi sınıfı partilerinin seçimler sonucu erke gelebildiği ve mevcut politik mekanizmayı emekçilerin çıkarına sosyal dönüşümler için kullanabildiği koşullarda, bu politik sistemi yalnızca bir sınıfın ismiyle, burjuvazi ile nitelemek herhalde biraz haksızlık olmaktadır. Kuşkusuz burjuvazi bu sistemde önemli bir yer tutmaktadır, ancak onun sahip olduğu konum ezici bir konum da değildir.

(**Dünya Ekonomisi ve Uluslararası İlişkiler** dergisinin 1988 Kasım sayısında başlayıp, Ocak 1989 sayısında devam eden "Batı Demokrasisi ve Günümüz Toplumsal Gelişiminin Sorunları" konulu ve derginin başredaktörü G.G.Diligenski başkanlığında yürütülen yuvarlak masa toplantısının metinlerinden derlenmiştir.)

SOSYALİST SINIFSAL KONUM VE İNSANLIK ÇIKARLARI

Günümüzde Barış İçinde Birlikte Var Olma

Hermann Aksen

Bizim sosyalist sınıfsal konumumuz barışın korunması ve global sorunların çözümü konularında insanlık çıkarlarıyla tam bir uyum içindedir[1]. Erich Honecker Yoldaş Almanya Sosyalist Birlik Partisi (ASBP) MK'nin 7. Plenum'undaki bu sözleriyle, dikkatimizi kuramsal ve pratik açıdan son derece güncel ve büyük önem taşıyan bir soruna çekiyordu.

İşçi sınıfının, sosyalizmin kendini derinden barışa, barışçı emeğe adamış olduğu gerçeği, kuramsal ve pratik olarak kanıtlanmıştır. Bu olgu proletaryanın sınıfsal özü açısından, yeni toplum düzeninin sosyal içeriği açısından böyledir. Sosyalizmde işçi sınıfıyla birlikte ve aynı ölçüde emek ilkesi egemendir; hiçbir sınıf ya da katmanın savaştan çıkarı yoktur ve hiç kimse silahlanma yarışına hizmet etmez. Sosyalizmin özü -tıpkı K.Marks'ın formüle ettiği gibi- içerde sömürüden kurtulmuş emek ilkesi ve bu bağlamda dışarda da barış ilkesi üzerine kuruludur[2].

V.İ.Lenin'in, "proletaryanın ilk zaferi" ve dolayısıyla "savaşların ortadan kaldırılması yolunda ilk zafer"[3] olarak betimlediği Büyük Ekim Devrimi -tüm insanlığın, sömürüden kurtulmasıyla birlikte savaşlardan da kurtulacağı yasal bağlantısı temelinde- işçi sınıfının tarihsel misyonuna, tarihte ilk kez devletsel bir zemin yaratıyordu. Lenin'in barış çağrısıyla sosyalizm, daha doğuş saatlerinde barışı en yüksek değer, sosyalist aktif dış politikanın mihenk taşı haline getiriyordu.

Lenin'in, barış içinde birarada var olma politikası konseptiyle, sosyalist dış politikanın ana doğrultusunun; uluslararası ilişkilerin barış, güvenlik, eşit haklılık ve işbirliği ruhunda demokratikleştirilmesinin temeli atılmış oluyordu. Barış içinde bir-

---

(1) E.Honecker, **ASBP MK 7. Plenumu'na Sunulan Politbüro Raporu**
(2) Marks/F.Engels, **Toplu Yapıtlar**, C.7, s.7 (Alm.)
(3) Lenin, **Toplu Yapıtlar**, C.33, s.36 (Alm.)

arada var olma politikasını yaşama geçirmek uğrundaki savaşım, bilindiği gibi, sosyalizm ile kapitalizm yanyana var oldukları süreçe devam edecek olan stratejik bir ödevdir.

SBKP ve Sovyetler Birliği barış içinde birarada var olma ilkesini tüm dış politikasında -tıpkı Cenova ve Rapollo'da Milletler Cemiyeti'nde, Antihitler Koalisyon'da olduğu gibi- ardıcıl biçimde temsil etmiştir. Bu bağlamda, leninci öğreti de uluslararası sınıf çatışmalarının reel akışına uygun olarak sürekli geliştirildi. Değişik toplum düzenlerine ait devletler arasında barış içinde birarada var olma ilkesini yaşama geçirme uğrundaki savaşım, Ekim Devrimi'nin hemen ardından gelen kanlı emperyalist müdahale karşısında devrime bir soluk aldırma hedefini gütmekteyse de; daha sonraları, militarizmin ve savaşın nihai olarak aşılması, halklar ve devletler arası ilişkilerde zorun kaldırılması için savaşım şeklini aldı. Barış içinde birarada var olma konsepti taktik bir sorun değildi ve bugün de değildir. Kasım 1920'de Kızıl Ordu'nun Vrangel'e karşı zaferinden sonra, Polonya ile ön barış anlaşmasının imzalanmasının ardından Lenin, bu konuda son derece açık olarak, şunları vurguluyordu: "Bu yüzden, bir bütün olarak uluslararası konumumuza şöyle bir göz atmak bile, bizim muazzam başarılar elde ettiğimizi ve yalnızca bir soluklanma değil, çok daha önemli bir şey kazandığımızı gösterecektir. 'Soluklanma'dan, emperyalist güçlerin, bize karşı daha büyük bir güçle savaşa atılmak açısından birçok fırsata sahip oldukları kısa bir dönemi anlıyoruz.(...) Bununla birlikte, Rus karşı devrimcilerinin yaptığı tüm çabaları yenerek, tüm Batılı devletlerle resmi bir barışa ulaştığımız koşullara şöyle bir bakarsak, bizlerin bir 'soluklanma'dan daha fazla bir şey kazanmış olduğumuz ortaya çıkacaktır: Kapitalist devletler ağı içinde, kendi temel uluslararası varoluş hakkımızı kazandığımız yeni bir döneme girdik."[4]

Sosyalist dünya sisteminin oluşumuyla birlikte sosyalizm -kendine özgü sınıf çıkarlarına uygun bir biçimde ve bu bağlamda tüm insanlığın çıkarlarına da uygun olarak- büyüyen gücünü ve etkisini emperyalizmin saldırgan çevrelerine karşı, bu güçlerce sosyalizme yönelik bir askersel zor kullanımın son çözümlemede yalnızca kendi kendini imha etme anlamına geleceğini vurgulamak için kullandı.

ABD'nin süregiden stratejik üstünlüğünü Sovyetler Birliği'nin ortadan kaldırması ve zorlu başarılar, ama aynı zamanda ağır, bugüne değin etkileri hissedilebilen özveriler karşılığında askersel stratejik dengeyi ele geçirmesi, emperyalist çevrelerin nükleer şantaj ve saldırganlık politikalarının önünün kesilmesinde son derece belirleyici bir öneme sahiptir. Burada, sosyalist ülkelerin politik, ekonomik ve bilimsel-teknik gücünün büyümesinin, komünist ve işçi partilerinin dirençli savaşımlarının, sürekli olarak güçlenen ulusal kurtuluş ve barış hareketlerinin yanısıra, emperyalizmin yeni bir dünya savaşımına girişememesi de bu tehlikenin gemlenmesi doğrultusunda ana etkenlerden birisi olmuştur.

Barış İçinde Birlikte Var Olma İnsanlığın Var Olması Sorununa Dönüştü

Zamanımızda kimi yeni etkenler artan ölçüde önem kazandılar. Nükleer-uzay zaman diliminin yeni türdeki koşullarının ve üretici güçlerin devrimci gelişmesinin ya-

---

(4) Lenin, **Toplu Yapıtlar**, C.31, s.412 (İng.)

rattığı sonuçlardır bunlar. İnsan varlığının ilerlemesinin bilimsel teknik devrim bazındaki yeni açılımları, günümüzde yalnızca sınırlı bir çerçevede kendilerini hissettirmiyorlar; zira uluslararası tekelci burjuvazinin hegemonyacı, militarist kanatları, üretici güçlerin gelişmesini tutucu güçlerin gelişmesine, sürekli yeni ve dehşet verici yığınsal kırım sistemlerinin gelişmesine dönüştürerek, kötüye kullanmıştır ve kullanmaktadır. Yeni ve son derece açık bir düzeyde görülmektedir ki, insanın insan tarafından sömürülmesi sistemi, aynı zamanda, insanın insan tarafından potansiyel yok edilmesi sistemine dönüşmüştür.

Bu gerçekler sosyalizme, ülke savunmasını garanti altına almak konusunda son derece zorlu görevler yüklemektedir. Bunlar ülke güvenliği açısından gerekli, ama yeni toplum düzeninin barışçıl kuruculuğu açısından doğrudan kullanıma sahip olmayan hizmetlerdir. Bu gelişme aynı zamanda ve artan ölçüde, ABD ve diğer emperyalist devletlerin de yeniden üretim süreçlerini baltalamaktadır. Silahların gelişimi insanlığı ve gezegenimizi potansiyel olarak yok edebilecek öylesine kritik bir noktaya erişmiştir ki, bu gelişme karşısında bir nükleer savaş ne sürdürülebilir, ne de kazanılabilir. Kimyasal ve nükleer toplu kırım silahlarının yayılması ve bir atom terörizminin ortaya çıkması gibi kronik bir tehlike, emperyalist devletlerin egemen çevrelerini dahi derinden düşünmeye zorlamaktadır.

Bu koşullar altında kapitalist ve sosyalist ülkelerin barış içinde birlikte var olmaları, artık devletlerin birarada var olmalarının olanaklı birçok biçimlerinden yalnızca birisi olmak durumundan çıkmıştır. Barış içinde birlikte var olma, yaşamın olası yegane biçimi durumuna dönüşmüş ve bu anlamda da, yeni bir boyut kazanmıştır.

Tıpkı, uluslararası komünist ve işçi hareketinin, tıpkı sosyalizmin daha en başından kendilerini barış içinde birlikte var olma politikasının ateşli birer savunucusu olarak hissetmesi gibi; sosyalizm, bugünkü yeni gelişmelere de ayak uydurmaktadır. Erich Honecker, 1983'te yapılan uluslararası bilimsel Karl Marks konferansında yeni durumu şu sözlerle karakterize etmişti: "Dünya barışının korunması herkesi, hatta köklü toplumsal değişimleri benimsemeyenleri dahi ilgilendiriyor. Şüphesiz ki, barışa duyulan özlem ve onu elde etmek için savaşıma hazır olmak hiç bir zaman hiç kimsenin tekelinde olmamıştır. Acıları, kurbanları ve tahribatlarıyla savaşlar var olduğundan bu yana halkların, değişik sınıf ve örgütlerin en değerli temsilcileri saldırgan tehditlere yiğitçe karşı çıktılar. Ne ki, insanlık, günümüzde olduğu gibi böylesine öldürücü bir tehlikeyle ve böylesine doğrudan biçimde hiç karşılaşmamış; bu bağlamda, barış için duyulan özlem ve çaba da hiç bu denli büyük olmamıştır. Kapitalist kârın gerçekleşmesi nükleer bir savaş durumunda hayal olacaktır. Bu durumda, barış savaşımı için çeşitli güçler bulunması ve bu savaşımın şimdiye değin görülmemiş ölçüde genişletilmesi doğrultusunda, tarihsel bir fırsat doğmaktadır"(5).

Erich Honecker Yoldaş tarafından ASBP MK'nin Kasım 1983'teki 7. Plenum'unda temellendirilen aklın ve gerçekçiliğin dünya çapındaki koalisyonu düşüncesi, dünya politikasının yeni, önemli bir etkeni durumuna dönüştü. Buna ADC'nin ve öteki sosyalist ülkelerin diyalog politikasının başarıları, Almanya Sosyal Demokrat

---

(5) E.Honecker, Einheit, 1983, No. 5, s.426

Partisi (ASDP) ve Sosyalist Enternasyonal'in öteki partileri ile geniş burjuva liberal güçlerin "güvenlik için işbirliği yaklaşımı"nı benimsemeleri, barış hareketinin dünya çapında yükselişi, bağlantısız ülkelerin eylemleri, dört kıtadan barış yanlısı altı ülkenin devlet ve hükümet başkanlarının insiyatifleri(*) büyük katkılarda bulundular. Haziran 1988'de, atom silahlarından arınmış bölgeler için Berlin'de yapılan uluslararası toplantı -ki bu, barış güçlerinin bugüne değin en büyük uluslararası forumu olmuştur- aklın ve gerçekçiliğin dünya çapındaki koalisyonu doğrultusunda var olan dinamizmi ve hareket gücünü, inandırıcı bir biçimde doğrulamıştır.

Ne ki, emperyalizmin önde gelen temsilcileri -tıpkı eskiden olduğu gibi- barış içinde birlikte var olma politikasına karşı ayak diremektedirler. Amerikan üst yönetimi Moskova'daki 4. doruk toplantısında, barış içinde birlikte var olma ve içişlere karışmama ilkelerinin, sosyalizm ile arasındaki ilişkilerin genel geçer normları olarak, Soyvet-Amerikan ortak açıklamasında yer almasını kabul etmedi, ama, bizim karşı önlemlerimiz sayesinde askeri bakımdan zaten etkisizleştirilmiş olan orta menzilli roketleri sökmeyi kabul etti.

Ne var ki, Gorbaçov Yoldaş tarafından 15 Ocak 1986'da yapılan, 2000 yılına değin tüm atom silahlarının yok edilmesi yolundaki önerinin yankıları, sosyalist barış politikasının bugüne değin elde ettiği sonuçlar, aklın dünya çapındaki koalisyonu düşüncesinin dalbudak sarması; tüm bunlar, emperyalizmin saldırgan çıkarlarıyla tüm insanlığın barış, güvencelenmiş bir yaşam, esenlik ve sağlık alanlarındaki genel çıkarlarının sürekli karşı karşıya getirilmesinin kabul edilemez bir olgu olduğu gerçeğini, emperyalizmin uzun vadeli ve sonuçta da kalıcı bir biçimde kabul edebilmesine neden olabilecek, artan tarihsel olanakları ortaya sermektedir. Çünkü, emperyalizmin de kendi yaşamını sürdürebilmesi ve kendi toplumsal sisteminin varlığı açısından yegane şansı, barış içinde birlikte var olma, barışçı yarışma ve işbirliğidir. Sorunun can alıcı noktası budur.

Genel olarak nükleer-uzay zaman diliminin nesnel gereksinimleri, tikel olarak da üretici güçlerin emperyalizm tarafından kötüye kullanılması tüm insanlığı, son çözümlemede yalnızca ortaklaşa çözülebilir görevlerle karşı karşıya getirmiştir. Bu olgu herşeyden önce nükleer bir savaşın önlenmesi sorunudur. Bu görev öncelik taşımaktadır. Bu bağlamda, üretici güçlerin baş döndürücü uluslararasılaşması olgusu ile; bu temelde doğal çevrenin korunması, muazzam ekolojik sorunların altından kalkılabilmesi, açlığın, azgelişmişliğin, hastalıkların, sömürünün, borçlanmanın, devletlerarası eşitsizliklerinin aşılabilmesi sorunları arasında, giderek büyüyen karşılıklı bir bağımlılık söz konusudur. İnsanlığın, dünya uygarlığının sorunları devletler ve dolayısıyla da, iki sistem arasındaki karşılıklı işbirliği içinde ve anlamlı bir çıkar birliği temelinde çözümlenebilir sorunlardır.

Bu olgu yeryüzündeki tüm devletlerin tam anlamıyla yeni boyutlarda bir işbirliğini gerektiriyor. Global sorunların insanlığın ve onun doğal çevresinin çıkarları çerçevesinde çözümü gerçekten yeni bir düşünceyi; yeryüzü topluluğunun devletleri ve sistemleri arasındaki işbirliği sorunlarına yeni tarzda bir yaklaşımı gerektiriyor. Bu konuya, XI. Parti Kongremiz şöyle yaklaşıyordu: "Gerekli olan, ciddi bir iradedir.

(*) Delhi Atlısı'na yollama yapılıyor. **(Derginin Notu)**

Karşılıklı çatışma düşüncesinin şablonları içinde ve militarist üstünlük sağlama çabasında ısrar etmek değil, tersine, olgulara yeni bir biçimde yaklaşmak, çeşitli sosyal sistemler, devletler ve bölgeler arasındaki ilişkilerde yeni biçimler, yeni yöntemler bulmak gerekiyor.''[6] Birleşmiş Milletler'in 7 Aralık 1988'deki genel toplantısında konuşan Mihail Gorbaçov Yoldaş da, bu doğrultuda yeni, son derece geniş kapsamlı öneriler sundu. Söz konusu işbirliği, iki karşıt toplumsal sistem varlıklarını koruduklari sürece yürüyecektir. Yeni tarihsel durum, her iki dünya sistemini, aralarındaki savaşım ve yarışmayı askersel araçları dışlayarak, barış içinde birarada var olma normlarına uygun bir biçimde sürdürmeye zorlamaktadır.

Kapitalist sistem, özü bakımından global sorunları kendiliğinden çözebilecek bir niteliğe sahip değildir. Sosyalist sistem ise, tersine, böylesi bir yeteneğe özü bakımından sahiptir. Ne ki, sosyalizm, günümüzde tek başına ele alındığında, güçler oranı açısından global tehditleri yok edebilecek bir durumda değildir.

Kısacası global sorunların ortaklaşa çözümü zorunludur. Ne var ki, bu noktada kimi etkenlerin hiçbir şekilde göz ardı edilmemesi gerekiyor: Emperyalizm ile söz konusu sorunların ortaya çıkışı ya da keskinleşmesi arasında organik bir bağlantı vardır. Emperyalizm, özellikle de onun askersel-sanayi kompleks kesimi, insanlığın tehdit edilmesine yol açan gelişmelerin sorumlusudur. Eğer global sorunlar çözülecekse, bu demektir ki, emperyalizmin aşırı saldırgan çevrelerini, yalnızca, çetin bir savaşım içinde, ısrarla ve adım adım, yalnızca militarist zor kullanmanın terkedilmesinden, silahsızlanmadan yana değil, aynı zamanda uluslararası güvenlik için genel ve kalıcı bir sistemin kabulünden yana da zorlamak gerekmektedir. Bu çevreler, kendi istekleriyle, böylesi bir yeni düşünceye ve davranışa hazır olmayacaklardır. Bu yönde tüm barışsever insanlığın dünya çapında ortaklaşa eylemine, belirleyici savaşımına gereksinim vardır. Ancak bu şekilde tekelci sermayenin saldırgan militarist çevreleri etki altına alınabilir, geriletilebilir ve sonuçta gemlenebilir.

Genel insani çıkarların oluşması ve önem kazanması, sınıf çıkarlarını hiçbir biçimde ortadan kaldırmıyor. Sınıflarüstü, çağdaş dünyanın bütünselliğinden ileri gelen, ortak genel insani çıkarlar hiçbir zaman saf bir biçim altında ortaya çıkmazlar; tıpkı onların korunmaları için gerekli çabaların, sınıf çıkarlarından tümüyle bağımsız gerçekleşmeyecekleri gibi.

Genel insani çıkarların nesnel olarak, sınıflar üstü algılanması söz konusu olamaz. Sınıflar olduğu sürece, genel insani çıkarlar -ya da Lenin'in çok daha net bir biçimde söylediği gibi- ''toplumsal gelişmenin toplu-çıkarları'' sınıflar aracılığıyla yansıtılır ve algılanır, onlar tarafından gerçekleştirilir ya da engellenir, ilerletilir ya da deforme edilir, tüm toplumun normları haline getirilir ya da tehdit edilir ve baskı altına alınırlar. Sınıfsız topluma değin, sınıflar ve ait oldukları toplumsal sistemler toplam toplumsal gelişmenin kabulü için belirleyici özneler olarak kalacaklardır.

Hayatta kalabilmek, tekelci burjuvazinin de sınıf çıkarına uygundur; o da, bir sınıf olarak ömrünü sürdürmek istemektedir. İşçi sınıfı da, aynı şekilde, yaşamak istiyor. Ne var ki, bunlardan hareketle, ayrı sınıf konumlarından kaynaklanan kar-

(6) E.Honecker, **ASBP XI. Parti Kongresi'ne MK Tarafından Sunulan Rapor**

şıt sınıfsal çıkarların ortadan kaldırılması gibi bir sonuç çıkarılmamalıdır. Her iki tarafın da hayatta kalmakta çıkarlarının olması demek, bugün her sınıfın nükleer toplu kırımdan vazgeçilmesiyle, barışın ve toplum varlığı için gerekli diğer tüm koşulların korunması olgularıyla bağımlı durumda olması anlamına gelmektedir.

Ortak çıkarın, beraberliğin ölçüsü ve etkileri, modern toplumun her iki temel sınıfının farklı konumları nedeniyle, eşit düzeyde değildir. Kapitalist, yalnızca insan soyunun devamının bir taraftarı olarak değil, aynı zamanda bir kapitalist olarak da hayatta kalmak, yaşamını sürdürmek ister. Sermaye kâr elde etmek için vardır. Ne ki, sermaye kâr elde etmek istiyorsa, önce var olmalıdır. Ve eğer nükleer-uzay çağında varlığını güvenlik altına almak istiyorsa, militarist-saldırgan heveslerini dizginlemelidir. ABD ve diğer kapitalist ülkelerdeki ekonomik ve sosyal gelişmeler de bunu zorlamaktadır. ABD'nin önde gelen kesimleri şu gerçeği hesaba katmak zorundalar: Dizginlenemeyen bir silahlanma yarışı bugün bu en güçlü emperyalist ülkenin bile ekonomik ve finansman gücünü aşmaktadır. ABD, artık tüm silah türlerinde devamlı ve azami düzeyde silahlanmayı sürdürebilecek bir durumda değildir. Çünkü, silahlanma harcamalarındaki patlama ABD ekonomisinin yeniden üretimini baltalıyor; Japonya ve AT karşısında, kimi önemli yüksek teknoloji dallarındaki konumlarını kötüleştiriyor; kapitalist dünya pazarıyla ve uluslararası finans çevreleriyle ilişkilerini sarsıntıya uğratıyor. Kapitalist dünyanın en büyük alacaklıları, en büyük borçluları durumuna dönüştüler.

Emperyalizmin özünde saldırganlık eğiliminin yattığı bilimsel olarak ortaya konmuştur. Ne ki, nükleer çağın, uluslararası askersel ve politik güçler ilişkisinin, ayrıca, dünya ekonomisinin gelişme çizgisinin gerçekleri bu eğilimin önüne geçilmesini zorunlu kılmakta ve emperyalizmi barışa zorlamaktadır.

Bizim Sınıf Çıkarlarımız İnsanlığın Çıkarlarıyla Tam Bir Uyum İçindedir.

Tüm bunlara karşın işçi sınıfı, ekonomik ve sosyal olarak koşullanmış, böylesine iki yönlü bir çıkar çelişkisi tanımaz. Tam tersine: Genel toplumsal çıkarları ne denli iyi temsil edilebiliyorsa, bunlar ne denli olumlu bir gelişme içindeyse bu, devrimci sınıfın çıkarları ve amaçları açısından da o denli elverişli bir durum olacaktır. Onun sınıf çıkarları barışın korunmasında ve diğer global sorunların çözümünde, insanlık çıkarlarıyla tam bir uyum içindedir.

Buradan şu sonuç da çıkıyor: Komünist ve işçi partileri önceleri barış içinde birlikte var olma sorununu sınıf savaşımının yanlızca özgül bir biçimi olarak ele almaktaydılar. Uluslararası işçi hareketi daha en başından barışa ilkesel, sosyalist bir ideal olarak, ama aynı zamanda ulusal ve sosyal kurtuluş için savaşımın elverişli bir biçimi olarak da sahip çıkmıştı. Eğer emperyalizm halklara, onların iradesine, onların direnmelerine karşın bir savaş dayatıyorsa, bu durumda, bu savaşı olabildiği ölçüde hızlı bir biçimde, savaş kışkırtıcısı sınıfa karşı, devrimci bir saldırıya dönüştürmek ve böylelikle de, savaşa hızlı bir şekilde son vererek, barışa erişmek genelgeçer bir doğru idi. Önceleri doğru olan bu konsept —iki dünya savaşının sonuçları bunu doğrulamıştır— atom çağının ve bilimsel- teknik devrimin nesnel koşullarında geçerliliğini yitirmiştir.

Bugün çok daha fazlası geçerlidir: Nükleer bir cehennemin önüne geçme, barışın güvenceye alınması, tüm dünyada özgür ve insanlığa yaraşır yaşam koşullarının yaratılması uğrundaki savaşım, bu genel demokratik, hümanist ödev, uluslararası işçi sınıfının en yüksek çıkarlarıyla, sosyalizmin politikasının özüyle uyum içindedir. Bu ödevin yerine getirilmesi uluslararası işçi ve kurtuluş hareketlerinin sonul amaçlarına, yani insan toplumunun en soylu ereğine ulaşabilmeleri için, bugün tarihsel bakımdan en kısa, en zorunlu ve biricik yoldur, temel bir koşuldur.

Toplumsal ilerleme yolunda atılacak her adım, sosyalizmin, ulusal ve sosyal kurtuluş hareketlerinin, kapitalist ülkelerde demokrasinin savunulması ve genişletilmesi yolunda atılacak her adım, mutlak bir biçimde, nükleer bir savaştan kaçınmayı önkoşmaktadır. Bu yanıyla en yüksek genel insanlık çıkarı olarak barış, derin bir sosyal-sınıfsal içeriğe sahiptir.

Global insanlık sorunlarının çözümü, özellikle de nükleer bir cehennemin önlenmesi çerçevesinde, sosyalizm tüm diğer toplumsal güçlere ve sistemlere yol ve hedef gösterirken, kendini kapitalizme karşı yalnızca toplumsal bir alternatif olarak kanıtlamakla kalmıyor, aynı zamanda, genel olarak insan uygarlığının kurtarıcısı olarak da hareket ediyor. Bu tanımlama içinde, bilimsel-teknik devrim ile toplumsal devrim arasındaki bağlantı daha iyi görülebilecektir. Yaşamsal ilkesi barış olan, barışı yaratan ve koruyan bir toplum düzeni olarak sosyalizm yüzyılımızda emperyalizmi uzunca bir barış dönemine zorlamakla, yalnızca bu anlamda barışa bir katkı yapmakla kalmamıştır. Günümüzde sosyalizm, tüm insanlığa uluslararası güvenlik ve işbirliği için geniş kapsamlı bir sistem önererek, yakıcı global sorunların çözümüne ve böylelikle de, hem yaşamın devamına, hem de yeni ufuklara giden yolu göstererek, bir sistem olarak kendini kanıtlamaktadır.

Sınıf ve barış savaşımı ilişkisi, sınıf çıkarları ve insanlık çıkarları ilişkileri üzerine açıklık, değişik ve çeşitli koşullarda eylem sürdüren ilerici güçler açısından, daha ileriye yol almanın bir anahtarı durumuna gelmiştir. Bu soruna dogmatik, dar yaklaşımlar halkların barış, güvenlik ve esenliği temelinde potansiyel bağlaşıkların gözden kaçırılmasına ya da olası ilişkilerin zedelenmesine yol açabilir ve bu durumda da, bu güçler emperyalizmin tutucu ve saldırgan güçlerinin demagojik telkinlerine ve oyunlarına kurban olabilirler. Oysa insanlığın ezici çoğunluğu, yaşadığımız atom çağında barış içinde birlikte var olma ilkesi dışında, sağduyulu hiçbir alternatif olmadığını farketmektedir. Bu ezici çoğunluk bugün, toplumun uzlaşmaz sınıfları da dahil olmak üzere, birçok kesimi kapsamakta, işçi sınıfından tekelci burjuvazinin kimi çevrelerine değin uzanmaktadır.

Bu nedenledir ki, MK 7. Plenumu'nda Erich Honecker Yoldaş şunları vurguluyordu: ''Biz uluslararası ilişkileri hiç de basit bir 'sınıf savaşımı şemasına' indirgemiyoruz. Ancak biliyor ve her gün yeniden yaşıyoruz ki, sınıf savaşımı ve çıkarların zıtlığı dünyanın gelişiminin ana itici gücü olmaya devam ediyor''[7]. İlkesizlik, yalnızca işçi sınıfının çıkarlarını değil, aynı zamanda tüm insanlığın çıkarlarını da büyük zarara sokar. Zira böylesi bir tutum, emperyalizmin saldırgan güçlerinin insanlığı tehlikelere sürükleyen politikalarına devam olanağını sağlayacaktır.

Her iki toplumsal sistem arasındaki savaşım ve yarışma, doğal olarak, sürekli ve gerçek bir biçimde ideolojilerin de savaşımıdır; başka türlüsü zaten düşünülemez. Fakat ideolojik savaşım devletlerarası ilişkilere aktarılmamalı, buna izin verilmemelidir. Çünkü, aksi takdirde, farklı toplumsal düzenlere ait devletler arası işbirliği ve ortak sorunların çözümü asla mümkün olmayacaktır.

Biz barış içinde birlikte var olma politikasının yaşama geçmesi doğrultusundaki savaşımı, sosyalist sınıfsal konumu temelinde, ardıcıl biçimde sürdüreceğiz. Bu bağlamda, ASBP MK'nin son Plenumu'nda vurgulandığı gibi, sosyalist toplumun iç ve dış gelişme koşullarının daha açık ve kapsamlı diyalektiği, karşıt sistemlerin yarışması ve sınıfsal çatışmaların gereksinim ve etkileri, uluslararası işbirliğinin yani perspektifleri konularındaki araştırmalarımızı devam ettirmek kararındayız.

(**Einheit** dergisinin No.1/1989 sayısından çevrilmiştir.)

(7) E.Honecker, **ASBP MK 7. Plenumu'na Sunulan Politbüro Raporu**